

**ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ & ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ
TOURISM & TERRORISM**

**ΦΟΙΤΗΤΗΣ/ΤΡΙΑ:
ΒΟΚΑ ΓΕΩΡΓΙΑ
150**

**ΕΠΙΒΛΕΤΩΝ /ΟΥΣΑ
Δρ ΜΟΙΡΑ ΠΟΛΥΞΕΝΗ
Καθηγήτρια**

ΑΘΗΝΑ, 2014

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το τουριστικό φαινόμενο αποτελεί γνώρισμα των σύγχρονων κοινωνιών, καθώς μετά την βιομηχανική επανάσταση δόθηκε η δυνατότητα στον άνθρωπο να ταξιδέψει σε μακρινούς προορισμούς με μεγαλύτερη ασφάλεια και ταχύτητα. Βασική προϋπόθεση, όμως, για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας είναι ένα ασφαλές διεθνές περιβάλλον, καθ' ότι η τουριστική δραστηριότητα αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο. Η τρομοκρατία αποτελεί και αυτή φαινόμενο των σύγχρονων κοινωνιών και σκοπός των τρομοκρατών είναι να προκαλέσουν φόβο, μέσω βίαιων πράξεων, για να επιτευχτεί ο στόχος τους. Εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης και τις επιδράσεις που έχει σε όλο τον πλανήτη, οι τρομοκρατικές επιθέσεις πλέον γίνονται σε παγκόσμια κλίμακα. Τα γεγονότα αυτά λοιπόν έρχεται σε σύγκρουση με το τουριστικό φαινόμενο, καθώς διαταράσσει την ασφάλεια του διεθνούς περιβάλλοντος. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να διερευνηθεί με ποιους τρόπους και πόσο έντονα επιδρά η τρομοκρατία στην τουριστική βιομηχανία και στους τουρίστες. Στόχοι της είναι να γίνει ανάλυση του τουριστικού φαινομένου, του φαινομένου της τρομοκρατίας και στη συνέχεια στον τρόπο που συνδέονται τα δυο αυτά αντικείμενα. Επιπλέον, θεμιτό είναι να βρεθούν κάποιες λύσεις για το συγκεκριμένο πρόβλημα και να παρουσιαστούν κάποιες προτάσεις. Η προκείμενη εργασία ουσιαστικά χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, μέσω της δευτερογενούς έρευνας, γίνεται εκτενής ανάπτυξη και ανάλυση του θεωρητικού υπόβαθρου του αντικειμένου. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα, με διανομή ερωτηματολογίων, με σκοπό να διαπιστωθούν οι επιπτώσεις της τρομοκρατίας στην τουριστική βιομηχανία και στους τουρίστες.

SUMMARY

Tourism is a feature of modern societies, as after the industrial revolution people were given the ability to travel to distant destinations faster and with safety. A precondition for the development of tourism industry is a safe international environment, due to the fact that tourism is a global phenomenon. Terrorism is also a feature of modern societies and the aim of terrorists is to cause fear, through violent actions, in order to succeed in their goal. Due to globalization and its effects on the planet, terrorism attacks occur on a global scale. This fact comes to collision with tourism, as it affects the security of international environment. The purpose of this essay is to examine in which ways and how intense is the influence of terrorism on tourism and additionally on tourists. The aim is to analyze tourism, terrorism and how these two phenomena interact. Furthermore, it is legitimate to come up with solutions and suggestions to the current problem. This essay is divided in two parts. In the first part, there is a detailed description and analysis of the theoretic back round of the topic, through secondary research. In the second part of the essay, a primary research was held, by dispensing questionnaires, in order to ascertain the effects of terrorism on tourism industry and tourists.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9
1.1. Ιστορική αναδρομή του Τουρισμού.	9
1.2. Τι ονομάζουμε Τουρισμό;	10
1.3. Είδη Τουρισμού.	12
1.4. Διεπιστημονική προσέγγιση του Τουρισμού.	13
1.4.1. Γεωγραφία και Τουρισμός.	14
1.4.2. Οικονομία και Τουρισμός.	15
1.4.3. Ιστορία και Τουρισμός.	16
1.4.4. Πολιτική Επιστήμη και Τουρισμός.	18
1.4.5. Ψυχολογία και Τουρισμός	19
1.4.6. Οικολογία και Τουρισμός	20
1.4.7. Ανθρωπολογία και Τουρισμός	22
1.4.8. Επιστήμη του Δικαίου και Τουρισμός	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	24
2.1. Τι είναι Τρομοκρατία;	24
2.2. Μορφές Τρομοκρατίας.	26
2.2.1. Τύποι Τρομοκρατίας.	26
2.2.2. Όπλα μαζικής καταστροφής και «νέα» τρομοκρατική βία.	28
2.3. Τρομοκρατία και τουρισμός.	31
2.4. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε τουριστικούς προορισμούς.	33
2.4.1. Μπαλί 2002	33
2.4.2. Λονδίνο 2005	36
2.4.3. Μαδρίτη 2004	39
2.4.4. Νέα Υόρκη 2001	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	47
3.1. Το διεθνές περιβάλλον του τουρισμού.	47

3.2. Η τρομοκρατική απειλή στον τουρισμό.	50
3.2.1. Η τρομοκρατική απειλή στους χώρους εστίασης.	50
3.2.2. Η τρομοκρατική απειλή στους χώρους διαμονής.	51
3.2.2.1. Ξενοδοχεία.	52
3.2.2.2. Ολυμπιακό χωριό.	53
3.2.3. Η τρομοκρατική απειλή στους χώρους αναψυχής.	53
3.2.4. Η τρομοκρατική απειλή στα μέσα μεταφοράς.	54
3.2.4.1. Η τρομοκρατική απειλή σε αεροδρόμια και αεροπλάνα.	54
3.2.4.2. Η τρομοκρατική απειλή σε σιδηροδρομικούς σταθμούς και σιδηρόδρομους.	56
3.2.4.3. Η τρομοκρατική απειλή σε λιμάνια και θαλάσσια μέσα μεταφοράς.	58
3.2.4.4. Η τρομοκρατική απειλή σε λεωφορεία.	60
3.2.4.5. Η τρομοκρατική απειλή νέου τύπου (τύπου Μανχάταν).	60
3.2.5. Ο τουρίστας ως στόχος.	61
3.3. Διαχείριση κρίσεων – τρομοκρατικών επιθέσεων στον τουρισμό.	63
3.3.1. Τι είναι κρίση;	63
3.3.2. Τι είναι η διαχείριση κρίσεων;	66
3.3.3. Διαχείριση τρομοκρατικών επιθέσεων στην τουριστική βιομηχανία.	69
3.3.3.1. Πρόληψη.	70
3.3.3.2. Διαχείριση της κρίσης.	71
3.4. Η ταξιδιωτική οδηγία στο διεθνές περιβάλλον του τουρισμού.	73
3.4.1. Η ταξιδιωτική οδηγία στον τουρισμό.	73
3.4.2. Η διάκριση των ταξιδιωτικών οδηγιών.	74
3.4.3. Συνέπειες, διαχείριση και δεοντολογία για τις ταξιδιωτικές οδηγίες.	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΕΡΕΥΝΑ	81
4.1. Εισαγωγή.	81
4.2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.	81
4.3. Ερευνητικές Μεθοδολογίες.	82
4.4. Ευρήματα – Αποτελέσματα της έρευνας και Ανάλυση.	84
Ερώτηση 1 ^η : Φύλο.	84

Ερώτηση 2 ^η : Ηλικία.	84
Ερώτηση 3 ^η : Σε ποια από τις παρακάτω ομάδες ανήκετε επαγγελματικά;	85
Ερώτηση 4 ^η : Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;	85
Ερώτηση 5 ^η : Πόσο συχνά ταξιδεύετε με αεροπλάνο;	86
Ερώτηση 6 ^η : Σε ποιον από τους παρακάτω προορισμούς ταξιδεύετε;	86
Ερώτηση 7 ^η : Για ποιους από τους παρακάτω λόγους επιλέξατε να ταξιδέψετε;	87
Ερώτηση 8 ^η : Δηλώστε τον βαθμό σημαντικότητας των παρακάτω προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής	88
Ερώτηση 9 ^η : Για ποιους από τους παρακάτω λόγους δεν θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε μία χώρα του εξωτερικού;	91
Ερώτηση 10 ^η : Έχετε ταξιδέψει ποτέ σε έναν προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;	92
Ερώτηση 11 ^η : Αν ΝΑΙ, είχατε τον φόβο μήπως συμβεί ακόμη μία τρομοκρατική ενέργεια κατά την διάρκεια διαμονής σας σε αυτόν τον προορισμό;	92
Ερώτηση 12 ^η : Αν ΟΧΙ, θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;	93
Ερώτηση 13 ^η : Μετά από πόσο χρονικό διάστημα μιας τρομοκρατικής ενέργειας πιστεύετε ότι είναι ασφαλές να επισκεφτεί κανείς τον προορισμό αυτό;	94
Ερώτηση 14 ^η : Ποιες από τις παρακάτω ηπείρους θεωρείτε περισσότερο ανασφαλείς για τρομοκρατικές επιθέσεις;	95
Ερώτηση 15 ^η : Ποιες από τις παρακάτω κατηγορίες θεωρείτε ότι γίνονται συχνότερα στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων;	95
Ερώτηση 16 ^η : Ποιο από τα παρακάτω μέσα μεταφοράς θεωρείτε περισσότερο ευάλωτο σε τρομοκρατικές επιθέσεις;	96
Ερώτηση 17 ^η : Γνωρίζετε τι είναι η ταξιδιωτική οδηγία;	97
Ερώτηση 18 ^η : Συμβουλευέστε τις ταξιδιωτικές οδηγίες πριν πραγματοποιήσετε ένα ταξίδι;	97
Ερώτηση 19 ^η : Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από μία ταξιδιωτική οδηγία;	98
Ερώτηση 20 ^η : Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;	98
Ερώτηση 21 ^η : Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ πρέπει να προβάλλουν εικόνες από ένα τρομοκρατικό χτύπημα;	99
Ερώτηση 22 ^η : Ποια από τα παρακάτω είδη τρομοκρατίας πιστεύετε ότι μπορεί να πλήξει περισσότερο την τουριστική βιομηχανία μίας χώρας όταν αυτή γίνεται στόχος;	99

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	101
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	107
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	109
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	115

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το τουριστικό φαινόμενο αποτελεί γνώρισμα των σύγχρονων κοινωνιών, καθώς μετά την βιομηχανική επανάσταση δόθηκε η δυνατότητα στον άνθρωπο να ταξιδέψει σε μακρινούς προορισμούς με μεγαλύτερη ασφάλεια και ταχύτητα. Μέσα μεταφοράς όπως το αεροπλάνο, το πλοίο και ο σιδηρόδρομος και η εμφάνιση της μεσαίας τάξης συνέβαλαν στην ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας. Ο τουρισμός σχετίζεται άμεσα με τα ταξίδια, καθώς τουρίστας θεωρείται εκείνος που μεταβαίνει από τον τόπο κατοικίας του σε έναν άλλο τόπο και διαμένει σε αυτόν περισσότερο από 24 ώρες με σκοπό την αναψυχή. Βασική προϋπόθεση, όμως, για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας είναι ένα ασφαλές διεθνές περιβάλλον, καθ' όσον η τουριστική δραστηριότητα αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο. Η τρομοκρατία αποτελεί και αυτή φαινόμενο των σύγχρονων κοινωνιών και σκοπός των τρομοκρατών είναι να προκαλέσουν φόβο, μέσω βίαιων πράξεων, για να επιτευχθεί ο στόχος τους. Εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης και τις επιδράσεις που έχει σε όλο τον πλανήτη, οι τρομοκρατικές επιθέσεις πλέον γίνονται σε παγκόσμια κλίμακα. Τα γεγονότα αυτά λοιπόν έρχεται σε σύγκρουση με το τουριστικό φαινόμενο, καθώς διαταράσσει την ασφάλεια του διεθνούς περιβάλλοντος.

Έχουν γίνει πολλές τρομοκρατικές επιθέσεις οι οποίες είχαν στόχο τον τουρισμό, όπως και έχουν γίνει και πολλές μελέτες και έρευνες πάνω σε τέτοιου είδους επιθέσεις. Το 1979 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθετεί μια απόφαση που καταδικάζει την τρομοκρατία: «...όλες οι ενέργειες της τρομοκρατίας που θέτουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή απειλούν τις θεμελιακές ελευθερίες καταδικάζονται απερίφραστα». Για να προστατευτούν οι τουρίστες από πιθανές τρομοκρατικές επιθέσεις και για να νιώσουν ασφάλεια, μια χώρα έχει υποχρέωση να εκδίδει ταξιδιωτικές οδηγίες για ξένους προορισμούς αν κρίνει ότι αυτοί οι προορισμοί αποτελούν κίνδυνο για τους πολίτες της. Οι ταξιδιωτικές οδηγίες δεν αποτελούν απλά ένα μέσο πληροφόρησης, αλλά περισσότερο μια σοβαρή προειδοποίηση για ενδεχόμενους κινδύνους σε έναν τουριστικό προορισμό ή κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να διερευνηθεί με ποιους τρόπους και πόσο έντονα επιδρά η τρομοκρατία στην τουριστική βιομηχανία και στους τουρίστες. Στόχοι

της είναι να γίνει ανάλυση του τουριστικού φαινομένου, του φαινομένου τις τρομοκρατίας και στη συνέχεια στον τρόπο που συνδέονται τα δυο αυτά αντικείμενα. Επιπλέον, θεμιτό είναι να βρεθούν κάποιες λύσεις για το συγκεκριμένο πρόβλημα και να παρουσιαστούν κάποιες προτάσεις.

Η προκείμενη εργασία ουσιαστικά χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, μέσω της δευτερογενούς έρευνας, γίνεται εκτενής ανάπτυξη και ανάλυση του θεωρητικού υπόβαθρου του αντικείμενου. Εκτός από προηγούμενα συγγράμματα, για να δοθούν παραδείγματα και στατιστικά στοιχεία, χρησιμοποιούνται και διάφορες μελέτες περίπτωσης και έρευνες σχετικές με το αντικείμενο.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα, με διανομή ερωτηματολογίων, με σκοπό να διαπιστωθούν οι επιπτώσεις της τρομοκρατίας στην τουριστική βιομηχανία και στους τουρίστες. Παρουσιάζονται τα στατιστικά δεδομένα με πίνακες και διαγράμματα και έπειτα γίνεται συσχετισμός των αποτελεσμάτων της έρευνας με το θεωρητικό υπόβαθρο και με άλλες σχετικές προγενέστερες έρευνες.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση του τουρισμού και γενικότερα της εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου. Επιπλέον, αναφέρονται σύντομα τα είδη του τουρισμού και γίνεται συσχέτιση του τουρισμού με άλλες επιστήμες. Το δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνει το φαινόμενο της τρομοκρατίας, τα είδη και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων. Παρουσιάζονται μελέτες περίπτωσης για τρομοκρατικές ενέργειες που έχουν γίνει στο παρελθόν και πώς αυτές επέδρασαν στον τουρισμό. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των επιδράσεων της τρομοκρατίας στον τουρισμό και δίνονται σχετικά παραδείγματα τρομοκρατικών επιθέσεων σε τουριστικούς προορισμούς και σε μέσα μεταφοράς. Έπειτα γίνεται αναφορά στην διαχείριση κρίσεων και στις ταξιδιωτικές οδηγίες. Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση και στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων της πρωτογενούς έρευνας. Παρουσιάζονται συμπεράσματα από την πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα και δίνονται κάποιες προτάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1. Ιστορική αναδρομή του Τουρισμού

Ο τουρισμός δεν αποτελεί τυχαίο φαινόμενο των σύγχρονων προηγμένων κοινωνιών, αντίθετα χρονολογείται από χιλιάδες χρόνια πριν. Ίχνη του έστω και σε λανθάνουσα μορφή μπορούν να διαπιστωθούν σε όλες χωρίς εξαίρεση τις ιστορικές περιόδους της ζωής του ανθρώπου.(Ηγουμενάκης, 2000:22).

Κατά την αρχαιότητα ο τουρισμός είχε πολύ διαφορετική μορφή από αυτή που γνωρίζουμε σήμερα καθώς ο σκοπός ήταν διαφορετικός από αυτόν της αναψυχής.. Η μελέτη πολλών γραπτών μνημείων της αρχαίας Κίνας, της Ελλάδας και της Ρώμης αποδεικνύουν στην πράξη την ύπαρξη τουριστικής διακίνησης, την ύπαρξη κάποιων “υποτυπωδών τουριστικών κέντρων” της αρχαιότητας, αλλά και τη διακίνηση ατόμων για λόγους θρησκευτικούς, θεραπευτικούς ή αθλητικούς, ιδίως στην Αρχαία Ελλάδα.(Λύτρας, 1998:53).

Στην περίοδο του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης η έμφαση στη διακίνηση αφορά πλέον στην αναζήτηση της ασφάλειας, ως κύριου όρου για κάθε τουριστική μετακίνηση, ενώ κυρίαρχα στοιχεία είναι το εμπόριο, η αναζήτηση νέων πολιτιστικών προτύπων, η ψυχαγωγία (η οποία αφορά κατά τεκμήριο άτομα υψηλών κοινωνικών τάξεων) καθώς και η μετακίνηση για λόγους θρησκευτικούς (λ.χ. Επίσκεψη στους Αγίους Τόπους, Σταυροφορίες) και για λόγους εξερευνητικούς (όπως οι Βίκινγκς, ο Μάρκο Πόλο, οι Ισπανοί και Πορτογάλοι εξερευνητές στη συνέχεια).(Λύτρας, 1998:53).

Διανύοντας την περίοδο μεταξύ του 15^{ου} και 17^{ου} αιώνα παρατηρείται σημαντική αλλαγή ως προς τους σκοπούς και τις επιλογές των τουριστικών προορισμών, καθώς τα ταξίδια έχουν περισσότερο επιμορφωτικό χαρακτήρα. Κατά τον 19^ο αιώνα χρησιμοποιείται για πρώτη φορά η λέξη “tourist” και ενώ σταθεροποιούνται οικονομίες και πολιτικές συνθήκες και ξεκινά η βιομηχανική επανάσταση, αρχίζουν να αλλάζουν τα δεδομένα στην τουριστική δραστηριότητα. Ο τουρισμός μέχρι τότε δεν είχε μαζικό χαρακτήρα καθώς τα μεταφορικά μέσα, οι

ταξιδιωτικοί οδηγοί και τα τουριστικά καταλύματα ήταν ανεπαρκή. Ο πρώτος που έκανε αυτή τη διαπίστωση ήταν ο Thomas Cook ο οποίος εφεύρε το “ομαδικό ταξίδι” σε προσιτές τιμές, που απευθυνόταν κυρίως σε μεσαίες εισοδηματικές τάξεις. (Βαρβαρέσος, 2000:29).

Τη σύγχρονή του μορφή ο τουρισμός άρχισε ουσιαστικά να αποκτά μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν βαθμιαία μεν αλλά σταθερά έπανε να αποτελεί προνόμιο των λίγων και γινόταν ολοένα και περισσότερο δικαίωμα των πολλών. Στην πραγματικά εντυπωσιακή ανάπτυξη του τουρισμού συνέβαλλαν πολλοί παράγοντες, κυρίως όμως η ανάπτυξη των μέσων συγκοινωνίας και επικοινωνίας, η βελτίωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος του ανθρώπου, η άνοδος του πολιτιστικού του επιπέδου, ο περισσότερος χρόνος που έχει στην διάθεσή τους, η καθιέρωση πληρωμένων διακοπών των εργαζομένων και η ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού (Ηγουμενάκης 2000:22-23).

Ουσιαστικά αυτό που παρατηρείται είναι ότι ο τουρισμός από την πρωτογενή του μορφή έως την σύγχρονη εξελίχτηκε παράλληλα με τις ανάγκες του ανθρώπου, τις θρησκευτικές ή κοινωνικές πεποιθήσεις του και τις δυνατότητες που είχε στη μετακίνηση ανάλογα με την ιστορική περίοδο που διένυε.

1.2. Τι ονομάζουμε Τουρισμό;

Η λέξη τουρισμός προέρχεται από το αγγλικό tour και το γαλλικό tour και κάνει τη εμφάνισή της το 19^ο αιώνα. Το τουριστικό φαινόμενο χαρακτηρίζεται ως πολυσύνθετο, και φαίνεται αρκετά δύσκολο, ακόμα και σήμερα, να ρίξουμε φως σε αρκετές από τις σκοτεινές πτυχές του. Μερικές από αυτές τις δυσκολίες προκύπτουν από την ίδια τη φύση του τουριστικού φαινομένου, ενώ άλλες οφείλουν την ύπαρξή τους στις ελλείψεις και τα μειονεκτήματα που παρουσιάζουν οι μέθοδοι μέτρησής του. (Βαρβαρέσος, 2000:40).

Έχουν υπάρξει διάφορες προσεγγίσεις στην προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας του τουρισμού:

- Οι Hunziquer και Krapf το 1942 ορίζουν τον τουρισμό ως “το σύνολο των σχέσεων και των γεγονότων που δημιουργούνται κατά την διάρκεια της μετακίνησης και της παραμονής των ατόμων εκτός του τόπου της συνήθους

κατοικίας τους, υπό τον περιορισμό ότι τόσο η μετακίνηση όσο και η παραμονή δεν έχουν ως κίνητρο την άσκηση οποιασδήποτε κερδοσκοπικής δραστηριότητας”.

- Η Διεθνής Ακαδημία του Τουρισμού εκδίδει το 1953 το Διεθνές Λεξικό του τουρισμού όπου σύμφωνα με αυτό ο τουρισμός είναι: “ Όρος χρησιμοποιούμενος στα ταξίδια αναψυχής. Σύνολο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων ενεργοποιούμενων προκειμένου να πραγματοποιηθεί το ταξίδι. Βιομηχανία η οποία συμβάλλει στην ικανοποίηση των αναγκών του τουρίστα”.
- Σύμφωνα με τον ορισμό της A.I.E.S.T. (Association Internationale d’ Experts Scientifiques de Tourisme), τον οποίο υιοθετεί το 1976 ο C. Kaspar, ο τουρισμός είναι “το σύνολο των σχέσεων και των φαινομένων που απορρέουν από το ταξίδι και την παραμονή των ατόμων, για τα οποία ο τόπος παραμονής δεν είναι ούτε η αρχική και μόνιμη κατοικία ούτε ο συνήθης τόπος εργασίας”.

Ουσιαστικά, οι δύο κυρίαρχες έννοιες στους παραπάνω ορισμούς είναι το κίνητρο και η μετακίνηση, όπου χωρίς αυτές τις προϋποθέσεις δεν μπορεί κάποιος ταξιδιώτης να θεωρηθεί τουρίστας. Πολλές προσπάθειες έχουν γίνει για να οριοθετηθεί η έννοια του τουρίστα. Οι δύο βασικές προσπάθειες, στις οποίες στηρίζεται μέχρι και σήμερα ο ορισμός που έχει αποδεχτεί και συνιστά ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, είναι:

- ✓ Της Διεθνής Ένωσης των Επισήμων Οργανισμών Τουρισμού το 1957, όπου επαναφέρει τον ορισμό του τουρίστα που είχε επεξεργαστεί η επιτροπή των στατιστικολόγων της Κοινωνίας των Εθνών το 1937 («ως τουρίστας ορίζεται κάθε άτομο σε μετακίνηση, διάρκειας τουλάχιστον είκοσι τεσσάρων ωρών, εκτός του τόπου στον οποίο βρίσκεται η κύρια κατοικία του»), με μερικές τροποποιήσεις. Έτσι, ο U.I.O.O.T. συμπληρώνει ότι οι ξένοι φοιτητές θεωρούνται τουρίστες, ενώ οι ταξιδιώτες σε transit με χρόνο παραμονής μικρότερο των είκοσι τεσσάρων ωρών καθώς και οι εκδρομείς δε θεωρούνται τουρίστες.

- ✓ Της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τον τουρισμό και τα διεθνή ταξίδια, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη το 1963, όπου ορίζει ως επισκέπτη « κάθε άτομο το οποίο μετακινείται σε μία άλλη χώρα, διαφορετική από εκείνη της μόνιμης κατοικίας του, για οποιονδήποτε λόγο εκτός από εκείνον της άσκησης αμειβόμενου επαγγέλματος».

Σύμφωνα με την φιλοσοφία των παραπάνω ορισμών, ο Π.Ο.Τ. χαρακτηρίζει των τουρίστα ως κάθε άτομο το οποίο ταξιδεύει σε μία χώρα εκτός εκείνης της μόνιμης διαμονής του, για χρονική περίοδο διάρκειας είκοσι τεσσάρων ωρών το ελάχιστο και ενός έτους το μέγιστο και ο σκοπός του επίσκεψης του οποίου δεν έχει σχέση με την άσκηση οποιασδήποτε αμειβόμενης δραστηριότητας στη χώρα επίσκεψης. Σε αυτόν τον ορισμό περιλαμβάνονται τα άτομα που ταξιδεύουν για αναψυχή, επισκέψεις φίλων και συγγενών, για επαγγελματικούς, θρησκευτικούς και άλλους λόγους.(Βαρβαρέσος, 2000:48).

1.3. Είδη Τουρισμού

Αρχικά ο τουρισμός χωρίζεται σε δύο κλάδους: τον μαζικό και τον εναλλακτικό. Ο διαχωρισμός αυτός γίνεται όχι με βάση το αριθμητικό κριτήριο αλλά τα μέσα της τουριστικής ανάπτυξης που χρησιμοποιεί ο κάθε κλάδος.

Ο μαζικός τουρισμός υποστηρίζει την ιδέα «όλα για τον τουρισμό», δηλαδή την μαζική μεταφορά τουριστών (κυρίως με την δημιουργία αεροπλάνων) και την αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων με αποτέλεσμα την καταστροφή του περιβάλλοντος (πχ την δημιουργία μεγαθήριων ξενοδοχείων για τους τουρίστες).

Ο εναλλακτικός τουρισμός, από την άλλη μεριά, υποστηρίζει την αειφόρο, τη βιώσιμη ανάπτυξη που σέβεται το φυσικό περιβάλλον και ψάχνει λύσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού χωρίς να το βλάπτει. Ο εναλλακτικός τουρισμός έχει διάφορες μορφές, οι οποίες είναι :

- Πολιτιστικός τουρισμός : Ο πολιτιστικός τουρίστας επιθυμεί να κατανοήσει τον χαρακτήρα ενός τόπου και τον πολιτισμό του ως σύνολο που περιλαμβάνει την ιστορία και την αρχαιολογία, το λαό και τον τρόπο ζωής του, την πολιτιστική εξέλιξη, τις τέχνες και την αρχιτεκτονική, το φαγητό, το κρασί και

την τοπική παράδοση, τα διάφορα φεστιβάλ και τις εκδηλώσεις, την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή (Μοίρα, 2005:30-31).

- Οικοτουρισμός : Είναι ένα ταξίδι υπεύθυνο περιβαλλοντικά, σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές με στόχο την απόλαυση της φύσης, που παράλληλα προωθεί την προστασία αυτής και ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις των επισκεπτών στο περιβάλλον (Μοίρα, 2005:31).
- Αγροτουρισμός : Ο τουρίστας γίνεται μέλος μιας αγροτικής περιοχής ή μιας φάρμας και συμμετέχει καθημερινά στις όποιες δραστηριότητες.
- Θαλάσσιος τουρισμός : Περικλείει όσες δραστηριότητες έχουν σχέση με την θάλασσα.
- Θρησκευτικός τουρισμός : Ο τουρίστας επισκέπτεται θρησκευτικά μνημεία κυρίως για το ιστορικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν και πολλές φορές έχει ενστερνιστεί και ο ίδιος τη θρησκεία που αντιπροσωπεύουν.
- Αθλητικός τουρισμός : Η άθληση σαν απασχόληση κατά την διάρκεια των διακοπών θεωρείται ο πιο σημαντικός παράγοντας. Βασική προϋπόθεση η ύπαρξη αθλητικών εγκαταστάσεων και υποδομών.
- Συνεδριακός τουρισμός : Υπάρχουν κάθε είδος οργανωμένες εκδηλώσεις, όπως συνέδρια ή συναντήσεις με μεγάλο ή μικρό αριθμό συμμετοχών και σε οποιοδήποτε επίπεδο, τοπικό, περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές. Συνήθως συνδυάζεται με κάποια άλλη μορφή τουρισμού. Βασική προϋπόθεση η ύπαρξη υποδομών.
- Ιαματικός τουρισμός : Πραγματοποίηση ταξιδιών στις περιοχές που διαθέτουν ιαματικές πηγές.

1.4. Διεπιστημονική προσέγγιση του Τουρισμού

Είναι λάθος ο τουρισμός να προσεγγίζεται από μόνο μία οπτική γωνία, καθώς αποτελεί ένα πολύπλευρο φαινόμενο. Μπορεί να επηρεάσει τη ζωή ενός ανθρώπου τόσο άμεσα όσο και έμμεσα, από την ψυχολογία του μέχρι την οικονομική κατάσταση

της χώρας που ανήκει και κατ' επέκταση και την δική του. Ο τουρισμός έχει πολλές προεκτάσεις και σχετίζεται με πολλές επιστήμες.

Η κοινωνιολογία του τουρισμού ως κλάδος των κοινωνικών επιστημών αποτελεί απόρροια της όλης κοινωνιολογικής προβληματικής που αναπτύχθηκε μεταπολεμικά, αρχικά με τρόπο εμπειρικό και στη συνέχεια στη βάση ενεργοποίησης καθαρά επιστημονικών κριτηρίων και πληθώρας μεθοδολογικών εργαλείων, που απαιτούσε η εμφάνιση και η ερμηνεία των θεμάτων που προοδευτικά ανέκυπταν.

Ως πλαίσιο εμπεριέχει τέσσερις βασικές θέσεις – αξίες, όπως προκύπτουν και από το κείμενο της Διακήρυξης της Μανίλας για τον Παγκόσμιο Τουρισμό και είναι οι ακόλουθες:

- Η πανανθρώπινη και διεθνολογική αξία του τουρισμού.
- Το ανθρώπινο δικαίωμα που προκύπτει από την ανταλλαγή των χρονικών ορίων ανάμεσα στην εργασία, στη διασκέδαση και στην ψυχαγωγία.
- Η συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος χώρου και στη διαμόρφωση νέων συνθηκών ζωής.
- Η επισήμανση της καθολικής ευθύνης για την ανάπτυξη του τουρισμού που βοηθά σημαντικά και την υπόθεση της διεθνούς ειρήνης.

Η μεγάλη αυτή κοινωνική σπουδαιότητα του τουριστικού φαινομένου δημιούργησε ένα ολόκληρο πλαίσιο επιστημονικής στήριξης και με τρόπο εξειδικευμένο, όπου πολλοί και διαφορετικοί επιστημονικοί κλάδοι αναλύουν και ερμηνεύουν τον τουρισμό. Έτσι ο τουρισμός, ως κοινωνικό φαινόμενο που ενδιαφέρει τον χώρο της κοινωνιολογίας, απέκτησε μια ιδιαίζουσα σπουδαιότητα, διότι πρόκειται για έναν πρωτόγνωρο κοινωνικό θεσμό, που προκάλεσε το ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων, οι οποίοι είδαν στον τουριστικό θεσμό έναν νέο και πολλά υποσχόμενο ερευνητικό τομέα. (Λύτρας, 1998:61-63).

1.4.1. Γεωγραφία και Τουρισμός

Η γεωγραφία είναι μία από τις επιστήμες που μελετούν συστηματικά και ήδη από την προπολεμική περίοδο τον τουρισμό. Τα κυριότερα ζητήματα τα οποία αναλύθηκαν από αυτήν είναι τα ακόλουθα:

- ✓ Μοντέλα χρήσεων γης για διαφορετικές τουριστικές περιοχές, τα οποία επεδίωξαν να καταγράψουν και να συγκεράσουν τις σύνθετες χωρικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης.
- ✓ Το θέμα της λεγόμενης «φέρουσας ικανότητας» των τουριστικών περιοχών που είναι μια έννοια η οποία επιχειρεί να καταγράψει τις παραμέτρους και τα όρια της ανάπτυξης στο κοινωνικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό πεδίο της τοπικής κοινωνίας. Το θέμα αυτό συνδέθηκε ιδιαίτερα με την εποχικότητα του τουρισμού και τη διαχείριση και προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων.
- ✓ Η συσχέτιση των κοινωνικοοικονομικών κινήτρων των διαφορετικών τύπων ταξιδιού με τα γεωγραφικά, πολιτισμικά και χωρικά χαρακτηριστικά των τουριστικών πόρων που διαθέτει η κάθε περιοχή.
- ✓ Εξελικτικά μοντέλα ανάλυσης των σταδίων ανάπτυξης περιοχών παραθερισμού. Πρόκειται για ένα από τα πλέον «δημοφιλή» ζητήματα στην επιστημονική βιβλιογραφία πολλών κοινωνικών επιστημών που εξετάζουν τις επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην τοπική κοινωνία.

Οι έρευνες και οι μελέτες των γεωγράφων συνέβαλαν ευρύτερα στη σύνδεση χωρικών και γεωγραφικών παραμέτρων με παράγοντες που σχετίζονται με το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία των τουριστικών περιοχών και ανέδειξαν με αυτόν τον τρόπο συσχετίσεις με θέματα που μελετούν η οικονομία και η κοινωνιολογία του τουρισμού, καθώς και οι επιστήμες που συνδέονται με το περιβάλλον και το χώρο (οικολογία, χωροταξία, αρχιτεκτονική). (Τσάρτας, 1996:64-65).

1.4.2. Οικονομία και Τουρισμός

Η οικονομία είναι μία πολυσχιδής θεματικά επιστήμη και η παρουσία της στη μελέτη και ανάπτυξη του τουρισμού είναι πολυεπίπεδη: μακροοικονομικές και μικροοικονομικές αναλύσεις, διοίκηση επιχειρήσεων, μάρκετινγκ και διαφήμιση, έρευνες πολιτικής οικονομίας κ.α. Είναι φυσικό αυτό το ευρύ φάσμα πεδίων μελέτης και έρευνας να συνδέεται εννοιολογικά με πολλές προσεγγίσεις άλλων κοινωνικών επιστημών. Τα κυριότερα ζητήματα που απασχόλησαν τους διάφορους κλάδους της οικονομίας του τουρισμού είναι:

- ✚ Μελέτες καταναλωτικής συμπεριφοράς που ερευνούν εμπειρικά τις αποφάσεις των τουριστών σε σχέση με την επιλογή υπηρεσιών τουρισμού αλλά και περιοχών τις οποίες θα επισκεφτούν. Καθοριστικοί παράγοντες σε αυτές τις μελέτες είναι η χρήση του χρόνου από τους καταναλωτές και το κόστος του ταξιδιού. Σε πολλές παρόμοιες μελέτες χρησιμοποιήθηκαν οικονομετρικές τεχνικές και επιδιώχθηκε η καταγραφή των παραγόντων που συνθέτουν ευρύτερα πλαίσια επιλογών των τουριστών – καταναλωτών.
- ✚ Έρευνες και μελέτες που επιχειρήσαν να αναλύσουν από την πλευρά της πολιτικής οικονομίας τα ιδιαίτερα οργανωτικά χαρακτηριστικά του τουριστικού τομέα, ιδιαίτερα μέσα από το πρίσμα των ολιγοπωλιακών ή μονοπωλιακών τάσεων που παρουσιάζει αυτός ο τομέας σε διεθνές επίπεδο.
- ✚ Σημαντικές αναλύσεις για το ρόλο του τουρισμού στην εθνική οικονομία σε όλα τα επίπεδα: απασχόληση, παραγωγή, ισοζύγιο πληρωμών, κόστος – ωφέλεια, επιδράσεις σε άλλους κλάδους της οικονομίας, περιφερειακή ανάπτυξη κ.α. Σε πολλές από αυτές τις μελέτες γίνεται μια αναλυτική κριτική αποτίμηση της σημασίας του τουρισμού ως βασικού μοχλού της οικονομικής ανάπτυξης κρατών και περιφερειών και προβάλλονται οι κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της ανάπτυξής του.
- ✚ Συστηματικές αναλύσεις στα πλαίσια μελετών μάρκετινγκ για τα κοινωνικοοικονομικά αλλά και ψυχογραφικά χαρακτηριστικά των τουριστών και συσχέτιση με τα κίνητρα των ταξιδιωτών και τις επιλογές τους. Παράλληλα, πολύ ενδιαφέρουσες αναλύσεις έγιναν στα πλαίσια μελετών τμηματοποίησης της αγοράς με στόχο τη διαφημιστική προβολή που ανέδειξαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και κίνητρα διαφορετικών κοινωνιοεπαγγελματικών ομάδων τουριστών καταναλωτών.

Η οικονομική επιστήμη έχει συμβάλει σημαντικά στην κριτική αποτίμηση της τουριστικής ανάλυσης αλλά και στην «ανατομία» πολλών από τους παράγοντες που συνθέτουν το σύγχρονο τουρισμό. (Τσάρτας, 1996:65-67).

1.4.3. Ιστορία και Τουρισμός

Πρόκειται για μία από τις επιστήμες που ενώ έχει μεγάλη προϊστορία στη μελέτη του τουριστικού φαινομένου, δεν έχει ελκύσει τόσο το συστηματικό

ενδιαφέρον όσο των άλλων κοινωνικών επιστημών παρά μόνο τα τελευταία χρόνια και αυτό επιλεκτικά. Η εξήγηση βρίσκεται ίσως στο γεγονός ότι οι περισσότερες κοινωνικές επιστήμες ασχολούνται με την ανάλυση του τουρισμού στη σύγχρονη εποχή (μετά το 1960 συνήθως), καθώς και ότι ενδιαφέρονται άμεσα για τις διαδικασίες της ανάπτυξης, ενώ αντίθετα κατά κύριο λόγο καταγράφει την εξελικτική πορεία του τουρισμού ή τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά συγκεκριμένων τύπων περιοχών ή τουρισμού σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους. Τα θέματα που κατά κύριο λόγο παρουσιάζουν είτε κοινωνιολογικό ενδιαφέρον, είτε συνδέονται με τις επιστημονικές αναζητήσεις των άλλων κοινωνικών επιστημών, είναι τα ακόλουθα:

- ✓ Οι μελέτες που ανέλυσαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των παραθαλάσσιων θέρετρων και των περιοχών με ιαματικές πηγές, ιδιαίτερα στην Αγγλία, τη Γαλλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι μελέτες αυτές έδωσαν σημαντικές πληροφορίες για τα κοινωνικοοικονομικά και χωρικά χαρακτηριστικά των πρώτων περιοχών οργανωμένου τουρισμού καθώς και ενδιαφέρουσες επισημάνσεις για τους τουρίστες της εποχής.
- ✓ Έρευνες και μελέτες για την ιστορική ανάπτυξη του ελεύθερου χρόνου – σε σχέση με τις αντίστοιχες συνθήκες εργασίας – από τον 19^ο αιώνα έως και τον 20^ο. Ιδιαίτερη σημασία έχει η καταγραφή της σταδιακής «ένταξης» του τουρισμού στις χρήσεις του ελεύθερου χρόνου, καθώς και η ανάλυση του θεσμικού πλαισίου που αφορά τις διακοπές.
- ✓ Ενδιαφέρουσες ήταν επίσης οι αναλύσεις στο φαινόμενο του Γκραντ Τουρ που επεσήμαναν τις συσχετίσεις των επιλογών ταξιδιών με τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των τουριστών σε μια μεγάλης διάρκειας ιστορική περίοδο.

Οι έρευνες και οι αναλύσεις της ιστορίας του τουρισμού έλκυσαν το ενδιαφέρον κυρίως των γεωγράφων και κοινωνιολόγων που ενδιαφέρθηκαν τόσο για τη μελέτη κοινωνικοοικονομικών παραγόντων που αύξησαν τον ελεύθερο χρόνο όσο και για την εξελικτική προσέγγιση της τουριστικής ανάπτυξης που συνδέει το παρελθόν με το παρόν. (Τσάρτας, 1996:67-68).

1.4.4. Πολιτική Επιστήμη και Τουρισμός

Η σχετικά μικρή – χρονικά – ενασχόληση της πολιτικής επιστήμης με τον τουρισμό αποδείχτηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και δυναμική επιστημονικά και προσέφερε ορισμένες πολύ αναλυτικές προσεγγίσεις για το ρόλο του τουρισμού στις διεθνείς σχέσεις καθώς και για τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις που επιφέρει η ανάπτυξη του στις τουριστικές χώρες. Τα ζητήματα που κατά κύριο λόγο απασχόλησαν την πολιτική επιστήμη είναι τα ακόλουθα:

- ✚ Οι έρευνες που ανέδειξαν την ιδιαίτερη σημασία του τουρισμού και της τουριστικής ανάπτυξης ως ενός είδους ιδεολογικού πολιτικού διακυβεύματος σε επίπεδο τοπικό, εθνικό ή και διεθνές. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά ο αναπτυξιακός ρόλος του τουρισμού ως πηγή εισοδημάτων για το κράτος ή κάποια περιφέρεια, αλλά και ιδεολογική και κοινωνική σημασία που αποδίδεται στην ανάπτυξή του ή στις απαγορεύσεις που ορισμένες χώρες επέβαλαν στην ελεύθερη διακίνηση των τουριστών.
- ✚ Οι εργασίες που επεσήμαναν τη «χρησιμοποίηση» του τουρισμού είτε ως μέσου ενδυνάμωσης της εθνικής ταυτότητας, είτε ως μέσου προβολής της εθνικής κυριαρχίας, είτε τέλος ως δυναμικού φορέα πολιτικής κοινωνικοποίησης σε εθνικό επίπεδο. Παρά το γεγονός ότι το μεγάλο μέρος των αναλύσεων αυτών προέρχεται από αναπτυσσόμενες χώρες, αναδείχτηκε μια ενδιαφέρουσα συσχέτιση ανάμεσα στο πολιτικό, το κοινωνικό και το οικονομικό επίπεδο των διαδικασιών της τουριστικής ανάπτυξης.
- ✚ Οι πολύ ενδιαφέρουσες προσεγγίσεις στο ζήτημα της πολιτικής και πολιτιστικής εξάρτησης των αναπτυσσόμενων χωρών από τις ανεπτυγμένες χώρες, οι οποίες διαθέτουν και πολιτική και οικονομική δύναμη στο διεθνή τουρισμό και μπορούν με αυτό τον τρόπο να διαδραματίσουν ένα ρόλο – κλειδί στην παγκόσμια τουριστική ανάπτυξη. Η συνεχής διεθνοποίηση του τουρισμού τα τελευταία χρόνια και η εμπλοκή στις διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης πολλών αναπτυσσόμενων χωρών ενίσχυσε τη σημασία παρόμοιων αναλύσεων στο χώρο του τουρισμού.

Οι προσεγγίσεις της πολιτικής επιστήμης συνέβαλαν ιδιαίτερα στη σύνδεση με άλλους κλάδους που έχουν σημαντική επιστημονική παρουσία στην ανάλυση των

χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης: της κοινωνιολογίας του τουρισμού και της οικονομίας του τουρισμού. (Τσάρτας, 1996:68-69).

1.4.5. Ψυχολογία και Τουρισμός

Οι διάφοροι κλάδοι της ψυχολογίας που ασχολήθηκαν με τη μελέτη του τουρισμού επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους ιδιαίτερα στον τουρίστα και στη σχέση των τουριστών με τους ντόπιους. Πρόβαλαν με αυτόν τον τρόπο το ατομικό στοιχείο αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις επιρροές που ασκεί το περιβάλλον στην τελική έκβαση του τουριστικού ταξιδιού. Οι πλέον ενδιαφέρουσες για τις κοινωνικές επιστήμες – και ιδιαίτερα στην κοινωνιολογία – αναλύσεις της ψυχολογίας είναι οι ακόλουθες:

- ✓ Οι έρευνες στο πολύ σημαντικό θέμα των κινήτρων των τουριστών και των ιδιαίτερων ψυχολογικών διαδικασιών που τους οδηγούν στην απόφαση να ταξιδέψουν καθώς και η σύνδεση με τα χαρακτηριστικά των περιοχών ή τύπων τουρισμού που τελικά επιλέγουν.
- ✓ Οι αναλύσεις που αφορούν τη διαμόρφωση συγκεκριμένων συμπεριφορών τόσο από τους τουρίστες όσο και από τους ντόπιους στη διάρκεια της επικοινωνίας τους στην τουριστική περιοχή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση των παραγόντων που διαμορφώνουν στερεότυπα ή οδηγούν σε πολιτισμικό σοκ καθώς και ο ιδιαίτερος ρόλος της διαφήμισης, ως μηχανισμού που επηρεάζει τη συλλογική συμπεριφορά και την επικοινωνία ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες με διάφορα χαρακτηριστικά.
- ✓ Οι έρευνες για τον ιδιαίτερο ρόλο του περιβάλλοντος – ειδικά αυτού των τουριστικών περιοχών – στη διαμόρφωση μιας ιδιαίτερης κοινωνικοψυχολογικής κατάστασης στους τουρίστες που επηρεάζει ευρύτερα την εκτίμησή τους για την ποιότητα του ταξιδιού τους αλλά και τη συμπεριφορά τους απέναντι στους ντόπιους. Παρόμοιες αναλύσεις συνέβαλαν ιδιαίτερα στη μελέτη των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης.

Χωρίς να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η ψυχολογία σχετικά πρόσφατα ασχολήθηκε με τον τουρισμό, έχει επηρεάσει σημαντικά αρκετές από τις εννοιολογικές οριοθετήσεις της κοινωνιολογίας του τουρισμού αλλά και αρκετών

κλάδων της οικονομίας του τουρισμού (μάρκετινγκ, διαφήμιση), καθώς και της οικολογίας. (Τσάρτας, 1996:69-70).

1.4.6. Οικολογία και Τουρισμός

Η ενασχόληση της οικολογίας με τον τουρισμό έχει μία σειρά ενδιαφέρουσες ιδιαιτερότητες και χαρακτηριστικά. Αρχικά έχει μία μικρή ιστορική παρουσία, η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι ανέλυσε καταρχάς τις επιπτώσεις του σύγχρονου μαζικού τουρισμού στο περιβάλλον, ζήτημα που απασχολεί συστηματικά τη διεθνή βιβλιογραφία μετά το 1975. Ένα σημαντικό μέρος των αναλύσεων της προήλθε από ειδικές μελέτες διεθνών οργανισμών που εδώ και αρκετά χρόνια ευαισθητοποιήθηκαν στο θέμα της διαχείρισης των φυσικών πόρων αλλά και της προστασίας των μνημείων του πολιτισμού. Πολλές από τις αναλύσεις της που αφορούν τη διαχείριση του περιβάλλοντος συνδέονται θεματικά με την γεωγραφία κατά κύριο λόγο, καθώς και τον κλάδο της χωροταξίας, ενώ επηρεάζουν και άλλες επιστήμες που σχετίζονται με το χώρο (αρχιτεκτονική). Τα ζητήματα που μελέτησε η οικολογία επηρέασαν αρκετές από τις επιστήμες που ασχολήθηκαν με το ζήτημα της σύγχρονης τουριστικής ανάπτυξης (οικονομία, κοινωνιολογία), ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις οι εννοιολογικές της οριοθετήσεις συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός από τους πόλους μιας διεπιστημονικής ή πολυεπιστημονικής προσέγγισης του τουριστικού φαινομένου. Τα ζητήματα που απασχόλησαν την οικολογία και συνδέονται με τα ευρύτερα ενδιαφέροντα των κοινωνικών επιστημών είναι τα ακόλουθα:

- ✚ Η επίπτωση της τουριστικής ανάπτυξης σε διαφορετικά οικοσυστήματα, ορισμένα από τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν «ευαίσθητα» από περιβαλλοντική άποψη. Το ζήτημα αυτό συνδέθηκε άμεσα με την έννοια της «φέρουσας ικανότητας» των τουριστικών περιοχών, αλλά και τη διαμόρφωση τεχνικών και μεθόδων διαχείρισης των φυσικών πόρων. Πρόβαλλε μέσα από ορισμένες αναλύσεις η ανάγκη μιας «συστηματικής» προσέγγισης του περιβάλλοντος των τουριστικών περιοχών, η οποία ελάμβανε υπόψη και παράγοντες κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς. Σε αυτό το ζήτημα υπήρξαν παράλληλες προσεγγίσεις από κοινωνιολόγους του τουρισμού.
- ✚ Η δυνατότητα να λειτουργήσει το περιβάλλον και οι ιδιαίτεροι περιβαλλοντικοί πόροι της κάθε περιοχής ως πόροι «τουριστικοί» οι οποίοι

με κατάλληλες πολιτικές οργάνωσης, διαχείρισης και προστασίας θα διατίθενται στους τουρίστες ως «προϊόν» για επίσκεψη ή παρατήρηση. Αυτή η μορφή του οικολογικού – επιστημονικού τουρισμού ανοίγει έναν ενδιαφέροντα επιστημονικό διάλογο ανάμεσα στις κοινωνικές επιστήμες που ασχολούνται με τον τουρισμό, ο οποίος εστιάζεται σε δυο ζητήματα: τη σχέση των ειδικών κινήτρων των τουριστών με τύπους τουριστικής ανάπτυξης που θεωρούνται περισσότερο «ήπιοι» ή «ενταγμένοι» την τοπική κοινωνικοοικονομική δομή και στο περιβάλλον της περιοχής, τη σημασία της ανάπτυξης των λεγόμενων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και τα νέα κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά δεδομένα που αυτό το γεγονός δημιουργεί την παγκόσμια αγορά τουρισμού.

- ✚ Απόρροια των προηγούμενων προσεγγίσεων και ζήτημα που έγινε επίσης αντικείμενο διεπιστημονικού και γόνιμου διαλόγου υπήρξε το θέμα της αειφορικής ανάπτυξης. Με τον όρο αυτό περιγράφεται μια πιο ήπια μορφή ανάπτυξης, η οποία εντάσσεται στην τοπική κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική δομή. Δημιουργεί τις δυνατότητες χρήσης των τοπικών παραγωγικών πόρων, ώστε να ανατροφοδοτείται συστηματικά χωρίς τις εξαρτήσεις και τις εντάσεις που δημιουργεί η υπερβολική χρήση των τοπικών πόρων από το μαζικό τουρισμό. Παρά το γεγονός ότι η έννοια της «αειφορίας» στον τουρισμό ερμηνεύεται με ποικίλους τρόπους από επιστήμονες ίδιων ή διαφορετικών ειδικοτήτων, κοινή είναι η διαπίστωση ότι έχει επηρεάσει πολλές από τις αναλύσεις που γίνονται για το ζήτημα των νέων κινήτρων που ωθούν τον τουρίστα στο ταξίδι καθώς και τις προσεγγίσεις και αναζητήσεις νέων «ισόρροπων» τύπων ανάπτυξης για τις τουριστικές περιοχές, σε αντίθεση με το «μαζικό» πρότυπο ανάπτυξης του οργανωμένου τουρισμού που οδηγεί σε επιπτώσεις δυσμενείς στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.

Οι οικολογία συμβάλει σημαντικά τα τελευταία χρόνια στην επισήμανση των προβλημάτων που δημιουργεί η απρογραμματίστη τουριστική ανάπτυξη και έχει δημιουργήσει έναν γόνιμο επιστημονικό διάλογο με επιστήμες που πριν ή παράλληλα με αυτήν ενδιαφέρθηκαν για τα ίδια ή παρεμφερή ζητήματα. (Τσάρτας, 1996:70-72).

1.4.7. Ανθρωπολογία και Τουρισμός

Πρόκειται για μία από τις επιστήμες που έχει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάλυση κοινωνικών καταστάσεων που δημιουργεί η επικοινωνία ανάμεσα σε άτομα ή κοινωνικές ομάδες με διαφορετικά κοινωνικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Είναι πολύ ενδιαφέρουσες οι αναλύσεις και μελέτες που έγιναν από ανθρωπολόγους σε περιοχές κυρίως του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου και κατέγραψαν τα ήθη, έθιμα και κοινωνικά χαρακτηριστικά λαών που κατοικούν εκεί. Δεν είναι υπό αυτό το πρίσμα τυχαίο το γεγονός ότι πολλά από τα θέματα που έλκυσαν την ανθρωπολογία στη μελέτη του τουρισμού είναι επίσης θέματα που απασχόλησαν και την κοινωνιολογία, καθώς και ότι σε πολλά ζητήματα οι δυο επιστήμες εμφανίζουν αμφίδρομες επιρροές. Τα ζητήματα που κατά κύριο λόγο ανέλκυσε η ανθρωπολογία και εμπίπτουν στα ενδιαφέροντα αρκετών άλλων κοινωνικών επιστημών που μελέτησαν τον τουρισμό είναι τα ακόλουθα:

- ✓ Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τουρίστα στη διάρκεια του ταξιδιού του και η συνακόλουθη μελέτη του τουρισμού ως ένα «σύστημα» το οποίο τείνει να καλύπτει την παγκόσμια σφαίρα και να διαμορφώνει τύπους ανάπτυξης και σχέσεις εξάρτησης στις περιοχές υποδοχής των τουριστών.
- ✓ Τον ιδιαίτερο ρόλο του τουρισμού στη αλλαγή υλικών και άυλων στοιχείων ή συμβόλων του τοπικού πολιτισμού στα πλαίσια των διαδικασιών εμπορικοποίησης που επιφέρει ιδιαίτερα ο μαζικός οργανωμένος τουρισμός.
- ✓ Τη συσχέτιση των ταξιδιών του τουρισμού και των αναζητήσεων των τουριστών σε αυτά με τις βαθύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές ανάγκες του ανθρώπου για ανακάλυψη του «θείου» μέσα από διαδικασίες «αεροτελεστιών» ή μέσα από ταξίδια με χαρακτήρα πολιτιστικής περιήγησης ή προσκυνήματος. Οι ενδιαφέρουσες αυτές αναλύσεις συνέβαλαν σημαντικά στη μελέτη των κινήτρων των τουριστών καθώς και στην προσέγγιση των αιτιών που επηρεάζουν τη διαμόρφωση μιας ιδιαίτερης «τουριστικής κουλτούρας» που αναπτύσσεται στην διάρκεια των ταξιδιών.
- ✓ Τα χαρακτηριστικά και οι παράγοντες (κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτισμικοί) που επηρεάζουν τη «συνάντηση» των τουριστών με τους ντόπιους ήταν ένα από τα ζητήματα που αναλύθηκαν συστηματικά από τους ανθρωπολόγους. Καθοριστικής σημασίας ήταν δυο ζητήματα σε αυτές τις

αναλύσεις: αφενός η δυναμική του τουρισμού ως φαινόμενου ικανού να οδηγεί σε «ολιστικές» ανατροπές και κοινωνικές αλλαγές στις χώρες όπου αναπτύσσεται, και αφετέρου η πολιτισμική δυναμική του ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου ο τουρισμός είχε συχνά προεξάρχουσα θέση στη συνολικότερη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη.

Οι αναλύσεις της ανθρωπολογίας είναι ιδιαίτερα σημαντικές γιατί ανέδειξαν ορισμένες ενδιαφέρουσες πλευρές της δυναμικής σχέσης των τουριστών με τους τόπιους, ιδιαίτερα σε πολιτιστικό επίπεδο, και επηρέασαν άμεσα τις αναζητήσεις, κυρίως της κοινωνιολογίας του τουρισμού, αλλά και της οικονομίας, της πολιτικής επιστήμης και της ψυχολογίας. (Τσάρτας, 1996:75-77).

1.4.8. Επιστήμη του Δικαίου και Τουρισμός

Οι σχέσεις του τουρισμού και της ανάπτυξης αυτού με το Δίκαιο και την Επιστήμη του Δικαίου (πιο γνωστή ως Νομική Επιστήμη) είναι άρρηκτες, μιας και η ύπαρξη των κάθε μορφής τουριστικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων είναι απόλυτα συνδεδεμένη με ένα ισχυρό νομοθετικό πλαίσιο.

Πλαίσιο πολύπλοκο και σχετικά δυσχερές, αφού σ' αυτό υπάγεται μια μεγάλη σειρά κλάδων δικαίου, όπως το Εμπορικό Δίκαιο, το Διεθνές Ιδιωτικό Δίκαιο, το Αστικό Δίκαιο, το Δίκαιο των Ανωνύμων Εταιριών, το Εργατικό και Φορολογικό Δίκαιο κτλ., όπου μέσα από την εφαρμογή συγκεκριμένων κανόνων επιτελείται ένα σημαντικό μέρος της τουριστικής ανάπτυξης.

Ακόμη θα πρέπει να αναφερθεί ότι η συνεχής ανανέωση και ο εκσυγχρονισμός των νομικών κανόνων που διέπουν την τουριστική ανάπτυξη απαιτεί μια διαρκή ενημέρωση πάνω στο νομικό πλαίσιο, το οποίο παρουσιάζει μεγάλη εξειδίκευση.

Η σύγχρονη τουριστική εκμετάλλευση υπόκειται σε μία μεγάλη σειρά διατάξεων Διοικητικής, Φορολογικής, Εργατικής και Ασφαλιστικής Νομοθεσίας και Νομολογίας, η χρήση της οποίας προσφέρει το απαραίτητα εκείνο πραγματολογικό υπόβαθρο για την πληρέστερη κατανόηση αφενός και τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων αφετέρου. (Λύτρας, 1998:64).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

2.1. Τι είναι Τρομοκρατία;

Οι ορισμοί και οι ερμηνείες του φαινομένου της τρομοκρατίας ισούνται αριθμητικά με τις προσπάθειες που έχουν γίνει για να προσεγγιστεί το σύνθετο αυτό φαινόμενο της νεότερης πολιτικής εξουσίας.

- Οι απλοί ορισμοί θεωρούν την τρομοκρατία ως βία ή ως απειλή βίας, με σκοπό τον εκφοβισμό ή την επίτευξη μιας αλλαγής στη στάση ή τις διαθέσεις μιας ομάδας πληθυσμού.
- Οι ορισμοί που εντάσσουν την τρομοκρατία σε ένα νομικό πλαίσιο επιμένουν στη διάσταση της εγκληματικής βίας και το ποινικό σκέλος της αντιμετώπισής της. Ως εκ τούτου ασχολούνται μόνο με τα παράγωγα των τρομοκρατικών πράξεων, ενώ αδυνατούν να πλησιάσουν την αιτία αλλά και τις αφορμές της ύπαρξής της.
- Οι πιο αναλυτικοί ορισμοί δίνουν βαρύτητα στην πολιτική διάσταση και υπογραμμίζουν τα κοινωνικά κίνητρα που έχουν, ή διατείνονται πως έχουν οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Στα πλαίσια αυτών των ορισμών, διακρίνουμε και τη σχολή που επικεντρώνει τα ενδιαφέρον της στην κρατική τρομοκρατία, η οποία όμως συνήθως περιορίζεται σε απλές καταγραφές των τρομοκρατικών οργανώσεων που απειλούν δυτικά συμφέροντα ή κρατών που ασκούν πολιτική βία στο εσωτερικό τους. (Μπόση, 2000:151-152).

Οι ενέργειες που θεωρούνται τρομοκρατία, όχι μόνο σε εθνικό, αλλά και σε διεθνές επίπεδο, είναι:

- Απαγωγές
- Βομβιστικές ενέργειες

- Επιθέσεις σε εγκαταστάσεις
- Αεροπειρατείες ή πειρατικές ενέργειες σε άλλα μέσα μεταφοράς
- Καταστάσεις ομηρίας
- Δολοφονίες και πυροβολισμοί
- Επεισόδια που αποτελούν παράνομες εκδηλώσεις ή προξενούν φόβο.

Ενδεικτικά παρατίθενται κάποιες από τις προσπάθειες που έχουν σημειωθεί για να ορισθεί η έννοια της τρομοκρατίας:

- Τρομοκρατία είναι η πρόκληση τρόμου σε άτομα, ομάδες ατόμων ή και σε ολόκληρη την κοινότητα, με την διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων βίας, που στρέφονται είτε κατά συγκεκριμένων ατόμων είτε, αδιακρίτως, κατά αθώων πολιτών, και που αποβλέπουν στην επίτευξη σκοπών, κυρίως βίο-θεωρητικού ή κοινωνικό-πολιτικού χαρακτήρα. Η τρομοκρατία λοιπόν, δεν είναι στην ουσία της, μία συγκεκριμένη ιδεολογία, όπως συχνά εκλαμβάνεται, πεπλανημένα. Είναι μία στρατηγική εγκληματικής δράσης, για την πραγμάτωση διάφορων επιδιώξεων, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «πολιτικές» με την ευρύτερη έννοια του όρου. (Παπαδάτου, 1987:15-16).

- Το NATO προσδιορίζει το φαινόμενο μέσω μιας οδηγίας:

Τρομοκρατία είναι η χρήση βίας ως αποτέλεσμα υπολογισμού, συνήθως κρίνεται ως έγκλημα σε επίπεδο εθνικό και απευθύνεται κατά ατόμων ή περιουσίας, αποτελεί δε απειλή των συμβόλων μιας κοινωνίας με σκοπό πολιτικά και ιδεολογικά οφέλη που ορίζονται με υποκειμενικά κριτήρια. Τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση βίας ή η απειλή χρήσης βίας ή η χρήση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας, με σκοπό τη διάβρωση της κοινωνίας ή τον κλονισμό μίας κυβέρνησης για την απόκομιση πολιτικού, θρησκευτικού ή ιδεολογικού οφέλους.

Η συγκεκριμένη «οδηγία» καθορίζει επιπλέον και την τυπολογία της δραστηριότητας που θεωρεί τρομοκρατική:

Οι πράξεις που θεωρούνται τρομοκρατία μπορεί να είναι: εκφοβισμός, διάβρωση, ανατροπή, προπαγάνδα, κλοπή και παράνομη διακίνηση χρήματος, εγγράφων, όπλων και υλικών, ένοπλες επιθέσεις, βομβιστικές ενέργειες, τραυματισμοί, δολοφονίες και απαγωγές. (Μπόση, 2000:90-91).

- Το 1979, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθέτησε μία απόφαση που καταδίκασε την τρομοκρατία αναφέροντας ειδικά:

«...όλες οι ενέργειες της τρομοκρατίας που θέτουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή απειλούν τις θεμελιακές ελευθερίες καταδικάζονται απερίφραστα.

Το 1985 ο ΟΗΕ προχωράει ακόμα περισσότερο υιοθετώντας μια νέα απόφαση:

«...καταδικάζει απερίφραστα ως εγκληματικές όλες τις πράξεις, μεθόδους και πρακτικές της τρομοκρατίας από οπουδήποτε και από οποιονδήποτε και αν προέρχονται». (Μπόση, 2000:94).

2.2. Μορφές Τρομοκρατίας

2.2.1. Τύποι τρομοκρατίας

Ισλαμικός Εξτρεμισμός: Το φάσμα των οργανώσεων που εκφράζουν την ισλαμική βία ενώ δεν στερείται ιδεολογικού υπόβαθρου, που ενίοτε αγγίζει τα όρια του θρησκευτικού παραληρήματος, επιδίδεται σε πολύνεκρες τρομοκρατικές πράξεις, εμφανίζοντας χαρακτηριστικά συναφή με αυτά της ακροδεξιάς βίας.

Ο φανατικός ισλαμιστής τρομοκράτης δεν ενδιαφέρεται για την άμεση αποκομιδή πολιτικού οφέλους. Είναι δε ικανός να προκαλέσει εκτεταμένες καταστροφές αδιαφορώντας για το ανθρώπινο κόστος. Μεγάλες οργανώσεις όπως η Τζιχάντ, η Χεζμπολάχ και η Χαμάς, αλλά ακόμη και μικρότερες οργανώσεις όπως η Αμάλ, στηρίζουν ποικιλοτρόπως τις ενέργειες της ισλαμικής βίας.

Η ισλαμική βία παραμένει επώνυμη, εφόσον για την πλειοψηφία των ενεργειών υπάρχει ανάληψη ευθύνης από την αντίστοιχη οργάνωση. (Μπόση, 2000:44-45).

«Τρομοκρατία κατά Παραγγελία» ή «Terrorism on Demand»: Αυτού του είδους η τρομοκρατία αποτελεί μία ιδιόμορφη κατηγορία που σχετίζεται κατά μείζονα λόγο με μισθοφόρους, εξτρεμιστές ισλαμιστές, οι οποίοι έναντι αδρής αμοιβής αναλαμβάνουν δολοφονίες, εμπρησμούς, δολιοφθορές και άλλες βίαιες ενέργειες. Η συγκεκριμένη κατηγορία μισθοφόρων δεν έχει κοινά σημεία με τους τρομοκράτες των ευρωπαϊκών οργανώσεων των περασμένων δεκαετιών. Επισημαίνεται ότι το μέρος της δραστηριότητάς τους υπάγεται στο πλαίσιο του νέου οργανωμένου εγκλήματος. (Μπόση, 2000:47-48).

«Τρομοκρατία του ενός Θέματος» ή «Single Issue Terrorism»: Η συγκεκριμένη μορφή βίας αναφέρεται σε εξτρεμιστικές ενέργειες που διαπράττονται από ομάδες ή άτομα όταν διαμαρτύρονται για θέματα που αποδίδονται σε κυβερνητικές πράξεις ή σε κυβερνητική αδράνεια. Ως δείγματα «τρομοκρατίας του ενός θέματος» έχουν εμφανιστεί ορισμένες πράξεις βίας που έχουν σχέση με τα δικαιώματα των ζώων, ενέργειες στις οποίες επιδίδονται εξτρεμιστικές οικολογικές οργανώσεις, καθώς και πράξεις βίας που στρέφονται υπέρ της απαγόρευσης των αμβλώσεων.

Η πλειονότητα των αιτημάτων που προβάλλουν οι συγκεκριμένες οργανώσεις έχει απασχολήσει την κοινή γνώμη επί σειρά ετών, ενώ κάποια από αυτά έχουν μερικώς ικανοποιηθεί σε διεθνές κυβερνητικό επίπεδο.

Επισημαίνεται ότι η πλειονότητα των οργανώσεων που ασχολούνται με τα συγκεκριμένα θέματα είναι νόμιμες και τα μέλη τους είναι άτομα με κοινωνική και πολιτική επιφάνεια και άποψη. Η πλειοψηφία δε αυτών, λόγω της ιδιαιτερότητας των θεμάτων με τα οποία ασχολούνται, δεν επαγγέλλονται τη βία ως συστηματική μέθοδο και μέσο δράσης. Οι μορφές βίας που υιοθετούν, εμπεριέχουν στοιχεία της λεγόμενης «αριστερής» τρομοκρατίας, υπό την έννοια ότι αναλαμβάνουν επώνυμα την ευθύνη των πράξεών τους, έχουν συγκεκριμένους στόχους, διαθέτουν ιδιαίτερο υπόβαθρο και ανήκουν στην πλειοψηφία τους σε ομάδες με κάποια πολιτική ιδεολογία.

Η συγγενειά τους με τη γενικότερη έννοια της τρομοκρατίας, έγκειται απλά και μόνο στο γεγονός ότι χρησιμοποιούν σποραδικά και δίχως συγκεκριμένη τακτική μεθόδους και πράξεις που ενδεχομένως συγκαταλέγεται στο πλαίσιο της βίας. (Μπόση, 2000:48-50).

Νέο Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατική Δραστηριότητα: Το «νέο οργανωμένο έγκλημα» έχοντας ως αφετηρία του τις πολιτικό-οικονομικές

ανακατατάξεις που συνέβησαν μετά το τέλος του διπολικού συστήματος, διακινεί πληθώρα «αγαθών» καθώς και διάφορες κατηγορίες «ειδικοτήτων» που κάνουν χρήση πράξεων βίας, όπως δολοφονίες ή δολοφονικές απόπειρες κατά πολιτικών προσώπων, οι οποίες με σχετική ευκολία θα μπορούσαν να θεωρηθούν τρομοκρατικές και να ταυτιστούν με την υπό ορισμό ερμηνεία της τρομοκρατίας. Τη «σύγκλιση» δε αυτή διευκολύνει η ανυπαρξία ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας, επιτρέποντας τη θεωρητική συνύπαρξη-ανάμειξη φαινομένων που εμπίπτουν στη σφαίρα του οργανωμένου εγκλήματος με δράσεις που ανήκουν στο πλαίσιο της πολιτικής τρομοκρατίας. (Μπόση, 2000:50-51).

2.2.2. Όπλα μαζικής καταστροφής και «νέα» τρομοκρατική βία

Στα πλαίσια της σύγχρονης τρομοκρατικής δραστηριότητας εντάσσεται και η χρήση Όπλων Μαζικής Καταστροφής. Το πρόβλημα της διάδοσης και της εύκολης κυκλοφορίας των όπλων μαζικής καταστροφής έχει λάβει ήδη διαστάσεις διεθνούς κινδύνου από προηγούμενες δεκαετίες. Αυτός είναι ο λόγος που στην πορεία συμπεριελήφθη στον κατάλογο των ζητημάτων ασφαλείας, των οποίων η επίλυση απαιτεί διεθνή συντονισμό. (Μπόση, 2000:50-51).

Πυρηνική Τρομοκρατία: Οι ευρείας κλίμακας καταστροφικές συνέπειες που μπορούν να επιφέρουν τα πυρηνικά όπλα, τα καθιστούν «ακατάλληλα» για χρήση από τη πλειοψηφία των τρομοκρατικών οργανώσεων. Οι μαζικοί θάνατοι δεν αποτελούν τμήμα της ιδεολογίας και πρακτικής των περισσότερων οργανώσεων, καθώς βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την προσπάθεια των εν λόγω οργανώσεων να προσηλυτίσουν οπαδούς μέσω των πράξεων τους. (Μπόση, 2000:54)

Υπάρχει, όμως, και η αντίθετη άποψη που στηρίζεται σε κάποιες ενδείξεις και καθιστά τα πυρηνικά όπλα ως ένα πιθανό εργαλείο για τρομοκρατικές επιθέσεις στα χέρια κάποιων οργανώσεων.

Αξίζει να σημειωθούν τα εξής περιστατικά:

- Το 1994, ένα άτομο που υποστήριξε ότι εκπροσωπεί την οργάνωση NUC-41W, εκφόβισε την κυβέρνηση της Λιθουανίας ότι θα καταστρέψει τις πυρηνικές εγκαταστάσεις στην πόλη Ignalina, εάν οι αρχές δεν του κατέβαλαν το ποσό των 8 εκατομμυρίων δολαρίων. Η

ίδια οργάνωση θεωρείται υπεύθυνη για τις κλοπές ραδιενεργών υλικών από τις ίδιες εγκαταστάσεις.(Μπόση, 2000:53).

- Η τοποθέτηση βόμβας από την οργάνωση «Μέτωπο Απελευθέρωσης από τα Πυρηνικά», στο Εθνικό Εργαστήριο της Καλιφόρνιας “Laurence Livermore”, επιφέροντας υλικές ζημιές. Το συγκεκριμένο εργαστήριο παρείχε τεχνογνωσία για το πυρηνικό πρόγραμμα των Ηνωμένων Πολιτειών. (Μπόση, 2000:55).
- Το 1982 πέντε αντιαρματικές ρουκέτες εκτοξεύθηκαν κατά πυρηνικών εγκαταστάσεων στη Λυών της Γαλλίας, δημιουργώντας υλικές ζημιές στην πρόσοψη του κτιρίου. Την ευθύνη ανέλαβε η οργάνωση «Επιτροπή Ειρημιστών και Οικολόγων» (“Pacifist and Ecologist Committee”). (Μπόση, 2000:55-56).

Τα παραδείγματα κλοπών ραδιενεργών ή πυρηνικών υλικών και η χρήση τους σε τρομοκρατικές ενέργειες συντέιναν την καταγραφή της πυρηνικής διάστασης στη διεθνώς αναγνωρισμένη τρομοκρατική δραστηριότητα. Οι απειλές και οι εκφοβισμοί για πιθανή χρήση πυρηνικών όπλων ή υλικών δεν είναι πλέον δυνατόν να παραληφθούν από το σύνολο των συζητήσεων στους διεθνείς φορείς. (Μπόση, 2000:56).

Χημική Τρομοκρατία: Η χημική τρομοκρατία συγκεντρώνει περισσότερες πιθανότητες μελλοντικής χρήσης της, εφόσον έχει δώσει ήδη σημαντικά δείγματα παρουσίας.

Η χρησιμοποίηση της χημικής τρομοκρατίας, με αποτέλεσμα μαζικούς θανάτους, έχει γίνει κυρίως από παραθρησκευτικές και ακροδεξιές οργανώσεις. Ενδεικτικά αναφέρεται η τρομοκρατική επίθεση στο μετρό του Τόκιο, τον Μάρτιο του 1995, από την οργάνωση Αούμ Σινρίκιο (Aum Shinrikyo) του παραθρησκευτικού ηγέτη Σόκο Ασαχάρα (Soko Asahara), με τη χημική ουσία «σαρίν», προκάλεσε τον θάνατο δώδεκα ατόμων και των τραυματισμό εκατοντάδων, ενώ ταυτόχρονα απέδειξε με πόση ευκολία είναι δυνατό να προετοιμαστεί και να τεθεί σε εφαρμογή ένα τρομοκρατικό εγχείρημα αυτού του είδους. Η επίθεση της παραθρησκευτικής ιαπωνικής οργάνωσης απέδειξε ότι υπάρχει η δυνατότητα, η βούληση και το κίνητρο από ορισμένες οργανώσεις να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν χημικά όπλα για

τη δημιουργία ισχυρών εντυπώσεων που θα δώσουν στόχο στην επίτευξη των σκοπών τους.

Τα χημικά όπλα ανήκουν στην κατηγορία των όπλων μαζικής καταστροφής, άρα και οι επιθέσεις με χημικές ουσίες συγκαταλέγονται στις πλέον επικίνδυνες και καταστροφικές για τον άνθρωπο και το περιβάλλον.(Μπόση, 2000:56-57).

Βιολογική Τρομοκρατία: Η βιολογική τρομοκρατία αποτελεί μία εξίσου σημαντική απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, λόγω της μεγάλης ευκολίας με την οποία μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή και να πλήξει μεγάλα τμήματα του πληθυσμού.

Η βιολογική βία ή βίο-τρομοκρατία, θεωρητικά θα μπορούσε να αποδειχτεί πολύ ισχυρότερη της χημικής βίας, όσον αφορά την επικινδυνότητά της, λόγω των μολυσματικών της δυνατοτήτων και του χρόνου επώασης του μικροβίου στον ανθρώπινο οργανισμό.

Έχει καταγραφεί ότι ο πιθανός τύπος τρομοκρατικής οργάνωσης που καταφεύγει στη χρήση της βίο-τρομοκρατίας είναι οι παραθρησκευτικές οργανώσεις, ή αυτές που καταφεύγουν στην ερμηνεία αποκαλυπτικών προφητειών, εθνικές μειονότητες που επιθυμούν να εκδικηθούν την άρχουσα πλειοψηφία ή μικρές τρομοκρατικές οργανώσεις με ακραίες αντιλήψεις.

Η βίο-τρομοκρατία αποτελεί ακραία μορφή βίας που ανιχνεύεται με δυσκολία, ενώ η χρήση της έχει την ικανότητα να μολύνει μεγάλα τμήματα πληθυσμού αλλά και γεωργικών καλλιεργειών και κτηνοτροφικών μονάδων, επιφέροντας κατ' αυτό τον τρόπο πλήγμα στην οικονομία μίας χώρας.(Μπόση, 2000:60-61,63-64).

Ηλεκτρονική Τρομοκρατία: Η ηλεκτρονική τρομοκρατία αποτελεί συνέπεια της εξέλιξης της τεχνολογίας και αφορά συνήθως στην ικανότητα παρέμβασης στο διαδίκτυο, ενώ τα τελευταία της δείγματα αφορούν επεμβάσεις σε στρατιωτικούς κώδικες, την «πρόσβαση» σε τραπεζικά δίκτυα και σε μία σειρά από τέτοιου είδους «δολιοφθορές» που έχουν λάβει διαστάσεις τρομοκρατικών ενεργειών.(Μπόση, 2000:64-65). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η παραβίαση της ιστοσελίδας του Υπουργείου Δικαιοσύνης της Ελλάδας, στις 3 Φεβρουαρίου του 2012, από την τρομοκρατική οργάνωση «Ανώνυμους» (“Anonymous”), παγκόσμιας εμβέλειας, οι οποία με οπτικό-ακουστικό μήνυμά της προειδοποιούσαν ότι «Η δικαιοσύνη θα

αποδοθεί εδώ και τώρα», αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο για τρομοκρατική επίθεση πριν από την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου.

Η συγκεκριμένη μορφή βίας αποτελεί ίσως και τη μεγαλύτερη πηγή αμηχανίας για όσους επιχειρούν να ορίσουν το φαινόμενο της βίας και της τρομοκρατίας. Η τοποθέτηση μίας βόμβας σε δημόσιο ή ιδιωτικό κτίριο, επιφέρει υλικές καταστροφές πολύ μικρότερες και θέτει προ του κινδύνου υλικής βλάβης πολύ λιγότερους αποδέκτες απ' ότι η καταστροφή του δικτύου πληροφορικής μίας εταιρίας ή μίας τράπεζας. Εκ των πραγμάτων, λοιπόν, αυτή η μορφή βίας θεωρείται επικινδυνότερη της πρώτης, παρά το γεγονός ότι δεν παράγει απαραίτητως ανθρώπινα θύματα. (Μπόση, 2000:64-65).

2.3. Τρομοκρατία και Τουρισμός

Ο τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα και γενικότερα ως φαινόμενο του σύγχρονου κόσμου είναι ιδιαίτερα ευπαθές σε διάφορες αλλαγές (κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές) που συμβαίνουν είτε στην χώρα που αποτελεί τον τουριστικό προορισμό είτε αλλαγές που συμβαίνουν σε παγκόσμια κλίμακα. Για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας είναι βασική η ύπαρξη κάποιων προϋποθέσεων, όπως ο ελεύθερος χρόνος, η οικονομική δυνατότητα και η ασφάλεια που θα αισθάνεται ο επισκέπτης σε έναν τουριστικό προορισμό ή και προς αυτόν.

Ο Maslow δημιουργώντας μία κλίμακα ανθρώπινων αναγκών, την λεγόμενη πυραμίδα των αναγκών, κατατάσσει την ασφάλεια στην δεύτερη βαθμίδα σημαντικότητας. Η πυραμίδα του Maslow έχει ως εξής (Παραρτήματα 1):

- ✚ Στην πρώτη βαθμίδα κατατάσσει τις φυσιολογικές – βασικές ανάγκες του ανθρώπου (τροφή, στέγη, ύπνος, υγεία, ζεστασιά).
- ✚ Στην δεύτερη βαθμίδα κατατάσσει την ασφάλεια (προστασία από κινδύνους, σταθερότητα, απελευθέρωση από το φόβο).
- ✚ Στην τρίτη βαθμίδα βρίσκεται η κοινωνική αποδοχή (αγάπη, συνεργασία, ένταξη σε κοινωνικές ομάδες).
- ✚ Στο τέταρτο επίπεδο βρίσκεται η αυτοεκτίμηση (επίτευξη στόχων, αναγνώριση σεβασμού)

- ✚ Τέλος, στο πέμπτο επίπεδο τοποθετείται η ανάγκη της αυτοπραγμάτωσης (αξιοποίηση εσωτερικών χαρισμάτων, δημιουργικότητα, πληρότητα).

Αν το μοντέλο αυτό προσαρμοστεί στην γενικότερη επιθυμία και ανάγκη του ανθρώπου για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, τότε διακρίνονται δύο βασικές κατηγορίες (Παράρτημα 2):

- Η κατηγορία των προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, η οποία περιλαμβάνει τις δύο βασικότερες ανάγκες της πυραμίδας των ανθρώπινων αναγκών, δηλαδή των βασικών αναγκών και αυτή της ασφάλειας.
- Και η κατηγορία των στόχων ενός ταξιδιού, που περιλαμβάνει την κοινωνική αποδοχή, την αυτοεκτίμηση και την αυτοπραγμάτωση.

Άρα για την πραγματοποίηση ταξιδιών η ασφάλεια δεν αποτελεί απλά μία ανάγκη, αλλά βασική προϋπόθεση.

Η τρομοκρατία, αντιθέτως, σχετίζεται άμεσα με τον φόβο, την απειλή και με το αίσθημα της ανασφάλειας. Αρκετές φορές στόχοι της έχουν αποτελέσει τουριστικοί προορισμοί ή μέσα μεταφοράς προς αυτούς, δημιουργώντας σύγχυση και πανικό στους ταξιδιώτες. Ο τουρισμός από τη φύση του εμπεριέχει τα στοιχεία του αγνώστου και της αβεβαιότητας και ο τουριστικός τομέας είναι εξαιρετικά ευάλωτος σε κάθε μορφή βίας που αποτελεί τρόμο στους ταξιδιώτες. Η φοβία της τρομοκρατικής απειλής είναι διάχυτη σε κάθε πτυχή του τουριστικού προϊόντος και καθίσταται έντονη και διαρκής όσο διατηρείται το ασταθές διεθνές περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί σήμερα. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121). Συνεπώς, τα φαινόμενα της τρομοκρατίας και του τουρισμού δεν μπορούν να συνυπάρξουν.

2.4. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε τουριστικούς προορισμούς

Το 2008 οι Ο' Connor, Stafford και Gallagher πραγματοποίησαν μία έρευνα που αφορούσε σε τουριστικούς προορισμούς που έχουν δεχτεί τρομοκρατικές επιθέσεις. Οι τοποθεσίες επιλέχθηκαν βάσει δύο κριτηρίων. Το πρώτο κριτήριο είναι επειδή οι συγκεκριμένες τρομοκρατικές επιθέσεις συνέβησαν μετά το 2001 και το δεύτερο είναι επειδή ανήκουν στην κατηγορία των μεμονωμένων ή «της μίας φοράς» τρομοκρατικών συμβάντων. Οι προορισμοί που επιλέχθηκαν ήταν το Μπαλί (2002), το Λονδίνο (2005), η Μαδρίτη (2004) και η Νέα Υόρκη (2001). (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:5).

2.4.1. Μπαλί 2002

Το Μπαλί βρίσκεται στο αρχιπέλαγος Μικρές Σούνδες, της Νοτιοανατολικής Ασίας, και είναι νησί της Ινδονησίας, με έκταση 5.632,86 τ.χλμ. και με πληθυσμό 3,9 εκατομμύρια κατοίκους το 2010. Κύρια γλώσσα είναι η ινδονησιακή, θρησκεία ο Ινδουισμός και η οικονομία του νησιού στηρίζεται στη γεωργία και κυρίως στον τουρισμό. Αποτελεί, επίσης, μία από τις 33 συνολικά επαρχίες της Ινδονησίας, με πρωτεύουσα το Ντενπασάρ. (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%AF>). Στην Ινδονησία βρίσκονται συνολικά επτά Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Ο τουρισμός είναι η ραχοκοκαλιά της βιομηχανίας του Μπαλί και υπολογίζεται πως κατέχει το 50% της οικονομίας του νησιού (Lynch, 2004:109). Το Μπαλί υπήρξε ένας δημοφιλής τουριστικός προορισμός παγκόσμιας κλίμακας, έχοντας την φήμη ενός ασφαλούς παράδεισου και είναι γνωστό ως το «Νησί των Θεών». Από τα 5 εκατομμύρια επισκεπτών στην Ινδονησία το 2002, το 1,5 εκατομμύριο αποβιβάστηκε στο διεθνές αεροδρόμιο του Μπαλί. (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:5).

Πίνακας 1 Αφίξεις επισκεπτών στην Ινδονησία 2000 - 2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Διεθνείς Επισκέπτες(εκατομμύρια)	5.0	5.1	5.0	4.4	5.3	5.0
Εισόδημα Ξένου Συναλλάγματος	5.7	5.4	4.3	4.0	4.8	4.5

(Πηγή: www.budpar.go.id)

➤ Η επίθεση

Την 12^η Οκτωβρίου του 2002, δύο βόμβες εξεράγησαν σε ένα νυχτερινό κέντρο στην περιοχή Κούτα (Kuta) στο Μπαλί, σκοτώνοντας 202 άτομα, οι οποίοι στη πλειοψηφία τους ήταν τουρίστες, προερχόμενοι από 21 χώρες. Μεταξύ των θυμάτων υπήρξαν 88 Αυστραλοί, 26 Βρετανοί, 5 Σουηδοί, 7 Αμερικάνοι, 6 Γερμανοί και 5 Ολλανδοί. Η επίθεση συνέβη στο ξεκίνημα της τουριστικής περιόδου του Μπαλί (Νοέμβριο), άρα σκοπός ήταν να επηρεαστούν και να ακυρωθούν προγραμματισμένες αφίξεις εκατομμυρίων τουριστών και να καταστραφεί μία ολόκληρη τουριστική περίοδος. (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:5).

➤ Η αντίδραση

Η επίθεση στο Μπαλί είχε μεγάλο αντίκτυπο στην Αυστραλία, πυροδοτώντας το φόβο για περαιτέρω τρομοκρατικές επιθέσεις εντός αλλά και εκτός της ηπείρου. Σύμφωνα με τον Bareham (2004:160) ο αριθμός των επισκεπτών στο Μπαλί μειώθηκε κατά 60% μεταξύ Οκτωβρίου και Νοεμβρίου του 2002. Το Υπουργείο Εξωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου εξέδωσε ταξιδιωτική οδηγία προειδοποιώντας τους πολίτες του να μην ταξιδέψουν, προκαλώντας καταστροφικές επιπτώσεις για το νησί. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι tour operators μείωσαν αμέσως τον αριθμό των τουριστικών πακέτων που είχαν προορισμό το Μπαλί. Ωστόσο, αυτό που παρατηρήθηκε ήταν ότι ενώ οι ταξιδιωτικές οδηγίες προέτρεπαν τους τουρίστες να ακυρώσουν τα σχέδιά τους για τουρισμό, αυτοί δεν ματαίωναν την γενικότερη ιδέα των διακοπών. Έτσι επέλεξαν ως τουριστικούς προορισμούς αντί για το Μπαλί το Πουκέτ στην Ταϊλάνδη. (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:5-6).

➤ Η ανταπόκριση

Την άνοιξη του 2003 η διαφημιστική καμπάνια ‘Back to Bali’ («Πίσω στο Μπαλί») ξεκίνησε με στόχο να επανακτηθεί «η εμπιστοσύνη του καταναλωτή, και διεθνώς και εγχώρια, και να βελτιωθεί η εικόνα του Μπαλί, παρουσιάζοντάς το ως έναν ασφαλή, ευχάριστο και ελκυστικό τουριστικό προορισμό»(Bachrie, 2003:9). Επικρατούσε η άποψη ότι το θέμα της ασφάλειας με την τιμή του τουριστικού προϊόντος δεν συνδέονταν, οπότε δεν έγιναν καθόλου προσφορές σύμφωνα με τον Marriott(2003:13). Σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Πρακτόρων Τουρισμού (Travel Retailer International)(2005:64) «Το Μπαλί είναι ένα καλό παράδειγμα, σε σχέση με άλλους δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς, παρουσιάζοντας μεγάλη προσαρμοστικότητα. Η τουριστική βιομηχανία του νησιού σημείωσε σημαντική ανάκαμψη μετά την επίθεση», επισημαίνοντας και για τους Ιάπωνες ότι «μέχρι και αυτοί, που εύκολα αποτρέπονται από το να επισκεφτούν ένα προορισμό που πιθανολογείται να μην είναι ασφαλής, γύρισαν πίσω». (βλέπε πίνακα 2). (Ο’ Connor, Stafford, Gallagher, 2008:6).

Πίνακας 2 Αφίξεις ξένων τουριστών στο Μπαλί: Ιανουάριος-Ιούλιος 2000 - 2005

Αφίξεις	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ιανουάριος – Ιούλιος	786.140	819.031	798,687	495.231	766.136	847.427

(Πηγή: Travel Retailer International, 2005:66)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (World Trade Organization) σχολίασε ότι η τραγωδία που συνέβη δεν είχε τρομερό αντίκτυπο στα στατιστικά στοιχεία του τουρισμού της Ινδονησίας, καθώς το Μπαλί σημείωσε μία μείωση 2,2% στις διεθνείς τουριστικές αφίξεις. Ο ΠΟΕ επισήμανε ότι η διεθνής υποστήριξη και η άμεση και επαγγελματική αντίδραση της κυβέρνησης της Ινδονησίας μείωσε τις επιπτώσεις της τρομοκρατικής επίθεσης. Μέσα σε ένα μήνα συνελήφθησαν ύποπτοι για την τρομοκρατική ενέργεια και τον Φεβρουάριο του 2004, τέσσερις μήνες μετά την επίθεση, ο εγκέφαλος καταδικάστηκε. (Ο’ Connor, Stafford, Gallagher, 2008:6).

2.4.2. Λονδίνο 2005

Το Λονδίνο βρίσκεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, κράτος της βορειοδυτικής Ευρώπης, το οποίο απαρτίζεται από την Αγγλία, την Ουαλία, τη Σκωτία και τη Βόρειο Ιρλανδία. Το Λονδίνο είναι η πρωτεύουσα του Ηνωμένου Βασιλείου και της Αγγλίας και αποτελεί μεγάλο επιχειρηματικό, χρηματοοικονομικό και πολιτιστικό κέντρο. Εκτείνεται εκατέρωθεν του ποταμού Τάμεση, όπου βρίσκεται και το λιμάνι του, ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια στη χώρα. (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%BF%CE%BD%CE%B4%CE%AF%CE%BD%CE%BF#.CE.91.CE.BE.CE.B9.CE.BF.CE.B8.CE.AD.CE.B1.CF.84.CE.B1>).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκονται συνολικά 28 Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο είχε παρατηρηθεί από το 1985 μία σταθερή αύξηση στις διεθνείς αφίξεις κάθε χρόνο. Το 1995, το Ηνωμένο Βασίλειο κατέγραψε σημαντικές αφίξεις (13,2% σε σχέση με το προηγούμενο έτος), συμπίπτοντας με την Συνθήκη Ειρήνης της Βόρειας Ιρλανδίας (Northern Ireland Peace Agreement). Τα έτη 1999 και 2000 έδειξαν μία μικρή μείωση στον αριθμό των επισκεπτών (-1,4% και -0,5% αντιστοίχως). Τα ποσοστά των διεθνών επισκεπτών έπεσαν, για τρίτη χρονιά στη σειρά, στο -9,4%, συμπίπτοντας με τη χρονιά που ξέσπασε στο Ηνωμένο Βασίλειο μία επιδημία (Foot & Mouth Disease) και με την τρομοκρατική επίθεση της 9/11 στις ΗΠΑ. Τα ποσοστά του εισερχόμενου τουρισμού του 2000, δεν ξεπεράστηκαν μέχρι και το 2004, όπου και σημειώθηκε μία αύξηση σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. (βλέπε πίνακα 3) (O' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:6).

Πίνακας 3 Διεθνείς αφίξεις στο Ηνωμένο Βασίλειο 1998 - 2005

Έτος	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Διεθνείς Αφίξεις	25.7	25.3	25.2	22.8	24.1	24.7	27,7	29.9
% Συνάλλαγμα	0,9	-1,4	-0,7	-9,4	5,9	2,2	12,3	8.0

(Πηγή: Travel Trends in 2005 Office for National Statistics, 2006 edition)

Σύμφωνα με την εταιρία Price Waterhouse Cooper (2007:6) «ο τουρισμός αποτελεί κλειδί για την οικονομία του Λονδίνου, καλύπτοντας το 10% του ΑΕΠ και το 10% των θέσεων εργασίας». (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:6).

➤ Η επίθεση

Την 7^η Ιουλίου του 2005, μία σειρά από βόμβες εξεράγησαν στο δίκτυο μέσω μεταφοράς του Λονδίνου σε μία συντονισμένη επίθεση κατά τη διάρκεια της πρωινής ώρας αιχμής. Στις 8:50πμ, τρεις βόμβες εξεράγησαν στο υπόγειο δίκτυο της πόλης(μετρό). Στις 9:47πμ, μία τέταρτη βόμβα εξεράγη μέσα σε λεωφορείο του Λονδίνου. Στις επιθέσεις σκοτώθηκαν 52 πολίτες, συν τέσσερις καμικάζι, και τραυματίστηκαν σχεδόν 700 άνθρωποι. Το περιστατικό συνέβη μια μέρα μετά τη επιλογή του Λονδίνου ως τόπο φιλοξενίας των Ολυμπιακών Αγώνων του 2012 και στο πρωινό της έναρξης της συνόδου κορυφής της G8 (η Ομάδα των Οκτώ, ένα φόρουμ για τις κυβερνήσεις των οκτώ μεγαλύτερων οικονομιών του κόσμου) στη Σκωτία. Ήταν το πιο θανατηφόρο τρομοκρατικό χτύπημα στο Ηνωμένο Βασίλειο μετά του Λόκερμπι (Lockerbie). Στις 21 Δεκεμβρίου του 1988 στην πτήση 103 από Χίθροου για Νέα Υόρκη της αεροπορικής εταιρίας Pan Am, , εξεράγη βόμβα στα 31,000 πόδια πάνω από την πόλη Λόκερμπι, σκοτώνοντας 259 άτομα (επιβάτες και πλήρωμα) και άλλα 11 άτομα της πόλης (<http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/lockerbie-britains-worst-terrorist-attack-413932>). Ο Επίτροπος της Μητροπολιτικής Αστυνομίας Ian Blair χαρακτήρισε την επίθεση στους δημοσιογράφους ως «τη μεγαλύτερη σκηνή εγκλήματος στην ιστορία της Αγγλίας»(BBC News, 2005). (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:6-7).

➤ Η αντίδραση

Αμέσως μετά τις επιθέσεις, ο Επίτροπος της Αστυνομίας Blair καθυσόχασε τους πολίτες λέγοντας πως ήδη είχε τεθεί σε εφαρμογή ένα σχέδιο έκτακτης ανάγκης και πως η κατάσταση «σταδιακά γινόταν ελεγχόμενη». Η κάλυψη των ειδήσεων συνέχισε χωρίς διακοπές μέχρι και την επόμενη ημέρα στις 7μμ. Τα δρομολόγια των λεωφορείων στο Λονδίνο είχαν αποκατασταθεί μέχρι τις 4μμ, της ίδιας μέρας, καθώς και οι περισσότεροι συρμοί του υπόγειου σιδηρόδρομου ξαναλειτούργησαν το

επόμενο πρωί. Τα περιφερειακά αξιοθέατα και τα παραθαλάσσια θέρετρα σημείωσαν αύξηση στην τουριστική δραστηριότητα καθώς ο εσωτερικός τουρισμός μετακινήθηκε εκτός της πρωτεύουσας αμέσως μετά τα επακόλουθα της επίθεσης (Kirkham, 2005:7). Η μείωση του 10% σε ξενοδοχεία των 2 ή 3 αστέρων εντός πόλεως συσχετίστηκε με την αύξηση του 10% στην περιφέρεια. Επίσης τα ταξίδια μικρής διάρκειας στο Λονδίνο από την Ευρώπη και από άλλες περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν μειωμένα περίπου στο 7% από την βομβιστική επίθεση της 7^{ης} Ιουλίου, εφόσον κάποιοι ταξιδιώτες που είχαν σκοπό να επισκεφτούν το Λονδίνο άλλαξαν τις κρατήσεις των ξενοδοχείων με αυτών έξω από το κέντρο του Λονδίνου. Σε μια προσπάθεια να ανατρέψει την ξαφνική μείωση των ποσοστών, το Λονδίνο χρησιμοποίησε μία διαφημιστική καμπάνια σε όλη τη χώρα λέγοντας στον κόσμο ότι το Λονδίνο «είναι ανοιχτό για επιχειρήσεις» πραγματοποιώντας μια σειρά από φεστιβάλ και δωρεάν εκδηλώσεις τον Σεπτέμβρη που ακολούθησε. (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:7).

➤ Η ανταπόκριση

Η Διεθνής Ένωση Πρακτόρων Τουρισμού (Travel Retailer International) (2005:65) προέβλεπε ότι το Λονδίνο θα βίωνε μία σημαντική μείωση στους Αμερικανούς τουρίστες καθώς «οι Αμερικάνοι, μία ομάδα από τους βασικούς επισκέπτες του Λονδίνου, φοβούνται στην ιδέα του κινδύνου». Στο τέλος του Ιουλίου του 2005, οι ειδικοί ανησυχούσαν ότι παρόλο που οι τουρίστες δεν ματαίωναν τα ταξίδια τους, δεν έκαναν όμως ούτε νέες κρατήσεις (Kirkham, 2005). Συγκεκριμένα, οι αγορές της Βορείου Αμερικής, της Ιαπωνίας και της Αυστραλίας κινούνταν σε ποσοστά 25% κάτω των προσδοκιών. Παρόλα αυτά, ολόκληρη η χρονιά του 2005 παρουσίασε το μεγαλύτερο αριθμό ξένων τουριστών που είχε καταγραφεί ποτέ στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο οποίος ανερχόταν στα 30 εκατομμύρια. Τα έξοδα των επισκεπτών άγγιξαν τις 14,2 δισεκατομμύρια λίρες, μία αύξηση του 6% από το 2004 (ONS, 2006). Μέχρι το 2007 το προφίλ του τουρισμού παρέμεινε θετικό. Η εταιρία Price Waterhouse Coopers σχολίασε (2007:1) ότι «διανύεται μία καλή περίοδος», αλλά προειδοποίησε ότι ο τουριστικός τομέας παρέμενε εύθραυστος καθώς «οι κίνδυνοι των απρόβλεπτων γεγονότων παραμένουν και βρισκόμαστε μία ανάσα μόνο από τις μειώσεις που επιδρούν πάνω στον τομέα. Το να αναγνωρίσεις και να διαχειριστείς τον

κίνδυνο είναι πιθανό να είναι ένα κλειδί διαφοροποίησης για το μέλλον». Ο Henderson (2007:66) σχολίασε ότι έγιναν προσπάθειες για να «τονιστεί ότι η τρομοκρατική απειλή δεν περιορίστηκε μόνο στο νησί αλλά παγκοσμίως», ενισχύοντας την άποψη ότι «ζώντας μία φυσιολογική καθημερινότητα σημαίνει περιφρόνηση προς τους τρομοκράτες και μπορεί να συνεισφέρει στην ολοκληρωτική ήττα τους». (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:7).

Έξι χρόνια μετά την βομβιστική επίθεση της 7^{ης} Ιουλίου του 2005 πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο ο βασιλικός γάμος του Πρίγκιπα Ουίλιαμ. Η εφημερίδα Mirror τονίζει σε σχετικό άρθρο της τα υψηλά μέτρα ασφαλείας που ελήφθησαν για την πραγματοποίηση του γάμου. Ο τίτλος του άρθρου που δημοσιεύτηκε στις 4 Απριλίου του 2011 ήταν: «Ο βασιλικός γάμος του Πρίγκιπα Ουίλιαμ με την Κέιτ Μίντλετον: κύκλος από ατσάλι για να παραμείνει ασφαλές το ζευγάρι». Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, οι δαπάνες για την ασφάλεια ανέρχονταν περίπου στις 20 εκατομμύρια λίρες, καθώς χιλιάδες αστυνομικοί θα βρίσκονταν ανάμεσα στο πλήθος, άλλοι θα περίμεναν στα αστυνομικά τμήματα σε περίπτωση επεισοδίων και άλλοι θα παρακολουθούσαν τις κάμερες ασφαλείας για τυχόν ύποπτα περιστατικά. Τα συγκεκριμένα μέτρα ασφαλείας και ο τρόπος που προβλήθηκαν είχαν δυο στόχους. Ο ένας ήταν για να αποφευχθεί κάθε απόπειρα τρομοκρατικής επίθεσης την ημέρα του βασιλικού γάμου και ο άλλος για να αποδείξει ο Ηνωμένο Βασίλειο στο παγκόσμιο κοινό ότι η επικείμενη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2012 στο Λονδίνο θα είναι εξίσου ασφαλής.

2.4.3. Μαδρίτη 2004

Η Μαδρίτη είναι η πρωτεύουσα και η μεγαλύτερη πόλη της Ισπανίας, χώρα της Ευρώπης. Είναι χτισμένη σε υψόμετρο 667χλμ πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Λόγω της τοποθεσίας και της ιστορίας, η Μαδρίτη θεωρείται ως το πολιτικό και οικονομικό κέντρο της Ιβηρικής Χερσονήσου. (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7>). Στην Ισπανία βρίσκονται συνολικά 43 Μνημεία Πολιτισμικής Κληρονομιάς.

Ο τουρισμός είναι ένας πολύ σημαντικός τομέας της βιομηχανίας της Ισπανίας, αποτελώντας περίπου το 12% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Glaesser, 2003:89). Η Ισπανία, σε γενικά επίπεδα, έρχεται δεύτερη παγκοσμίως στον αριθμό αφίξεων των τουριστών. Ο τουρισμός αυξανόταν χρόνο με το χρόνο, όπως φαίνεται

και στην πίνακα 4, με μία πτώση το 2003. Παρόλα αυτά, επέστρεψε στα κανονικά επίπεδα και επέδειξε σημαντική ανάπτυξη το 2005, μία αύξηση της τάξεως του 5% σε σχέση με το 2004 στον εισερχόμενο τουρισμό. (O' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:7).

Πίνακας 4 Διεθνείς επισκέπτες στην Ισπανία 1999 - 2005

Έτος	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Διεθνείς Επισκέπτες (εκατομμύρια)	47	48	50	52	51	52.5	55.6
% Συνάλλαγμα		2.0%	4,0%	3,8%	-1,9%	2,8%	5,5%

(Πηγή: www.iet.tourspain.es)

➤ Η επίθεση

Στις 11 Μαρτίου του 2004 στην Μαδρίτη σκοτώθηκαν περίπου 190 άτομα κατά την διάρκεια της πρωινής ώρας αιχμής. Οι θάνατοι προκλήθηκαν από την έκρηξη δέκα μηχανισμών, οι οποίοι είχαν τοποθετηθεί από τρομοκράτες σε τέσσερα τρένα τις Μαδρίτης. Από τα θύματα, 47 άτομα προέρχονταν από δεκατρείς εθνικότητες, συμπεριλαμβανομένων 15 από τη Ρουμανία, 5 από το Εκουαδόρ και 5 από το Περού, 4 από την Πολωνία. Πραγματοποιήθηκαν ελεγχόμενες εκρήξεις τριών ακόμη μηχανισμών, οι οποίοι δεν είχαν εκραγεί. Σύμφωνα με την εφημερίδα Guardian (2007), η βομβιστική επίθεση αποτέλεσε «την χειρότερη τρομοκρατική φρικαλεότητα της Ευρώπης» και «την πιο θανάσιμη Ισλαμική επίθεση που έχει παρατηρηθεί στην Ευρώπη». (O' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:7).

➤ Η αντίδραση

Αμέσως μία 'επιχείρηση κλουβί' τέθηκε σε εφαρμογή προς την αποφυγή διαφυγής των τρομοκρατών από την πόλη. Ο σιδηρόδρομος έκλεισε και οργανώθηκε ένας εναλλακτικός τρόπος μεταφοράς των επιβατών, οδικώς. Μέχρι τις 6:30μμ εκείνου του απογεύματος η κυκλοφορία είχε αποκατασταθεί. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί ανέφεραν το γεγονός εκείνο το πρωί και για την υπόλοιπη μέρα κάποια προγράμματα δεν προβάλλανε καθόλου διαφημίσεις. Η κυβέρνηση της Ισπανίας κάλεσε τους Ισπανούς πολίτες να ανασυνταχτούν και να καταδικάσουν τις επιθέσεις και την

επόμενη ημέρα περισσότεροι από 2 εκατομμύρια άνθρωποι συγκεντρώθηκαν και διαμαρτυρήθηκαν στην Μαδρίτη κατά των βομβιστικών επιθέσεων. Οι Ισπανικοί ποδοσφαιρικοί αγώνες που είχαν προγραμματιστεί για τις 11 και 12 Μαρτίου πραγματοποιήθηκαν κανονικά «για να μην δώσουν την εντύπωση ότι οι ‘μαχητές’ διατάραξαν την καθημερινότητα». Σύμφωνα με τον Lynch (2004:109) η αντίδραση στην βομβιστική επίθεση ήταν αυτή της αποστροφής, αλλά «...υπάρχουν κάποια στοιχεία που δείχνουν ότι το αντίκτυπο στα ταξίδια προς την Ισπανία ήταν αποστομωτικό». Ο Lynch (2004) ισχυρίστηκε ότι τα ταξίδια προς την Ισπανία, σε γενικές γραμμές, έμειναν ανεπηρέαστα, και οι επιχειρήσεις στην Μαδρίτη έπεσαν στο 10% και αυτό της εξειδικευμένης και ταχύτατης ανταπόκρισης των Ισπανικών Αστυνομικών Αρχών. Μέσα σε επτά ημέρες κατηγορίες απαγγέλθηκαν σε πέντε υπόπτους, οι οποίοι φυλακίστηκαν για περεταίρω έρευνα. Πραγματοποιήθηκαν δημόσιες κηδείες για τα θύματα, υπό την παρουσία ισχυρών προσώπων με παγκόσμιο κύρος: ο Υφυπουργός των Ηνωμένων Πολιτειών Colin Powel, ο Γάλλος Πρόεδρος Jacques Chirac, ο Γερμανός Καγκελάριος Gerhard Schroeder, ο Άγγλος Πρωθυπουργός Tony Blair και ο Πρίγκιπας Κάρολος της Αγγλίας (MSNBC, 2004). Το υπονοούμενο μήνυμα από την παρουσία τόσο ισχυρών ανδρών ήταν σαφές: η Ισπανία είναι ασφαλής για να την επισκεφτεί κανείς. (Ο’ Connor, Stafford, Gallagher, 2008:8).

➤ Η ανταπόκριση

Οι Lennon και Barry (2004:2) δηλώνουν ότι οι επιθέσεις στην Μαδρίτη αποτέλεσαν ένα αρχικό πρόβλημα σε όλες τις εκφάνσεις της τουριστικής βιομηχανίας. Η Ισπανία, μετά τα επακόλουθα της τρομοκρατικής επίθεσης, απέδειξε ότι παρόλη την μείωση των ταξιδίων, οι τουρίστες που μετακινούνταν, επέλεξαν να βρίσκονται σε οργανωμένες ομάδες ταξιδίων και να επισκέπτονται δημοφιλή και συχνά επισκεπτόμενα μέρη (Voorhear, 2004). Η Διεθνής Ένωση Πρακτόρων Τουρισμού (2005:65) επισήμανε ότι η βομβιστική επίθεση «δεν έδειξε να προκαλεί μια σημαντική επίπτωση στην τουριστική αγορά της πόλης», καθώς οι ξένοι τουρίστες αυξήθηκαν στην πόλη κατά 10,9% και στην Ισπανία γενικότερα κατά 3,2%. (βλέπε πίνακα 5). (Ο’ Connor, Stafford, Gallagher, 2008:8).

Πίνακας 5 Αφίξεις ξένων τουριστών στην Ισπανία ανά χώρα κατοικίας 2004

Χώρα	Ποσοστό επί του Συνόλου (%)	Διαφορά χρονιάς 2003-2004
Γαλλία	13,7	-14,8
ΗΠΑ	12,9	-13,8
Πορτογαλία	8,8	+20,2
Ιταλία	8,8	-16,5
Γερμανία	8,5	+7,1
Υπόλοιπη Ευρώπη	20,5	+18,4
Υπόλοιπος Πλανήτης	26,8	+35,3
Σύνολο	100,0	+10,7

(Πηγή: **Travel Retailer International, 2005: 65**)

Οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις στην Ευρώπη συνεχίστηκαν να αυξάνονται το 2004. Μέχρι το τέλος του χρόνου ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου αναφέρει ότι υπήρχε μία ξεκάθαρη αλλαγή «αντί να δίνεται η προσοχή στον απρόβλεπτο παράγοντα τις τρομοκρατικής επίθεσης και στην διαχείριση του, δόθηκε βάρος σε ανταγωνιστικούς παράγοντες που αφορούν τουριστικούς προορισμούς και προϊόντα όπως ανάπτυξη, εκπαίδευση και προώθηση». Αυτό υποδείκνυε ότι και πάλι οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ισπανία δεν είχαν κάποια σημαντική επίπτωση στον τουριστικό τομέα. (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:8).

2.4.4. Νέα Υόρκη 2001

Η Νέα Υόρκη, πρώην 'Νέο Άμστερνταμ', είναι μεγαλούπολη των Ηνωμένων Πολιτειών και βρίσκεται στην ανατολική ακτή, στα βορειοανατολικά της χώρας. Το κέντρο της πόλης είναι χτισμένο επί της νήσου Μανχάταν στις εκβολές του ποταμού Χάντσον στον Ατλαντικό ωκεανό. Αποτελεί ένα από τα βασικότερα οικονομικά κέντρα της χώρας αλλά και ολόκληρου του πλανήτη. Στην Νέα Υόρκη βρίσκονται τα κεντρικά γραφεία του ΟΗΕ και παλιότερα οι δίδυμοι πύργοι του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου, που καταστράφηκαν κατά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, η Γουόλ Στρητ, το Άγαλμα της Ελευθερίας και το κτήριο Εμπάιαρ Στέιτ. Είναι φημισμένη για τους ουρανοξύστες της και τις πολλές συνοικίες της : Κουίνς, Μανχάταν, Μπρόνξ, Μπρούκλιν και Στέιτεν Άιλαντ.
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AD%CE%B1_%CE%A5%CF%8C%CE

[F%81%CE%BA%CE%B7](#)). Στις Ηνωμένες Πολιτείες τις Αμερικής βρίσκονται 21 Μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτισμικής Κληρονομιάς.

Στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001, μία ομάδα τρομοκρατών πραγματοποίησε συντονισμένες αεροπειρατείες σε τέσσερα αεροσκάφη που πετούσαν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Δύο από αυτά χρησιμοποιήθηκαν για να καταστρέψουν τους Δίδυμους Πύργους του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου (World Trade Center) στην Νέα Υόρκη κατά τη διάρκεια της πρωινής ώρας αιχμής. Το τρίτο αεροπλάνο έπεσε στο Πεντάγωνο της Ουάσινγκτον και το τέταρτο έπεσε στην Πενσυλβανία, χωρίς να προφτάσει να συγκρουστεί στον προκαθορισμένο του στόχο. Ενώ τα αεροπλάνα υπήρξαν πάντα στόχοι των διεθνών τρομοκρατικών ενεργειών στο παρελθόν, όπως με την τρομοκρατική επίθεση στο Λόκερμπι, κανένα από αυτά τα περιστατικά δεν είχαν τόσο δραματικό αντίκτυπο όσο οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Η δημοσιογράφος του BBC Sarah Toyne (2001) ανέφερε επτά μέρες μετά το περιστατικό ότι «το αθάνατο οπτικοακουστικό υλικό από τα επιβατικά αεροπλάνα που χρησιμοποιήθηκαν ως όπλα μαζικής καταστροφής είναι πιθανό να έχει παρατεταμένες συνέπειες στην εμπιστοσύνη των τουριστών». (O' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:8).

Ο Mowforth (2003:1) επισήμανε πως η επίθεση της 9/11 ήταν διαφορετική από κάθε προηγούμενο συμβάν στην ιστορία των ΗΠΑ: «τίποτα παρόμοιο με το συμβάν της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 δεν έχει προκύψει στο παρελθόν» και συγκρίνοντας το με προηγούμενες τρομοκρατικές επιθέσεις, εκείνες μοιάζουν 'άσχετες ή μη ικανοποιητικές'. Ανάμεσα στους 2.950 νεκρούς, θύματα ήταν και 80 άτομα από διαφορετικές εθνικότητες, καθιστώντας τις επιθέσεις παγκοσμίου βεληνεκούς. Οι Enders και Sandler υποστήριξαν ότι οι ανθρώπινες απώλειες των επιθέσεων είναι σχεδόν ίσες με αυτές που είχαν υπάρξει σε τρομοκρατικές επιθέσεις διεθνώς από το 1985 έως το 2000. (O' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:8-9).

➤ Η αντίδραση

Η άμεση αντίδραση ασφαλείας της Νέας Υόρκης ήταν να κλείσουν οι γέφυρες και το τούνελ που οδηγούσαν στην πόλη, αποκλείοντας την πρόσβαση προς και από την πόλη. Σε εθνικό επίπεδο, η Ομοσπονδιακή Διοίκηση Αεροπορίας (FAA), διέταξε την ακύρωση όλων των πτήσεων στα αεροδρόμια των Ηνωμένων Πολιτειών, αποκόβοντας την πρόσβαση προς και από τις ΗΠΑ. Ο Fischer (2005:659) υποστήριξε

ότι «το άγνωστο ήταν ίσως ο μεγαλύτερος τρομοκρατικός παράγοντας» και σύμφωνα με τον Beirman (2003:64) «πολύ ταξιδιώτες επέλεξαν να μείνουν κοντά στα σπίτια τους κατά τη διάρκεια της εθνικής αβεβαιότητας». Σε μία πιο θετική δήλωση, ο Δήμαρχος της Νέας Υόρκης, Rudolph Giuliani «προέτρεψε τους Αμερικανούς και τους ξένους τουρίστες να δείξουν την υποστήριξή τους προς την πόλη με τον πιο δυνατό και ενεργό τρόπο – να επισκεφτούν, να διαμείνουν και να ξοδέψουν κάποια από τα χρήματά τους στην πόλη».(Beirman, 2003:54). (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:9).

➤ Η ανταπόκριση

Εξαιτίας του παράγοντα ότι η τουριστική αγορά λειτουργεί αποκεντρωμένα στις ΗΠΑ, δεν υπήρχε κάποιο κεντρικό σώμα μάρκετινγκ για να συντονίσει τις προσπάθειες για να διαχειριστεί την κρίση. Η έλλειψη μιας κυβερνητικής υπηρεσίας που να εξειδικεύεται στον τουριστικό τομέα, κατέστησε τις ΗΠΑ απροετοίμαστες να δώσουν μία δραστική, συντονισμένη απάντηση για την παρούσα απειλή από την τρομοκρατική επίθεση στην τουριστική βιομηχανία. Πράγματι ο Beirman (2003:59) επισήμανε ότι το Συμβούλιο Τουριστικής Πολιτικής (Tourism Policy Council) συναντήθηκε έξι μέρες μετά την επίθεση της 9/11 και δεν υπήρχε κανένα γνωστό σχέδιο έκτακτης ανάγκης για να διαχειριστούν την εθνική τουριστική κρίση. (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:9).

Ο εσωτερικός τουρισμός αναπτύχθηκε ελάχιστα το 2001 και το 2002 και βελτιώθηκε με το χρόνο μέχρι το 2005. Παρόλο που οι διεθνείς επισκέπτες απέρριψαν την Νέα Υόρκη δύο έτη συνεχόμενα, το 2004 παρουσιάστηκε αύξηση 8% των επισκεπτών από το 2001. Όσο για το 2005 έπρεπε να ξεπεραστεί ένας αριθμός 2000 επισκεπτών των 6,8 εκατομμυρίων του 2000. Παρόλα αυτά, αν και το ποσοστό επισκεπτών ήταν μικρότερο από αυτό του 2000, τα έσοδα του τουρισμού το 2005 ξεπέρασαν αυτά του 2000 με διαφορά 4,7 δισεκατομμύρια δολάρια. (Ο' Connor, Stafford, Gallagher, 2008:9).

Πίνακας 6 Τουρίστες στη Νέα Υόρκη 2000 - 2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005 εκτιμήσεις
Συνολικοί επισκέπτες	36,2εκ.	35,2εκ.	35,3εκ.	37,8 εκ.	39,9εκ.	41,0εκ.
Τουρίστες εσωτερικού	29,4εκ.	29,5εκ.	30,2εκ.	33,03εκ.	33,8εκ.	34,4εκ.
Διεθνείς τουρίστες	6,8εκ.	5,7εκ.	5,1εκ.	4,81εκ.	6,2εκ.	6,6εκ.
Έξοδα τουριστών	\$17,0δισ	\$15,1δισ	\$14,1δισ	\$18,49δισ	\$21,07δισ	

(Πηγή: <http://www.nyc.gov>)

Μετά τις επιθέσεις τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 τα μέτρα ασφαλείας στους αερολιμένες της Νέας Υόρκης και γενικότερα των ΗΠΑ ήταν πολύ αυστηρά και υπήρχε ιδιαίτερη καχυποψία στους ταξιδιώτες – τουρίστες που προέρχονταν από ισλαμικές χώρες.

Οι τουρίστες που προέρχονται από αυτές τις χώρες ανήκουν σε μία μεγάλη κατηγορία ταξιδιωτών, όπου οι επισιτιστικές τους ανάγκες διαμορφώνονται ανάλογα με την θρησκεία στην οποία ανήκουν. Έρευνες αποδεικνύουν ότι το ενδιαφέρον των τουριστών για το φαγητό μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην επιλογή ενός προορισμού (Hall & Mitchell, 2001; Hjalager & Richards, 2002; Cohen & Avieli, 2004; Long, 2004). Σύμφωνα με τους Hall & Sharples (2003) η δαπάνη των τουριστών για φαγητό αποτελεί το 1/3 της συνολικής τουριστικής δαπάνης ενώ σύμφωνα με τους Telfer & Wall (2000) η δαπάνη αυτή αποτελεί ένα σημαντικό ποσό της τουριστικής δαπάνης. Οι επιλογές και προτιμήσεις των τουριστών αναγνωρίζονται ως σημαντικές στην τουριστική ζήτηση με αποτέλεσμα να επηρεάζουν σημαντικά και την τουριστική προσφορά όπως τις εισαγωγές για τρόφιμα, την τοπική παραγωγή κ.λπ. (Torres, 2002; Torres, 2003).

Για τους παραπάνω λόγους ο επισιτιστικός τομέας αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για να διαχειριστεί την ιδιαιτερότητα που επιβάλλει η θρησκευτική πίστη στις διατροφικές ανάγκες των τουριστών.

Έτσι το θέμα της διατροφής, ανάλογα με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των πελατών-τουριστών, έχει οδηγήσει στη δημιουργία νέων «τουριστικών προϊόντων». Είναι ενδεικτικό, ότι γίνεται λόγος για Halal Tourism (Battour, 2010), καθώς η τουριστική αγορά που αφορά το μουσουλμανικό στοιχείο, υπολογίζεται στον αριθμό

των 1,57 δισ. ατόμων (Scott & Jafari, 2011:50). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η αναζήτηση της φράσης “halal vacations” στο διαδίκτυο (google 10/01/2012) «επέστρεψε» 341.000 αποτελέσματα, οι λέξεις “halal holidays” «επιστρέφουν» 5.440.000 αποτελέσματα και οι λέξεις “Halal tourism” 4.710.000 αποτελέσματα.(Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2012:38-40).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1. Το διεθνές περιβάλλον του τουρισμού

Στη Συνδιάσκεψη του Ο.Η.Ε. στη Ρώμη, το έτος 1963, που είχε ως θέμα «τα διεθνή ταξίδια και ο τουρισμός», διεθνοποιείται η διαπίστωση ότι το ταξίδι είναι ανάγκη τουλάχιστον για τον κάτοικο των ανεπτυγμένων κρατών. Στη Συνδιάσκεψη αυτή τέθηκε, για πρώτη φορά, ως θέμα συζήτησης η διεθνής συνεργασία για την ανάπτυξη του παγκόσμιου τουρισμού. Η σημασία που αποκτά ο παγκόσμιος τουρισμός για την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη των λαών αποτυπώνεται στη Διακήρυξη της Μανίλας για το Διεθνή Τουρισμό, η οποία υπογράφηκε από 112 κράτη στις 10 Οκτωβρίου 1981. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

Ο τουρισμός μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αποκτά μαζικό χαρακτήρα. Στη μαζικοποίηση του τουρισμού συνέβαλε η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας των μεταφορικών μέσων (Λύτρας 1998: 80). Μάλιστα στην παγκοσμιοποίηση του τουρισμού συνέβαλε ιδιαίτερα η τεχνολογική επανάσταση στον τομέα της αερομεταφοράς, που επέτρεψε την κατασκευή αεροσκαφών υψηλής ταχύτητας και μεγάλης μεταφορικής ικανότητας, μεταβάλλοντας το περιεχόμενο της έννοιας του χώρο-χρόνου. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

Πέρα όμως από το στοιχείο της μαζικότητας, ο τουρισμός διακρίνεται και για το διεθνή του χαρακτήρα. Το τουριστικό φαινόμενο είναι από τη φύση του διεθνές. Για την ανάπτυξή του συνδράμουν διάφοροι παράγοντες που δρουν συγχρόνως και παράλληλα σε διαφορετικά χωρικά πεδία δηλαδή στο κρατικό, περιφερειακό και διεθνές. Ο τουρισμός ως πολυσχιδής δραστηριότητα κινητοποιεί στα στάδια της σχεδίασης, της παραγωγής, της προβολής, της διάθεσης και της κατανάλωσής του φυσικούς και ανθρώπινους πόρους που υπερβαίνουν τα σύνορα μιας χώρας. Δρα σε ένα διεθνές περιβάλλον όπου σημαντική παράμετρος για την ανάπτυξή του είναι το επίπεδο ασφάλειας που παρέχεται. Το επίπεδο ασφάλειας που επικρατεί σε ένα τουριστικό προορισμό είναι σημαντικός παράγων για τη δημιουργία ή τη διατήρηση τουριστικού ρεύματος. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

Η ανάγκη για ασφάλεια εντάσσεται στο πλαίσιο των πέντε επιπέδων των ανθρώπινων αναγκών σύμφωνα με τη θεωρία του Maslow. Ο άνθρωπος έχει ανάγκη την ύπαρξη ενός ασφαλούς, σταθερού και ελεύθερου από κάθε απειλή περιβάλλοντος για να αναπτύσσει τις δραστηριότητές του (Μοίρα 2003: 82-85). (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

Ο τουρισμός από τη φύση του εμπεριέχει τα στοιχεία του άγνωστου και της αβεβαιότητας καθώς το άτομο καλείται να προσαρμοσθεί, σε μικρό χρονικό διάστημα, στις νέες συνθήκες του τόπου προορισμού. Προκαλείται, έτσι, στον τουρίστα ένα αίσθημα φοβίας από τη στιγμή της έναρξης του ταξιδιού. Το αίσθημα αυτό ενυπάρχει σε κάθε άτομο αλλά ο βαθμός έντασής του διαφοροποιείται ανάλογα με την προσωπικότητα του ατόμου και την επίδραση των εξωγενών παραγόντων. Το ενδογενές όμως αυτό ανθρώπινο αίσθημα της φοβίας επιτείνεται από το ασταθές πολιτικά διεθνές περιβάλλον. Μάλιστα το αίσθημα αυτό καθίσταται ανασταλτικός παράγων για την ανάπτυξη του τουρισμού όταν στο διεθνές περιβάλλον είναι διάχυτη η απειλή των τρομοκρατικών επιθέσεων. Τρομοκρατία και τουρισμός είναι φαινόμενα που δεν μπορούν να συνυπάρξουν. Στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης όπου τα κοινωνικοοικονομικά και πολιτικά συμβάντα δεν εγκλωβίζονται στα κρατικά πλαίσια αλλά είναι υπόθεση που αφορά όλη τη διεθνή κοινότητα, η τρομοκρατία επιτυγχάνει τη διεθνοποίηση και προβολή των αιτημάτων της μέσα από επιθέσεις που έχουν ως στόχο τουριστικούς προορισμούς ή μέσα μεταφοράς τουριστών. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

3.2. Η τρομοκρατική απειλή στον τουρισμό

Ο τουρισμός είναι οικονομική δραστηριότητα που απαιτεί ασφαλές πλαίσιο ανάπτυξης. Ο τουριστικός τομέας είναι εξαιρετικά ευάλωτος σε κάθε μορφή βίας που προκαλεί τρόμο στους ταξιδιώτες. Οι μορφές βίας μπορεί να έχουν ως πηγή προέλευσης είτε το πολιτικό καθεστώς (Norton, 1987: 30-33, Hall and Sullivan 1996: 115) είτε τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της χώρας προέλευσης (Ryan, 1993: 173-83), ή των ενδιάμεσων σταθμών ή της χώρας υποδοχής (αυξημένη εγκληματικότητα, ληστείες, επιθέσεις, φόννοι, βομβιστικές ενέργειες, ομηρίες κ.λπ.). Ανάλογα με τα χρησιμοποιούμενα κριτήρια οι μορφές βίας μπορούν να ομαδοποιηθούν (Μυλωνόπουλος 2003: 107) ως εξής:

α) σύμφωνα με το **γεωγραφικό** κριτήριο:

- ◆ αφορούν ορισμένες ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές, που υπερβαίνουν τα όρια ενός κράτους (π.χ. η πειρατεία στη θαλάσσια περιοχή της νοτιοανατολικής Ασίας),
- ◆ αφορούν ολόκληρη τη χώρα (π.χ. Αφγανιστάν),
- ◆ περιορίζονται σε μία οριοθετημένη περιοχή, στο εσωτερικό ενός κράτους π.χ. η περιοχή των Τσιάπας στο Μεξικό (Μοίρα, 2001: 151),
- ◆ αφορούν ορισμένες υποβαθμισμένες συνοικίες των αστικών κέντρων (Ρίο ντε Τζανέιρο, Μόσχα, Νέα Υόρκη κ.λπ.)

β) σύμφωνα με το **κοινωνικό** κριτήριο:

- ◆ οφείλονται σε αντικοινωνικές συμπεριφορές και στην αυξημένη εγκληματικότητα, ιδιαίτερα σε βάρος των τουριστών (κλοπές, ληστείες, φόννοι, βιασμοί, ρατσισμός κ.λπ.).

γ) σύμφωνα με το **πολιτικό** κριτήριο:

- ◆ οφείλονται σε τρομοκρατικές απειλές ή ενέργειες για πολιτικούς, θρησκευτικούς, ή άλλους λόγους (π.χ. στην Σρι Λάνκα/Κεϋλάνη, οι αντάρτες Ταμίλ, το 1996, μετά από μια επίθεση σε τρένο, που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 70 ατόμων και τον τραυματισμό 600, δήλωσαν ότι θεωρούν τον τουρισμό «οικονομικό στόχο», γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να θεωρείται ως ανασφαλής τουριστικός προορισμός (Μοίρα, 2000: 175), ή η σφαγή στο Λούξορ, στις 17/11/1997 που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 62 (από τους οποίους 58 τουρίστες) και τον τραυματισμό 26 ατόμων, προκάλεσε την ανάσχεση του τουριστικού ρεύματος προς την Αίγυπτο (Μοίρα, 2001: 39).

δ) σύμφωνα με το **γεωπολιτικό** κριτήριο:

- ◆ προκύπτουν από την γενικότερη πολιτικο-οικονομική κατάσταση της χώρας, (αστάθεια πολιτικού καθεστώτος, εμφύλιος πόλεμος, έντονη αντίδραση μειονοτήτων, καθεστώδες που δεν ευνοεί τον τουρισμό, κ.λπ.) ή της ευρύτερης περιοχής (π.χ. η περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας (Μοίρα, 1999: 273). (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2002:121-140).

Η πιο σημαντική από αυτές τις μορφές βίας είναι η απειλή τρομοκρατικών επιθέσεων σε τουριστικούς στόχους. Η τρομοκρατική αυτή απειλή έχει ως στόχο τον τουρισμό διότι οι τουρίστες προέρχονται κατά κανόνα από αναπτυγμένα κράτη και ο τουρισμός θεωρείται σύμβολο του καπιταλισμού. Ο τουρισμός είναι δραστηριότητα που υποστηρίζεται από το κράτος και η τρομοκρατική επίθεση σε τουριστικό προορισμό στοχεύει στην πραγματικότητα στην υπονόμευση της κυβέρνησης του κράτους (Ryan 1993: 180). Μάλιστα οι τρομοκρατικές επιθέσεις αποτελούν μέσο

προβολής της δράσης των τρομοκρατικών ομάδων καθώς και αυτές τυγχάνουν δημοσιότητας από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης (Richter and Waugh 1986: 230-238, Weimann and Winn 1994: 140-145). (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140)

Η τρομοκρατική απειλή εναντίον του τουρισμού εκδηλώνεται σε προορισμούς και μέσα μεταφοράς όπου συνήθως παρατηρείται το στοιχείο της μαζικότητας. Η μαζικότητα των τουριστών προσδίδει μεγαλύτερη δημοσιότητα στις τρομοκρατικές ενέργειες. Έτσι χώροι εστίασης, διαμονής και αναψυχής και μέσα μεταφοράς που εξυπηρετούν το μαζικό τουρισμό εγκυμονούν υψηλό κίνδυνο τρομοκρατικής απειλής. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

3.2.1 Η τρομοκρατική απειλή στους χώρους εστίασης

Οι επιχειρήσεις εστίασης δηλ. εστιατόρια, κέντρα διασκέδασης, καφετέριες, μπαρ, κ.λπ. είναι χώροι που προσελκύουν το ενδιαφέρον των τουριστών, ιδιαίτερα στο μαζικό τουρισμό οι αλυσίδες καταστημάτων, όπου προσφέρεται τυποποιημένο φαγητό (φαστ φουντ).

Οι πολυσύχναστοι χώροι γίνονται στόχοι τρομοκρατικών ομάδων. Από τη μελέτη των περιπτώσεων προκύπτει ότι το σύνηθες μέσο απειλής είναι η τοποθέτηση εκρηκτικού μηχανισμού. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε εστιατόρια, κέντρα διασκέδασης κ.λπ.

Χώρα / περιοχή	ημερομηνία	τύπος επίθεσης	τρομοκρατική Οργάνωση	τραυματίες	νεκροί	
ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ						
1.	Γαλλία / Παρίσι	27/9/1990	χειροβομβίδα	άγνωστοι	15	1
2.	Ινδία / Νέο Δελχί	23/4/1992	βόμβα	άγνωστοι	15	0
3.	Γερμανία / Βερολίνο	17/9/1992	πυροβολισμοί	άγνωστοι	0	4
4.	Αίγυπτος / Κάιρο	26/2/1993	βόμβα	άγνωστοι	18	3
5.	Ελλάδα / Ρόδος Λίνδος	11/7/1994	βόμβα	άγνωστοι	2	0
6.	Ινδία / Νέο Δελχί	21/11/1995	βόμβα	Jammu and Kashmir	22	0
7.	Μπαχρέιν	4/3/1996	εκρηκτικός μηχανισμός	απ. Παλαιστίνης	0	7
8.	Ισραήλ / Τελ Αβίβ	21/3/1997	βόμβα	Χαμάς	48	3
9.	Γερμανία / Bad Vilbel	21/3/1997	βόμβα	Κούρδοι	1	0

10.	Ουγκάντα / Καμπάλα	4/4/1998	χειροβομβίδα	άγνωστοι	10	1
11.	Ν. Αφρική / Κέιπ Τάουν	25/8/1998	βόμβα	Qibla	26	2
12.	Μ. Βρετανία / Λονδίνο	30/4/1999	βόμβα	άγνωστοι	65	3
13.	Ν. Αφρική / Κέιπ Τάουν	28/11/1999	βόμβα	Qibla	46	0
14.	Λάος / Βιεντιάν	31/3/2000	βόμβα	άγνωστοι	9	0
15.	Γαλλία / Βρετάνη	19/4/2000	βόμβα	επαναστατικός στρατός της Βρετάνης	0	1
16.	Ν. Αφρική / Κέιπ Τάουν	18/10/2000	βόμβα	άγνωστοι	4	0
17.	Ισραήλ / Ιερουσαλήμ	30/10/2000	βόμβα σε αυτοκίνητο	Χαμάς	130	15
18.	Ισραήλ Mehola	22/12/2000	βόμβα σε αυτοκίνητο	Παλαιστινιακή Τζιγάντ	5	0
19.	Ισραήλ / Ιερουσαλήμ	9/9/2001	βόμβα σε αυτοκίνητο	Χαμάς	130	15
20.	Κίνα / Χ'σιάν	15/12/2001	βόμβα	άγνωστοι	30	1
21.	Ισραήλ / Τελ Αβίβ	5/3/2002	πυροβολισμοί	μάρτυρες Al Aqsa	31	3
22.	Ισραήλ / Ιερουσαλήμ	9/3/2002	βόμβα	Χαμάς	50	11
23.	Ισραήλ	27/5/2002	βόμβα	μάρτυρες Al Aqsa	57	2

ΠΗΓΗ: International Policy Institute for Counter-Terrorism(ICT). Επεξεργασία στοιχείων-απεικόνιση Δρ. Πολυξένη Μοίρα.

3.2.2. Η τρομοκρατική απειλή στους χώρους διαμονής

Η διαμονή των τουριστών στους χώρους υποδοχής ικανοποιείται μέσα από τα τουριστικά καταλύματα, ο τύπος των οποίων διαφοροποιείται ανάλογα με τη μορφή φιλοξενίας που παρέχουν π.χ. ξενοδοχεία, ξενώνες, κ.λπ. Ιδιαίτερη μορφή φιλοξενίας είναι το Ολυμπιακό χωριό δηλαδή το σύνολο των εγκαταστάσεων που φιλοξενούν τους αθλητές και τους συνοδούς τους που συμμετέχουν στις μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις.(Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

3.2.2.1. Ξενοδοχεία

Στη βιομηχανία της φιλοξενίας, από την πληθώρα των τουριστικών καταλυμάτων που χρησιμοποιούνται για τη διαμονή των τουριστών την πρώτη θέση στο μαζικό τουρισμό κατέχουν οι μεγάλες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις (Ηγουμενάκης 1997: 120-128). Λόγω του πολυπληθούς των τουριστών που φιλοξενούν, τα μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα είναι ευάλωτα στην τρομοκρατική απειλή. Έτσι τα ξενοδοχεία γίνονται συχνά στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων με πολύνεκρα αποτελέσματα. Ο επικρατέστερος τύπος τρομοκρατικής επίθεσης είναι η βομβιστική ενέργεια. Οι σημαντικότερες τρομοκρατικές επιθέσεις σε ξενοδοχειακές μονάδες σε ολόκληρο τον κόσμο τις τελευταίες δεκαετίες απεικονίζονται στον Πίνακα 2. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε ξενοδοχεία 1986-2003

Χώρα / περιοχή	ημερομηνία	τύπος επίθεσης	τρομοκρατική Οργάνωση	τραυματίες	νεκροί	
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ						
1.	Υεμένη / Άντεν	29/12/1992	βόμβα	άγνωστοι	1	1
2.	Περου / Λίμα	24/5/1995	βόμβα σε αυτοκίνητο	φωτεινό μονοπάτι	30	4
3.	Αιθιοπία / Αντις Αμπέμπα	18/1/1996	βόμβα	άγνωστοι	20	4
4.	Μπαχρέιν / Μανάμα	11/2/1996	βόμβα	άγνωστοι	3	0
5.	Αιθιοπία / Αντίς Αμπέμπα	1/8/1996	βόμβα	άγνωστοι	17	2
6.	Τουρκία / Κωνσταντινούπολη	17/11/1996	εμπρησμός	Τουρκική Τζιχάντ	40	17
7.	Αιθιοπία / Χαράρε	11/2/1997	χειροβομβίδα	άγνωστοι	7	1
8.	Κούβα / Αβάνα	12/7/1997	βόμβα	άγνωστοι	3	0
9.	Κούβα / Κοπακαμπίνα	4/9/1997	βόμβα	άγνωστοι	0	1
10.	Σρι Λάνκα / Κολόμπο	15/10/1997	βόμβα	Ταμίλ	110	18
11.	Ισπανία / Ρόσας	13/3/2001	βόμβα σε αυτοκίνητο	Βάσκοι	3	1
12.	Καμπότζη / Πνομ Πενχ	4/7/2001	βόμβα	άγνωστοι	12	2

13.	Κένυα / Μομπάσα	28/11/2002	βόμβα σε αυτοκίνητο	Αλ Κάιντα	60	13
-----	--------------------	------------	------------------------	-----------	----	----

ΠΗΓΗ: ICT. Επεξεργασία στοιχείων-απεικόνιση Δρ. Πολυξένη Μοίρα

3.2.2.2. Ολυμπιακό χωριό

Πέραν όμως από τα ξενοδοχεία στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων γίνονται και οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις που φιλοξενούν αθλητές και συνοδούς των εθνικών ομάδων που συμμετέχουν στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Επίσης στόχοι γίνονται και οι ανάλογες εγκαταστάσεις που φιλοξενούν αθλητές και συνοδούς σε μεγάλα αθλητικά γεγονότα όπως Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου, Πανευρωπαϊκοί Αγώνες Στίβου κ.λπ.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου αιματηρού επεισοδίου υπήρξε η Ολυμπιάδα του Μονάχου το 1972. Μια ομάδα τρομοκρατών της οργάνωσης Μαύρος Σεπτέμβρης εισέβαλε στα καταλύματα διαμονής της Ισραηλινής Ολυμπιακής Αποστολής κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του Μονάχου. Οι τρομοκράτες εκτέλεσαν δύο αθλητές και κράτησαν 9 όμηρους απαιτώντας την απελευθέρωση 234 Αράβων και Γερμανών τρομοκρατών που κρατούντο στο Ισραήλ και τη Δυτική Γερμανία. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης απελευθέρωσης των ομήρων σκοτώθηκαν οι τρομοκράτες αλλά και οι 9 αθλητές-όμηροι. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140)

3.2.3. Η τρομοκρατική απειλή στους χώρους αναψυχής

Οι χώροι αναψυχής οποιασδήποτε μορφής είναι ευάλωτοι στις τρομοκρατικές επιθέσεις καθώς σε αυτούς συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός ανθρώπων. Ιδιαίτερη τρωτότητα στην τρομοκρατική απειλή ενέχουν οι κλειστοί χώροι που φιλοξενούν πολιτιστικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις αντιπροσωπευτικές της τοπικής κουλτούρας. Αυτοί οι χώροι προσελκύουν το ενδιαφέρον των τουριστών και σε πολλές περιπτώσεις το ακροατήριο είναι αποκλειστικά «τουριστικό» και πολυεθνικό. Τέτοιες εκδηλώσεις είναι διάφορες θεατρικές και χορευτικές παραστάσεις, συναυλίες, φεστιβάλ, κ.λπ.

Την 12 Οκτωβρίου 2002, στο Μπαλί της Ινδονησίας, εξερράγη βόμβα σε ένα από τα πιο πολυσύχναστα και δημοφιλή στους τουρίστες clubs. Περίπου 190 άτομα σκοτώθηκαν. Από αυτούς οι περισσότεροι ήσαν Αυστραλοί τουρίστες, αλλά υπήρχαν και Αμερικανοί, Βρετανοί, Σουηδοί, Γερμανοί, Γάλλοι, Ολλανδοί, Κορεάτες κ.α. Οι

συνέπειες για την τουριστική αγορά της χώρας υπήρξαν αρνητικές. Η σημαντικότερη επίπτωση ήταν η απώλεια του χαρακτηρισμού του νησιού ως ειρηνικού παράδεισου, ιδανικού για σέρφινγκ χαρακτηρισμού που είχε διατηρήσει για τρεις δεκαετίες. Το γεγονός αυτό προκάλεσε κατακόρυφη πτώση του τουρισμού, με συνέπεια την απώλεια συναλλαγματικών εσόδων, την απώλεια θέσεων εργασίας κ.λπ.

Χαρακτηριστική είναι επίσης η τρομοκρατική επίθεση που εκδηλώθηκε τον Οκτώβριο του 2002 στο θέατρο της Μόσχας όταν περίπου 40 Τσετσένοι κράτησαν ως όμηρους περίπου 700 θεατές απειλώντας να τους εκτελέσουν αν η κυβέρνηση της Ρωσίας δεν αναγνώριζε την ανεξαρτησία της Τσετσενίας. Ανάμεσα στους ομήρους υπήρξαν και αρκετοί τουρίστες Αμερικανοί, Βρετανοί, Αυστραλοί, Ολλανδοί κ.λπ. Η κατάληψη έληξε αιματηρά μετά την επέμβαση των ρωσικών δυνάμεων καταστολής. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης έχασαν τη ζωή τους τουλάχιστον 90 όμηροι. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

3.2.4. Η τρομοκρατική απειλή στα μέσα μεταφοράς

Τα μέσα μαζικής μεταφοράς συχνά γίνονται στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων. Συχνά τουριστικά λεωφορεία, σιδηρόδρομοι, αεροπλάνα, επιβατηγά πλοία και κρουαζιερόπλοια τίθενται στο στόχαστρο των τρομοκρατικών ομάδων. Η τρομοκρατική απειλή στα μέσα μαζικής μεταφοράς εκδηλώνεται είτε με τη μορφή της πειρατείας, είτε με την τοποθέτηση εκρηκτικού μηχανισμού, είτε με την απειλή της χρήσης βιολογικών όπλων. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

3.2.4.1. Η τρομοκρατική απειλή σε αεροδρόμια και σε αεροπλάνα

Το αεροπλάνο αποτελεί ένα από τα πιο δημοφιλή μέσα μεταφοράς καθώς εξασφαλίζει τη μετάβαση στον προορισμό με ταχύτητα, ασφάλεια και σχετικά μικρό κόστος. Το αεροπλάνο εξασφαλίζει την ταχύτητα στη μετάβαση και προτιμάται ιδιαίτερα όταν πρόκειται να διανυθούν μεγάλες αποστάσεις.

Τα αεροδρόμια από την ίδια τη φύση τους, ως χώροι συγκέντρωσης μεγάλου αριθμού ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων, αποτελούν στόχους βομβιστικών επιθέσεων. Η τρωτότητα των αεροδρομίων οδηγεί στη λήψη αυστηρών μέτρων ασφαλείας που προκαλούν συχνά την ταλαιπωρία των επιβατών (Raymond Bar-on, 1996: 159).

Στις δεκαετίες του 1970 και του 1980 ήταν συχνό το φαινόμενο της αεροπειρατείας για πολιτικούς κυρίως λόγους, δηλ. της κατάληψης επιβατηγού αεροσκάφους από ομάδα ενόπλων ατόμων και η κατεύθυνσή του σε άλλο προορισμό

είτε για την αίτηση πολιτικού ασύλου, είτε για την εκβίαση της απελευθέρωσης κάποιων πολιτικών κρατουμένων.

Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα από τα πλέον θανάσιμα συμβάντα της περιόδου αυτής:

- ◆ Η επίθεση τρομοκρατών σε αεροπλάνο της Pan Am στη Ρώμη στις 17/12/1973, κατά τη διάρκεια της επιβίβασης, που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 30 από τους 177 επιβαίνοντες.
- ◆ Η αεροπειρατεία σε αεροσκάφος της TWA Trans World Airlines σε πτήση από την Αθήνα προς τη Ρώμη, στις 14/6/1985, που είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και κράτηση 153 ατόμων από τους αεροπειρατές επί αρκετές ημέρες.
- ◆ Η έκρηξη βόμβας στις 23/6/1985, σε αεροσκάφος της Air India, κατά τη διάρκεια της πτήσης από τον Καναδά στη Βομβάη, που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο των 307 επιβατών και των 22 μελών του πληρώματος.
- ◆ Η απόπειρα κατάληψης αεροσκάφους Boeing 747-100 της Pan Am στο αεροδρόμιο του Καράτσι, την 5/9/1986, που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 16 επιβατών.
- ◆ Η έκρηξη βόμβας σε αεροσκάφος της Pan Am, στο αεροδρόμιο Χήθροου, την 21/12/1988, κατά τη διάρκεια της αναμονής για απογείωση προς Ν. Υόρκη, που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο των 243 επιβατών, των 16 μελών του πληρώματος και 11 ανθρώπων που βρίσκονταν στους γύρω χώρους.

Αν και στην τελευταία δεκαετία έχουν μειωθεί οι τρομοκρατικές επιθέσεις σε αεροδρόμια και αεροσκάφη, εξακολουθούν να εκδηλώνονται. Ενδεικτικός είναι ο παρακάτω πίνακας 3. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε αεροδρόμια και αεροπλάνα 1990-2003

ΧΩΡΑ / ΠΕΡΙΟΧΗ		ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ	ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ	ΝΕΚΡΟΙ
ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ						
1.	Περού / Λίμα	24/7/1992	βόμβα	άγνωστοι	5	0
2.	Αλγερία / Αλγέρι	26/8/1992	βόμβα	άγνωστοι	128	12
3.	Ν. Αφρική / Γιοχάνεσμπουργκ	27/4/1994	βόμβα σε αυτοκίνητο	άγνωστοι	16	0
4.	Ισπανία	20/7/1996	βόμβα	Βάσκοι	35	0

5.	Ιαπωνία / Τόκιο	2/2/1998	βόμβα	Chukaku-ha	1	0
6.	Κολομβία	25/11/1998	βόμβα σε αυτοκίνητο	άγνωστοι	9	0
7.	Ινδία / Σριναγκάρ	17/1/2001	χειροβομβίδα	Lashkar e-Toiba	8	0
8.	Δυτική Όχθη	27/8/2001	χειροβομβίδα	Μέτωπο Απ. Παλαιστίνης	0	1
9.	Διεθνές αεροδρόμιο Λ.Α.	4/7/2002	πυροβολισμοί	άγνωστοι	4	2
ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ						
1.	Νίγηρας / Νιαμέι	25/10/1993	πειρατεία	άγνωστοι	0	2
2.	Παναμάς	19/7/1994	βόμβα	άγνωστοι	0	21
3.	Φιλιππίνες	11/12/1994	βόμβα	Αλ Κάιντα	10	1
4.	Φιλιππίνες	11/12/1994	βόμβα	Abu Sayyaf Group	10	1
5.	Γαλλία / Μασσαλία	24/12/1994	πειρατεία	ένοπλες ισλαμικές ομάδες	0	7
6.	Τουρκία / Άδανα	30/10/1998	πειρατεία	Κούρδοι	0	1
7.	αεροδρόμιο Κατμαντού / Νεπάλ	24/12/1999	πειρατεία	Harakat u Mujahedin	0	1
8.	Τουρκία / Κων/λη	15/3/2001	πειρατεία	άγνωστοι	1	0
9.	πτήση Παρίσι-Μαϊάμι	23/12/2001	πειρατεία	Αλ Κάιντα	2	0

ΠΗΓΗ: ICT. Επεξεργασία στοιχείων-απεικόνιση Δρ. Πολυξένη Μοίρα

3.2.4.2. Η τρομοκρατική απειλή σε σιδηροδρομικούς σταθμούς και σε σιδηροδρόμους

Στο 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα τα τρένα διαδραμάτισαν ένα σημαντικό ρόλο στην τουριστική μετακίνηση. Στο δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα οι τεχνολογικές εξελίξεις στην αεροπλοΐα περιόρισαν τη χρήση των σιδηροδρόμων. Με την εμφάνιση όμως των σιδηροδρόμων υψηλών ταχυτήτων (high-speed rail), κατέστη δυνατή η ταχύτερη μετακίνηση των επιβατών με αποτέλεσμα να προσελκύσουν ως μέσο μεταφοράς το ενδιαφέρον των τουριστών. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Οι ταχύτεροι σιδηρόδρομοι παγκοσμίως (μέση ταχύτητα πάνω από 150 χλμ/ώρα)

α/α	ΧΩΡΑ	ΑΠΟ	ΠΡΟΣ	ΑΠΟΣΤΑΣΗ (σε km)	ΤΑΧΥΤΗΤΑ (km/h)
1	Ιαπωνία	Hiroshima	Kokura	192.0	261.8
2	Γαλλία	Valence TGV	Avignon TGV	129.7	259.4
3	Διεθνές	Brussels Midi	Valence TGV	831.3	242.1
4	Ισπανία	Madrid P Atocha	Sevilla	470.5	209.1
5	Γερμανία	Stendal	Wolfsburg	76.2	190.4
6	Μ. Βρετανία	York	Stevenage	259.0	182.8
7	Σουηδία	Skövde	Södertälje	277.0	173.1
8	Η.Π.Α.	Baltimore	Wilmington	110.1	165.1
9	Ιταλία	Roma	Firenze	261.0	166.6
10	Φινλανδία	Salo	Karjaa	53.1	151.7
11	Κίνα	Guangzhou Dong	Shenzhen	139.0	151.6

ΠΗΓΗ: World Rail Speed Survey 2001 <http://www.railwaygazette.com/2001>

Την τάση επιστροφής του ανθρώπου στη χρήση του σιδηρόδρομου ως μέσου μεταφοράς ενδεχομένως να αναστρέψουν τρομοκρατικές επιθέσεις που εκδηλώθηκαν είτε σε σταθμούς, είτε σε συρμούς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τρομοκρατικών επιθέσεων είναι:

Η τρομοκρατική επίθεση της 11ης Μαρτίου 2004 που εκδηλώθηκε στη Μαδρίτη. Οι τρομοκράτες πυροδότησαν μια σειρά από βόμβες που είχαν τοποθετηθεί σε συρμούς του σιδηροδρομικού δικτύου της πόλης. Η επίθεση είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 190 ατόμων και τον τραυματισμό 1.400.

Επίσης στις 20 Μαρτίου του 1995 εκδηλώθηκε τρομοκρατική επίθεση στο μετρό του Τόκιο στην Ιαπωνία. Οι τρομοκράτες απελευθέρωσαν δηλητηριώδες αέριο που προκάλεσε το θάνατο σε 12 άτομα και τον τραυματισμό 5.000. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε τρένα και μετρό 1986-2003

ΧΩΡΑ / ΠΟΛΗ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ	ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ	ΝΕΚΡΟΙ	
ΤΡΕΝΟ						
1.	Αζερμπαϊτζάν / Μπακού	2/2/1994	βόμβα	άγνωστοι	0	5
2.	Αίγυπτος / Asyut	19/2/1994	πυροβολισμοί	Al-Gamaa al Ismamiyya	4	0

3.	Αίγυπτος	12/1/1995	πυροβολισμοί	Al-Gamaa al Ismamiyya	6	0
4.	Αίγυπτος / Asyut	23/2/1995	βόμβα	Al-Gamaa al Ismamiyya	11	0
5.	Γαλλία / Παρίσι	25/7/1995	βόμβα	άγνωστοι	86	7
6.	Γαλλία / Παρίσι	17/8/1995	βόμβα	άγνωστοι	17	0
7.	Αίγυπτος / Ασουάν	8/11/1995	πυροβολισμοί	Al-Gamaa al Ismamiyya	3	0
8.	Γαλλία / Παρίσι	3/12/1996	βόμβα	άγνωστοι	86	4
9.	Ινδία / Ουτάρ Πραντές	1/10/1997	βόμβα	ένοπλη Ισλαμική ομάδα	38	2
10.	Αλγερία / Tirat	23/2/1998	βόμβα	άγνωστοι	25	18
11.	Ινδία	22/6/1999	βόμβα	άγνωστοι	59	10
12.	Πακιστάν / Χαιντεραμπ άντ	16/7/2000	βόμβα	άγνωστοι	30	10
13.	Πακιστάν / Quetta	23/7/2000	χειροβομβίδα	άγνωστοι	3	0
ΜΕΤΡΟ						
1.	Ιαπωνία / Τόκιο	20/3/1995	χημικά	Aum Shinrikyo	5000	12
2.	Γαλλία / Παρίσι	3/12/1996	βόμβα	άγνωστοι	86	4

ΠΗΓΗ: ICT. Επεξεργασία στοιχείων-απεικόνιση Δρ. Πολυξένη Μοίρα

3.2.4.3. Η τρομοκρατική απειλή σε λιμάνια και σε θαλάσσια μέσα μεταφοράς

Η κρουαζιεροπλοία συνδέει την ψυχαγωγία του επιβάτη στο πλοίο με την επίσκεψή του σε ένα ή περισσότερα κοσμοπολίτικα λιμάνια, ικανοποιώντας την ανάγκη για γνωριμία με νέους τόπους και επαφή με πολιτισμούς (Μυλωνόπουλος 2004: 108-111). Το σύγχρονο κρουαζιερόπλοιο προσφέρει στον επιβάτη, θάλασσα, ήλιο, ψυχαγωγία και υπηρεσίες που διαφοροποιούνται από την απλή θαλάσσια μεταφορά που προσφέρει το επιβατηγό πλοίο.

Τα κρουαζιερόπλοια αποτελούν σήμερα ένα δημοφιλή τρόπο διακοπών για πολλούς ανθρώπους. Πριν από 10 περίπου χρόνια το μεγαλύτερο κρουαζιερόπλοιο έφθανε τους 70.000 κ.ο.χ. Σήμερα έχουν ναυπηγηθεί μια σειρά από κρουαζιερόπλοια χωρητικότητας 140.000 κ.ο.χ που μεταφέρουν πάνω από 5.000 επιβάτες και πλήρωμα.

Έτσι τα κρουαζιερόπλοια γίνονται στόχοι τρομοκρατικών ομάδων καθώς μια τρομοκρατική επίθεση σε αυτά μπορεί να επιφέρει το θάνατο σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων.

Η περισσότερο γνωστή τρομοκρατική επίθεση σε κρουαζιερόπλοιο καταγράφηκε στις 7 Οκτωβρίου του 1985 όταν ομάδα από τέσσερις ένοπλους τρομοκράτες κατέλαβε το Ιταλικό κρουαζιερόπλοιο Achille Lauro, που φιλοξενούσε περισσότερα από 700 άτομα, τουρίστες και πλήρωμα. Οι πειρατές – τρομοκράτες απαίτησαν από το Ισραήλ την απελευθέρωση 50 Παλαιστίνιων φυλακισμένων. Για να αποδείξουν την αποφασιστικότητά τους σκότωσαν τον 69 ετών ανάπηρο αμερικανό τουρίστα Leon Klinghoffer και πέταξαν το σώμα του στη θάλασσα. Το συμβάν έληξε χωρίς άλλη αιματοχυσία, έδειξε όμως σε ολόκληρο τον κόσμο τις συνέπειες που μπορεί να έχει μια τρομοκρατική επίθεση σε κρουαζιερόπλοιο.

Επίσης οδυνηρά αποτελέσματα είχε η τρομοκρατική επίθεση που εκδηλώθηκε την 11 Ιουλίου 1988 στο ελληνικό κρουαζιερόπλοιο City of Poros που μετέφερε 471 τουρίστες. Ενώ το πλοίο έπλεε ανοικτά της Αίγινας οι επιβάτες του δέχθηκαν επίθεση από τρομοκράτες που και αυτοί επέβαιναν σ' αυτό. Το αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν 9 νεκροί, από τους οποίους οι 4 Γάλλοι, ένας Έλληνας αξιωματικός του πλοίου, ένας Δανός, δύο Σουηδοί, ένας Ούγγρος, και 98 τραυματίες.

Πέρα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις, επιζήμιες για τον τουρισμό είναι και οι απειλές για την τοποθέτηση βόμβας σε κρουαζιερόπλοιο. Ενδεικτικές είναι οι περιπτώσεις κινητοποίησης της αμερικάνικης ακτοφυλακής του Μαϊάμι και του FBI σε απειλές έκρηξης βόμβας σε κρουαζιερόπλοια που μετέφεραν πάνω από 3.000 επιβάτες και 1.000 μέλη πλήρωμα. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε πλοία 1985-2003

ΧΩΡΑ / ΠΕΡΙΟΧΗ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ	ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ	ΝΕΚΡΟΙ	
ΠΛΟΙΟ						
1.	Ανατολική μεσογειακή ακτή Αιγύπτου (Achille Lauro)	7/10/1985	πειρατεία	εθνικό απελευθερωτικό μέτωπο Παλαιστίνης	0	1
2.	Ελλάδα / Πειραιάς (City of Poros)	11/7/1988	όπλα, χειροβομβίδες	άγνωστοι	98	9
3.	Αίγυπτος	4/3/1994	πυροβολισμοί	Al-Gamaa al Ismamiyya	1	0
4.	Σρι Λάνκα	7/7/1997	απαγωγή	Ταμίλ	0	1

5.	Σρι Λάνκα	25/7/1999	βόμβα	Ταμίλ	0	1
6.	Φιλιππίνες / Zamboanga	20/9/2000	βόμβα	άγνωστοι	5	1
7.	Υεμένη / ακτή	6/10/2002	βόμβα	άγνωστοι	0	1
8.	Λωρίδα της Γάζας / ακτή	22/11/2002	βόμβα	Παλαιστινιακή Τζιχάντ	4	0

ΠΗΓΗ: ICT. Επεξεργασία στοιχείων-απεικόνιση Δρ. Πολυξένη Μοίρα

3.2.4.4. Η τρομοκρατική απειλή σε λεωφορεία

Το τουριστικό λεωφορείο χρησιμοποιείται ως κύριο μέσο μεταφοράς στις μετακινήσεις των τουριστών από τα καταλύματα στους χώρους ξενάγησης και επίσκεψης. Το τουριστικό λεωφορείο είναι ευάλωτο στην τρομοκρατική απειλή καθώς μεταφέρει αποκλειστικά τουρίστες σε προκαθορισμένα δρομολόγια και με προκαθορισμένες στάσεις. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων κατά τουριστικών λεωφορείων που έλαβαν χώρα σε χώρους στάθμευσης έξω από αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία κ.λπ. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε λεωφορεία 1986-2003

ΧΩΡΑ / ΠΕΡΙΟΧΗ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ	ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ	ΝΕΚΡΟΙ	
ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ						
1.	Αίγυπτος / Λούξορ	15/7/1992	πυροβολισμοί	άγνωστοι	4	0
2.	Αίγυπτος / Γκίζα	8/6/1993	βόμβα	άγνωστοι	21	2
3.	Τουρκία	18/8/1993	χειροβομβίδα	άγνωστοι	8	0
4.	Αίγυπτος / Λούξορ	23/10/1994	πυροβολισμοί	άγνωστοι	3	1
5.	Αίγυπτος / Κάιρο	18/9/1997	πυροβολισμοί	άγνωστοι	8	9

ΠΗΓΗ: ICT. Επεξεργασία στοιχείων-απεικόνιση Δρ. Πολυξένη Μοίρα

3.2.4.5. Η τρομοκρατική απειλή νέου τύπου (τύπου Μανχάταν)

Την 11/9/2001 η έκδηλώθηκε μια συντονισμένη μορφή τρομοκρατικής ενέργειας, που είχε ως κύρια χαρακτηριστικά την κατάληψη, συγχρόνως, πολλών αεροσκαφών και την κατεύθυνσή τους σε συγκεκριμένους πολυσύχναστους στόχους,

με αποτέλεσμα το θάνατο 3.600 ανθρώπων και τον τραυματισμό 250. Κύριο χαρακτηριστικό της τρομοκρατικής αυτής απειλής είναι το γεγονός ότι οδηγεί αναπόφευκτα στο θάνατο, όταν εκδηλωθεί, δεδομένου ότι οι τρομοκράτες είναι αποφασισμένοι να πεθάνουν και δεν επιζητούν κανενός είδους διαπραγματεύση. Ενώ δηλαδή στην αεροπειρατεία υπάρχουν αιτήματα των τρομοκρατών που οδηγούν σε διαπραγματεύσεις, με αποτέλεσμα είτε την ικανοποίηση των αιτημάτων με παράλληλη απελευθέρωση των ομήρων, είτε παρέχουν τη δυνατότητα επέμβασης στις δικωτικές αρχές, στη νέα μορφή τρομοκρατίας, δεν υπάρχει καμία διέξοδος. Θα μπορούσε μάλιστα να ονομασθεί τρομοκρατική απειλή «τύπου Μανχάταν» ή «τύπου διδύμων» (Μυλωνόπουλος 2003: 109), από την ονομασία της περιοχής όπου πρωτοεκδηλώθηκε ή από την ονομασία των διδύμων πύργων που έπληξαν τα δύο αεροσκάφη. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

3.2.5. Ο τουρίστας ως στόχος

Σε πολλές περιοχές της γης, ανάλογα κυρίως με τις πολιτικές συνθήκες που επικρατούν, ο τουρίστας μεμονωμένα αποτελεί στόχο των τρομοκρατικών ομάδων. Ο τουρίστας από τον τρόπο συμπεριφοράς του, ενδυμασίας του και γενικότερα του τρόπου με τον οποίο κινείται στη χώρα υποδοχής γίνεται αμέσως αντιληπτός και λόγω της τρωτότητας του καθίσταται εύκολα στόχος. Ο συνήθης τρόπος έκφρασης της τρομοκρατικής απειλής είναι η απαγωγή τουριστών από τρομοκρατικές ομάδες. Με αυτό τον τρόπο η τρομοκρατική απειλή δημοσιοποιείται μέσα από τα Μ.Μ.Ε. που ανακοινώνουν τα αιτήματα των τρομοκρατών.

Χαρακτηριστική είναι η τρομοκρατική επίθεση σε Έλληνες τουρίστες στο Κάιρο της Αιγύπτου στις 28/4/1996, που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 18 και τον τραυματισμό 14 ατόμων. (Μοίρα, Μυλωνόπουλος, 2004:121-140).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Τρομοκρατικές επιθέσεις σε τουρίστες 1986-2003

Χώρα / περιοχή	ημερομηνία	τύπος επίθεσης	τρομοκρατική Οργάνωση	τραυματίες	νεκροί	
ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ						
1.	Περού	13/1/1990	πυροβολισμοί	φωτεινό μονοπάτι	0	2
2.	Κάτω Χώρες	27/5/1990	πυροβολισμοί	IPA	0	2
3.	Ινδία / Srinagar	27/7/1991	απαγωγή	άγνωστοι	0	1
4.	Τουρκία / Κων/λη	27/6/1993	βόμβα	άγνωστοι	2	0

5.	Τουρκία	5/7/1993	απαγωγή	Κούρδοι	0	0
6.	Τουρκία / Μαρμαράς	21/6/1994	βόμβα	Κούρδοι	10	1
7.	Τουρκία / Μαρμαράς	22/6/1994	βόμβα	άγνωστοι	11	1
8.	Αίγυπτος / Χουργκάντα	27/9/1994	πυροβολισμοί	Al-Gamaa al Ismamiyya	2	3
9.	Ινδία / Κασμίρ	4/7/1995	όμηροι	Al Faran	0	1
10.	Τουρκία / Siirt	13/7/1995	απαγωγή	Κούρδοι	0	0
11.	Αίγυπτος / Κάιρο	28/4/1996	πυροβολισμοί	Al-Gamaa al Ismamiyya	14	18
12.	ΗΠΑ / Empire State Building	23/2/1997	πυροβολισμοί	άγνωστοι	0	1
13.	Υεμένη	4/3/1997	απαγωγή	άγνωστοι	0	0
14.	Υεμένη / Σάναα	23/3/1997	απαγωγή	άγνωστοι	0	0
15.	Ισραήλ / Jaffa	22/7/1997	επίθεση με όχημα	άγνωστοι	11	0
16.	Υεμένη	26/7/1997	απαγωγή	άγνωστοι	0	0
17.	Υεμένη /	6/8/1997	απαγωγή	άγνωστοι	0	0
18.	Υεμένη / Άντεν	13/8/1997	απαγωγή	άγνωστοι	0	0
19.	Υεμένη / Saada	31/10/1997	απαγωγή	άγνωστοι	0	0
20.	Αίγυπτος / Λούξορ	17/11/1997	πυροβολισμοί	Al-Gamaa al Ismamiyya	26	62
21.	Κολομβία / Μπογκοτά	26/3/1998	απαγωγή	ένοπλες επαν. δυνάμεις Κολομβίας	0	0
22.	Ιράν / Τεχεράνη	21/11/1998	άλλη	άγνωστοι	0	0
23.	Υεμένη / Mawdiyah	28/12/1998	απαγωγή	άγνωστοι	0	4
24.	Ουγκάντα / δάσος Bwindi	2/3/1999	πυροβολισμοί	άγνωστοι	0	12
25.	Μαλαισία / νησί Sipadan	23/4/2000	απαγωγή	Abu Sayyaf Group	0	0
26.	Ισπανία / Σαραγόσα κ.α.	22/6/2002	βόμβα σε αυτοκίνητο	Βάσκοι	8	0
27.	Πακιστάν	13/7/2002	βόμβα	άγνωστοι	12	0

ΠΗΓΗ: ICT. Επεξεργασία στοιχείων-απεικόνιση Δρ. Πολυξένη Μοίρα

3.3. Διαχείριση κρίσεων – τρομοκρατικών επιθέσεων στον τουρισμό

3.3.1. Τι είναι κρίση;

Κρίση, στον τουρισμό, ονομάζεται μία ανεπιθύμητη, ασυνήθιστη, συχνά απρόσμενη και χρονικά οριοθετημένη διαδικασία, η οποία έχει αμφίβολες πιθανότητες εξέλιξης. Απαιτεί την λήψη άμεσων αποφάσεων και μέτρων, ούτως ώστε να υπάρξει μία θετική εξέλιξη της κατάστασης, για την επιχείρηση ή για τον τουριστικό προορισμό, και να μειωθούν όσο το δυνατό γίνεται οι αρνητικές επιπτώσεις.

Μία κατάσταση κρίσης καθορίζεται από την αξιολόγηση της σοβαρότητας των αρνητικών συμβάντων που προκύπτουν, τα οποία απειλούν, αποδυναμώνουν ή καταστρέφουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα ή σημαντικούς στόχους μιας τουριστικής επιχείρησης ή του τουρισμού ως εθνικό προϊόν. (Glaesser, 2006:14).

Καθώς η κρίση είναι μία αναπτυσσόμενη διαδικασία, κατά η διάρκεια των μεταβολών της και λαμβάνοντας υπόψη την πίεση του χρόνου ως βασικό χαρακτηριστικό, περνάει από τρία βασικά στάδια: την πιθανή κρίση, την υποβόσκουσα κρίση και την κρίση μεγάλης έντασης.

Η **πιθανή** κρίση χαρακτηρίζει μία φάση κατά την οποία η κρίση αποτελεί μόνο ένα φανταστικό σενάριο. Η ύπαρξή της δεν είναι ούτε εξακριβωμένη ούτε πιθανή και ο Krystek (1987) την περιγράφει ως μία «επισήμως φυσιολογική κατάσταση της επιχείρησης» στη οποία η επιχείρηση βρίσκεται συνεχώς από μόνη της.

Η **υποβόσκουσα ή κεκαλυμμένη** κρίση προσδιορίζει την φάση κατά την οποία η κρίση έχει ήδη ξεσπάσει, αλλά δεν είναι ακόμα ανιχνεύσιμη από τα συνήθη ποσοτικά εργαλεία που διαθέτη η επιχείρηση. Σε αυτή την περίπτωση, η λήψη μέτρων δεν ανταποκρίνεται ακόμη σε εμφανής περιορισμούς.

Η φάση της κρίσης **μεγάλης εντάσεως** είναι η περίοδος κατά την οποία οι καταστροφικές επιπτώσεις της κρίσης επιδρούν στην επιχείρηση και αυτή δυσκολεύεται να λειτουργήσει. Τα συμπτώματα της συγκεκριμένης φάσης, τα οποία δεν θα πρέπει να συγχέονται με τα αίτια της κρίσης, αναγνωρίζονται κατά κανόνα ως ενδείξεις της κρίσης στην επιχείρηση. Η κρίση γίνεται αντιληπτή από μέσα αναφοράς που χρησιμοποιούνται για την ενημέρωση της πορείας της επιχείρησης. (Glaesser, 2006:15).

Αίτια που μπορούν να πυροδοτήσουν κρίσεις στην τουριστική βιομηχανία είναι:

- Πόλεμοι, εξεγέρσεις
- Επιδημίες, αρρώστιες
- Ατυχήματα σε μέσα μεταφοράς
- Φυσικές καταστροφές
- Τρομοκρατικές επιθέσεις
- Πολιτική ή οικονομική αστάθεια

Τα γεγονότα αυτά επηρεάζουν αρνητικά τον τουριστικό τομέα, διότι το τουριστικό προϊόν και γενικότερα η τουριστική δραστηριότητα χρειάζεται ένα ασφαλές περιβάλλον για την ανάπτυξή της. Τις περισσότερες φορές, η αναφορά σε τέτοια γεγονότα σοκάρει την κοινή γνώμη και ειδικότερα όταν αυτά τα φαινόμενα λαμβάνουν χώρα σε δημοφιλή τουριστικούς προορισμούς, με αποτέλεσμα οι προορισμοί αυτοί να δέχονται σοβαρό πλήγμα, ειδικά όταν η οικονομία τους στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό. Καθώς, λοιπόν, το τουριστικό προϊόν είναι πολυσύνθετο και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες για την ομαλή ανάπτυξή του, όταν συμβαίνει ένα αρνητικό γεγονός δεν πλήττεται μόνο ο τουρισμός ως δραστηριότητα, αλλά και οι παράγοντες που συντελούν στην ανάπτυξή του. Έτσι μία κρίση επηρεάζει και τους διάφορους τομείς που εμπλέκονται σε αυτόν.

Αρχικά, επηρεάζεται αρνητικά ο πιο σημαντικός τομέας της τουριστικής βιομηχανίας, αυτός των καταναλωτών, που στην προκειμένη περίπτωση καταναλωτής είναι ο τουρίστας-ταξιδιώτης. Ο τουρίστας για να μεταβεί σε έναν προορισμό, είναι απαραίτητα να νιώθει ασφάλεια: όχι μόνο κατά την διάρκεια της διαμονής του στην επιλεγμένη τοποθεσία, αλλά και κατά την διάρκεια μετακίνησής του προς και από αυτή. Έτσι όταν δημιουργηθεί μία κατάσταση ή ένα απρόβλεπτο γεγονός σε έναν τουριστικό προορισμό που θα απειλήσει το αίσθημα της ασφάλειας στους τουρίστες, αυτό συνεπάγεται με την αποχώρηση των τουριστών που ήδη βρίσκονται σε εκείνη την περιοχή και την αποφυγή μετάβασης των δυνητικών τουριστών σε αυτή, επιλέγοντας κάποιον άλλο προορισμό.

Άλλος τομέας που επηρεάζεται, εξίσου σημαντικός με τον πρώτο, είναι το τουριστικό προϊόν, το οποίο είναι και ο πόλος προσέλκυσης των τουριστών. Ως τουριστικό προϊόν ορίζεται οτιδήποτε μπορεί να προσφέρει ένας τόπος ως κίνητρο τουριστικής προσέλευσης. Τουριστικά προϊόντα μπορούν να θεωρηθούν και τα καταλύματα και τα μέσα μεταφοράς, καθώς αποτελούν σοβαρές προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού. Συνεπώς, όταν για παράδειγμα συμβεί μία τρομοκρατική επίθεση σε ένα αεροπλάνο, τότε δημιουργείται η αίσθηση του φόβου στους ταξιδιώτες, οι οποίοι ίσως επιλέξουν ένα άλλο μέσω μετακίνησης ή επιλέξουν ένα άλλο προορισμό, διαφορετικό από αυτόν της προγραμματισμένης πτήσης. Το ίδιο θα συμβεί και στην περίπτωση μίας φυσικής καταστροφής ή στο ξέσπασμα μιας επιδημίας. Οι τουρίστες αντί να ακολουθήσουν την αρχική τους επιλογή, θα επιλέξουν έναν άλλο προορισμό για την ασφάλειά τους. Έτσι, αλυσιδωτά, το τουριστικό προϊόν της πληγείσας περιοχής θα υποβαθμιστεί.

Αυτοί που επίσης επηρεάζονται από μία κρίση, τις περισσότερες φορές θετικά, είναι οι ανταγωνιστές, όπου ως ανταγωνιστές μπορούν να θεωρηθούν γειτονικές χώρες ή χώρες που παρέχουν παρόμοιο προϊόν με εκείνο της χώρας που αντιμετωπίζει την οποιαδήποτε κρίση ή και επιχειρήσεις μεγάλης εμβέλειας όπως αεροπορικές εταιρίες, ακτοπλοϊκές εταιρίες, μεγάλα τουριστικά γραφεία κ.α. Ένας από τους τρόπους που μπορεί να επωφεληθεί μία ανταγωνίστρια εταιρία από την κρίση μίας άλλης εταιρίας, είναι να τονίσει τα ίδια θετικά της στοιχεία έναντι της άλλης. Σε επίπεδο χωρών, μια ανταγωνίστρια χώρα θα μπορούσε να εκδώσει μία ταξιδιωτική οδηγία για μία άλλη χώρα που βρίσκεται σε κρίση, μεγαλοποιώντας κατά πολύ τις αρνητικές επιπτώσεις και την πιθανότητα επανάληψης ενός αρνητικού συμβάντος, προτρέποντας έτσι τους πολίτες κάποιας τρίτης χώρας να την επιλέξουν ως τουριστικό προορισμό έναντι της άλλης.

Επιπλέον, μία κρίση έχει επιπτώσεις σε όλους τους τομείς ενός κράτους, κατά συνέπεια και στον τουρισμό. Το κράτος θα πρέπει να πρέπει να καταβάλλει μία σοβαρή προσπάθεια και να κάνει έναν σωστό σχεδιασμό για να ανακάμψουν οι οικονομία και γενικότερα όλες οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτό, ούτως ώστε να προβάλει μία αξιόπιστη εικόνα προς το εξωτερικό. Δηλαδή, η μία πλευρά είναι η ανάκαμψη των εγχώριων δραστηριοτήτων τις χώρας, απαραίτητων για την λειτουργία της και η άλλη πλευρά είναι ο τρόπος που θα διαχειριστεί την κρίση για να προβληθεί στο εξωτερικό ως ένας ασφαλής τουριστικός προορισμός.

Άλλα πεδία στα οποία επιδρά αρνητικά μία κρίση είναι στους εργαζόμενους και στους επενδυτές. Στην πρώτη περίπτωση μεγάλος αριθμός εργαζομένων φοβάται να εργαστεί σε έναν τουριστικό προορισμό στον οποίο εκδηλώνεται μια κρίση. Σε αυτή την περίπτωση, το κράτος πρέπει να φροντίζει για την σωστή ενημέρωση και την εκπαίδευση των εργαζομένων και να τους δίνει κίνητρα, έτσι ώστε να επιλέξουν να εργαστούν σε μία τέτοια περιοχή, γνωρίζοντας των σωστό τρόπο διαχείρισης τέτοιων καταστάσεων. Στην δεύτερη περίπτωση, το κράτος θα πρέπει να καθησυχάζει τους επενδυτές και να τους προτρέπει να δραστηριοποιηθούν δημιουργώντας κίνητρα, για να μπορέσει να αποτρέψει μία πιθανή οικονομική ύφεση.

Συμπερασματικά, γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι επειδή η τουριστική δραστηριότητα είναι πολυσύνθετη και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, μία επικείμενη κρίση, σε αυτόν τον τομέα, μπορεί να προκαλέσει μία αλυσιδωτή αντίδραση σε όλους τους τομείς που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν και την τουριστική βιομηχανία. Έτσι οι επιπτώσεις μία κρίσης, στην πραγματικότητα, δεν επηρεάζουν μόνο την τουριστική δραστηριότητα, αλλά και τις υπόλοιπες δραστηριότητες που την συνθέτουν.

3.3.2. Τι είναι η διαχείριση κρίσεων;

Η διαχείριση κρίσεων είναι το σύνολο των ενεργειών, δηλαδή οι στρατηγικές, οι διαδικασίες και τα μέτρα που θα ληφθούν για την αποφυγή μίας κρίσης ή για την διαχείριση και την καταστολή της. (Glaesser, 2006:22).

Η διαχείριση κρίσεων ως λειτουργία αναφέρεται σε αλλαγές καθηκόντων και διαδικασιών όταν προκύψει μία κρίση. Διαφορετικοί τύποι διαχείρισης κρίσεων και απαιτούμενων ενεργειών διακρίνονται σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε κρίσης και των διαφορών αυτών που παρατηρούνται σε κάθε επίπεδο.

Η **πρόληψη** μιας κρίσης αντιπροσωπεύει την ενδεχόμενη πιθανότητα να συμβούν μη επιθυμητά γεγονότα και αναφέρεται εξίσου και στον ψυχολογικό παράγοντα και στην διαδικασία προετοιμασίας. Σε αντίθεση με την αντιμετώπιση της κρίσης, η πρόληψη χαρακτηρίζεται από την διαρκή ενασχόληση με το αντικείμενο. Περιλαμβάνεται σε δύο κατηγορίες, την προνοητικότητα για την κρίση και την αποφυγή αυτής, των οποίων τα αποτελέσματα δεν είναι απαραίτητο να αντιστοιχούν

μόνο στην προσωρινή τους επιτυχία. Είναι περισσότερο ανεξάρτητες κατηγορίες, οι οποίες στην πράξη και σε χρονική προοπτική μπορούν χρησιμοποιηθούν διαδοχικά ή και ταυτόχρονα.

Η **προνοητικότητα** για μία κρίση περιγράφει τις σχεδιασμένες ενέργειες προφύλαξης και τα μέτρα που λαμβάνονται για μια πιο αποτελεσματική αντιμετώπισή της, τα οποία διενεργούνται έχοντας στόχο την μείωση της επέκτασης της ζημιάς. Αυτός ο τύπος διαχείρισης κρίσεων είναι απόρροια της στρατηγικής φύσης και περιλαμβάνει την τακτική του ρίσκου, αλλά επίσης προετοιμάζει και την διαχείριση των σχεδιασμών για μία επικείμενη κρίση.

Το αντικείμενο της **αποφυγής** μίας κρίσης αναφέρεται στην λήψη μέρων για την αποφυγή της εξέλιξής της, αφού έχουν αναγνωριστεί τα σημάδια της εκδήλωσης της. Αυτή είναι η αρχική λειτουργία της έγκυρης διάγνωσης που σχετίζεται με την ανάλυση και την εκτίμηση της κατάστασης. Ο στόχος της έγκυρης προειδοποίησης είναι να γίνει εντοπισμός των αρνητικών γεγονότων στη σωστή χρονική στιγμή και να γίνει εκτίμηση της σοβαρότητάς τους, ώστε να ληφθούν γρήγορα τα απαραίτητα μέτρα. Η θεμελιώδης προϋπόθεση, κατά την οποία δικαιολογείται η μέθοδος της αποφυγής της κρίσης, είναι η πιθανότητα να γίνει αναβάθμιση στην χρήση των εργαλείων, απαραίτητων για την αποφυγή του σταδίου της διαχείρισης. Αυτό είναι επιβεβαιωμένο από παρατηρήσεις που έχουν γίνει πάνω σε διάφορες κρίσεις, όπου αφού έχουν εκδηλωθεί και έχουν πάψει να υφίστανται, η αιτία ή τα αίτια μπορούν να αναγνωριστούν ως η πυροδότηση της κρίσης. Θεωρητικά τουλάχιστον, η ιδανική στιγμή χρονικά ως αναφορά την έγκυρη προειδοποίηση μπορεί να καθοριστεί. Από τη μία πλευρά, είναι γνωστό ότι οι καταστροφικές επιπτώσεις εντείνονται με την πάροδο του χρόνου και από την άλλη, ο αριθμός των απαιτούμενων μέτρων που πρέπει να ληφθούν μειώνεται, μέχρις ότου η επηρεαζόμενη επιχείρηση δεν βρίσκεται πλέον σε θέση να ελέγξει την κατάσταση. Την ίδια στιγμή, το κόστος της έγκυρης διάγνωσης δεν μπορεί να οριοθετηθεί ως ένας συγκεκριμένος ποσοτικός αριθμός αλλά μπορεί να συμβάλει στην γνωστοποίηση της κατάστασης σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα. Αυτή η επέκταση μειώνεται με την πάροδο του χρόνου διότι η εκτίμηση της εξέλιξης γίνεται απλούστερη και επομένως φθηνότερη. Μέχρι να ανιχνευτεί η κρίση, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα εργαλεία για την αποφυγή της, το κόστος γίνεται μηδενικό. Γίνεται ξεκάθαρο, λοιπόν, ότι δεν είναι τόσο μεγάλης σημασίας η «έγκυρη διάγνωση» όσο «η διάγνωση της κρίσης αρκετά νωρίς», με την λογική του να δοθεί ένα εύλογο χρονικό

διάστημα για να γίνουν οι απαραίτητες διαδικασίες για να αποφευχθεί η κρίση. Η λογική του «αρκετά νωρίς» διαφέρει σε κάθε περίπτωση και εξαρτάται από τον τομέα που βρίσκεται σε κίνδυνο και τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει η κρίση.

Εκτός της έγκυρης διάγνωσης, η αποφυγή της κρίσης σχετίζεται με την προσαρμοστικότητα της επιχείρησης στην κατάσταση, η οποία και αυξάνει την ταχύτητα της αντίδρασης σε αυτή. Επειδή η προσαρμοστικότητα στην κρίση μπορεί να ενεργοποιηθεί και να αυξηθεί από ένα αρνητικό γεγονός, οι ισορροπίες μεταξύ των ενεργειών της πρόληψης και της αντιμετώπισης γίνονται μη διακριτές.

Η διαχείριση ή αντιμετώπιση της κρίσης έχει το χαρακτηριστικό της ήττας. Η έναρξη της κρίσης γίνεται ξαφνικά και απεικονίζει μία ενεργητική και διαρκή προσπάθεια διαχείριση της κατάστασης από την επηρεαζόμενη επιχείρηση ή από τρίτους. Ξεκινά από την συνειδητοποίηση της κατάστασης-κρίσης.

Παράλληλα με την προσπάθεια αντιμετώπισης των αιτιών της κρίσης και την αποπεράτωσή της, όλα τα απαιτούμενα εργαλεία για την διαχείρισή της πρέπει να έχουν ως στόχο την μείωση των επιπτώσεων και την τερμάτισή της. Κατά την διάρκεια της ακόλουθης διαδικασίας, της ανάκαμψης, όλες οι απαιτούμενες ενέργειες και διαδικασίες έχουν ως στόχο την υπερνίκηση των επιπτώσεων εκείνης της χρονικής περιόδου που έχουν προέλθει από την κρίση. Αυτό συμπεριλαμβάνει το κομμάτι του «μαθαίνω το μάθημά μου» με το οποίο η επιχείρηση έχει ως στόχο να αποφύγει πιθανές μελλοντικές κρίσεις, έχοντας μάθει από την τωρινή κατάσταση. (Glaesser, 2006:22-23).

Λαμβάνοντας υπόψη την διαδικασία της διαχείρισης κρίσεων ως συνολική δραστηριότητα, αποκαλύπτεται μία ρευστή μετάβαση από την πρόληψη μέχρι την πραγματική αντιμετώπιση της κρίσης. Η πραγματική πρόκληση είναι ο εντοπισμός των σημείων που μπορούν να οδηγήσουν μία επιχείρηση στην κρίση, με στόχο αυτή να αποφευχθεί, παρά η διαχείρισή της εκ των υστέρων. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι για την διαχείριση μιας κρίσης και την καταστολή της, πρέπει να συμβάλουν όλοι οι τομείς μιας επιχείρησης. Επειδή η διαχείριση, γενικότερα ως πρακτική και ανεξάρτητα από την κρίση, σχετίζεται με την ομαλή ανάπτυξη μιας επιχείρησης, είναι προτιμότερο να υπάρχει ένας ξεχωριστός τομέας στην επιχείρησης που θα εστιάζεται μόνο στην διαχείριση των κρίσεων.

3.3.3 Διαχείριση τρομοκρατικών επιθέσεων στην τουριστική βιομηχανία

Η ασφάλεια ως μια οπτική γωνία, απαρτίζοντας ένα από τα τμήματα των αρνητικών γεγονότων στο τουρισμό, δημιουργεί μία συγκεκριμένη τοποθέτηση. Η ασφάλεια γενικότερα προσδιορίζεται από το φόβο του τουρίστα να γίνει θύμα ενός βίαιου εγκλήματος, ενός αεροπορικού δυστυχήματος, στόχος τρομοκρατικών επιθέσεων κλπ.

Η τρομοκρατία λαμβάνει μία ιδιαίτερη θέση στην σφαίρα των αρνητικών γεγονότων. Παρατηρώντας από μία γενική σκοπιά, οι τρομοκρατικές επιθέσεις προκαλούν μία μικρή πτώση στις τουριστικές αφίξεις, δεδομένου ότι οι τουρίστες δεν περιλαμβάνονται στο στόχαστρο. Αυτή η κατάσταση όμως αλλάζει ξαφνικά, αν οι τουρίστες είναι ο στόχος μιας τρομοκρατικής επίθεσης και υπάρχουν τραυματισμοί ή ανθρώπινες απώλειες, συστηματικά. Στην προκείμενη περίπτωση, διακρίνονται δύο διαφορετικές οπτικές· οι τουρίστες είτε αναγνωρίζονται ως σύμβολο της χώρας προέλευσής τους είτε ως μέρος του οικονομικού συστήματος του προορισμού. Ενώ στην πρώτη περίπτωση η ομάδα των ανθρώπων μπορεί να οριοθετηθεί και να αποδοθούν τα χαρακτηριστικά, στην δεύτερη περίπτωση είναι πολύ δύσκολο. Έτσι, όσον αφορά στη δεύτερη περίπτωση, κάθε τουρίστας μπορεί να αποτελέσει στόχο μίας τρομοκρατικής επίθεσης, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε κριτήριο.

Στη πρώτη περίπτωση, η πιθανότητα της απειλής για τους τουρίστες αυξάνεται και είναι ανάλογη της σχέσης που μπορεί να έχει η χώρα προέλευσής τους, με ενέργειες ή προστριβές, με την χώρα προορισμού ή και με οποιαδήποτε άλλη. Ο στόχος της επίθεσης είναι να σταλεί ένα σαφές μήνυμα στην χώρα προέλευσής, η οποία πρακτική αποδοκιμάζεται υπό φυσιολογικές συνθήκες. Αυτή η στοχευόμενη ενέργεια έχει μεγαλύτερες επιπτώσεις· όσο πιο μεγάλης σοβαρότητας είναι, τόσο πιο εκτεθειμένη είναι η τοποθεσία που λαμβάνει χώρα το γεγονός σε σχέση με τον τουρισμό και τόσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα για επικείμενη καταστροφή.

Στη δεύτερη περίπτωση, οι τουρίστες χρησιμοποιούνται ως στόχος εναντίον της χώρας φιλοξενίας, της θρησκείας ή του τουριστικού προορισμού, που είναι οριοθετημένα στο εσωτερικό. Η σημαντικότητα του τουρισμού ως οικονομική δραστηριότητα και ως πηγή ξένου συναλλάγματος για την χώρα προορισμού, προσδίδει μία ακόμη αφορμή για μία τέτοια ενέργεια. Επιπλέον, εξαιτίας τις υπέρ

ευαισθητοποίησης των τουριστών προς αυτές τις καταστάσεις, εντείνονται περισσότερο αυτού του είδους οι επιθέσεις. (Glaesser, 2006:45-46).

3.3.3.1. Πρόληψη

Είναι σαφές ότι το σημαντικότερο στάδιο της διαχείρισης κρίσεων, είναι εκείνο της πρόληψης, καθώς τα μέτρα προφύλαξης που θα ληφθούν σε αυτό το στάδιο, θα είναι αυτά τα οποία είτε θα αποτρέψουν την εκδήλωση μίας κρίσης, είτε θα ελαχιστοποιήσουν το μέγεθός αυτής και τις αρνητικές τις συνέπειες.

Σε επίπεδο κρατών, είναι αναγκαία η ύπαρξη εθνικού φορέα που να σχετίζεται αποκλειστικά με την διαχείριση κρίσεων, τμήμα του οποίου να αποτελεί η διαχείριση κρίσεων στον τουρισμό. Καθώς η τουριστική βιομηχανία σε ορισμένες χώρες αποτελεί σημαντικό κομμάτι της οικονομίας αυτών, μία κρίση μπορεί να επηρεάσει αρνητικά όλη την οικονομία και η προσπάθεια για την ανάκαμψη αυτής να είναι χρονοβόρα και δύσκολη. Έτσι, η ύπαρξη ενός φορέα, εξειδικευμένου σε αυτόν τον τομέα, που θα λαμβάνει μέτρα προφύλαξης και θα έχει σχέδια αντιμετώπισης κρίσεων μπορεί να προβεί σωτήρια. Σε επίπεδο επιχειρήσεων, και στην προκειμένη περίπτωση τουριστικών, επίσης είναι θεμιτό να υπάρχει στον τομέα της οργάνωσης και της διοίκησης το κομμάτι της διαχείρισης κρίσεων για τον ίδιο λόγο.

Καθώς τα τελευταία χρόνια η τουριστική δραστηριότητα αναπτύσσεται σε διεθνές επίπεδο, οι τρομοκρατικές ενέργειες που έχουν συμβεί σε τουριστικούς προορισμούς δεν προέρχονται μόνο από την χώρα στην οποία ανήκουν αυτοί οι προορισμοί αλλά συνήθως από άλλες χώρες. Έτσι, προκύπτει η ανάγκη της μιας διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των χωρών, προς αποφυγή τέτοιων ενεργειών. Η ανάπτυξη των τεχνολογικών εργαλείων και των μέσων πληροφόρησης συνδράμει σημαντικά στην επίτευξη αυτού του σκοπού. Η ανταλλαγή πληροφοριών, μεθόδων και προηγούμενων εμπειριών σε συνδυασμό με τα σύγχρονα μοντέλα συστημάτων πρόληψης βοηθούν στην εκτίμηση της επικινδυνότητας μίας εν δυνάμει κρίσης, όπου στη συνέχεια είναι εφικτή η δημιουργία ενός σχεδίου διαχείρισης κρίσεως. Η ύπαρξη ενός σχεδίου διαχείρισης μίας κρίσης καθιστά περισσότερο προετοιμασμένη και ικανή μία χώρα να αντιμετωπίσει την κρίση και το αντίκτυπο αυτής.

Η ανάπτυξη του τουρισμού τις τελευταίες δεκαετίες και η συνεχής βελτίωση των μέσων μεταφοράς, έχει οδηγήσει σε μαζική μετακίνηση των τουριστών (η οποία γίνεται με αεροπλάνο, πλοίο, σιδηρόδρομο, λεωφορείο κλπ) και στη διανυκτέρευση αυτών σε μεγάλα τουριστικά καταλύματα. Τρομοκρατικά χτυπήματα έχουν συμβεί και σε μέσα μεταφοράς και σε καταλύματα, δημιουργώντας ανασφάλεια και φόβο στους τουρίστες. Προκύπτει, λοιπόν, η ανάγκη για πιο εξονυχιστικό έλεγχο στους τομείς της μεταφοράς και της εστίασης, και ειδικότερα στα μέσα μεταφοράς, καθώς αυτός ο τομέας επηρεάζει περισσότερους ανθρώπους και σχετίζεται άμεσα με τον εισερχόμενο τουρισμό. Με αυτόν τον τρόπο είναι ευκολότερο να αποφευχθεί ένα τρομοκρατικό χτύπημα.

Επιπλέον, είναι απαραίτητη η διαρκής εκπαίδευση και ενημέρωση των αρχών και των τουριστικών υπαλλήλων για την τρομοκρατία και τους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισής της. Με αυτό τον τρόπο, επιτυγχάνεται πιο αποτελεσματικά ο έλεγχος και η πιθανότητα οι άμεσα εμπλεκόμενοι του τουριστικού τομέα, όντας καταρτισμένοι, να είναι περισσότερο αποτελεσματικοί για την αποφυγή τέτοιων καταστάσεων, είναι μεγάλη.

3.3.3.2. Διαχείριση της κρίσης

Σε αυτό το στάδιο, η κρίση έχει ξεσπάσει, δεν είναι ακόμα εμφανές το μέγεθος της καταστροφής και απαιτούνται άμεσες αποφάσεις και γρήγορες ενέργειες. Τον σημαντικότερο ρόλο σε αυτό το στάδιο τον έχει η κυβέρνηση, καθώς είναι εκείνη που θα πάρει όλες τις αποφάσεις και θα συντονίσει τις αρχές για την αντιμετώπιση της κρίσης. Το γεγονός ότι στον τουρισμό εμπλέκονται πολύ και διαφορετικοί παράγοντες, κάνει το έργο της κυβέρνησης ακόμα πιο δύσκολο.

Όταν ένας τουριστικός προορισμός δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα, πρέπει το κράτος άμεσα να λάβει μέτρα που θα έχουν αρχικό στόχο να καθησυχάσουν τους τουρίστες και τους κατοίκους της περιοχής και να τους κάνουν να αισθανθούν ασφαλείς. Αυτό επιτυγχάνεται όταν οι αρχές κινητοποιούνται άμεσα και αρχίζουν έρευνες για τα αίτια της επίθεσης ώστε να εντοπίσουν τους δράστες και να γίνουν οι απαραίτητες συλλήψεις. Ταυτόχρονα, πρέπει να κινητοποιηθούν άμεσα οι αρμόδιοι φορείς για την ιατροφαρμακευτική βοήθεια των θυμάτων και για την ψυχολογική υποστήριξη των τραυματιών και των συγγενών των θυμάτων. Επιπλέον, αφού γίνει

εξουχιστικός έλεγχος για βομβιστικούς μηχανισμούς, τα μέσα μεταφοράς πρέπει να εκτελέσουν τα προγραμματισμένα δρομολόγια, έτσι ώστε να μπορούν να εξυπηρετηθούν οι κάτοικοι και οι τουρίστες και για να αποφευχθεί η επικράτηση μιας χαοτικής κατάστασης πανικού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μίας τέτοιας κινητοποίησης και διαχείρισης παρόμοιας κατάστασης ήταν, όπως έχει προαναφερθεί, η περίπτωση της τρομοκρατικής επίθεσης στην Μαδρίτη το 2004.

Ένα μεγάλο και δύσκολο κεφάλαιο για την διαχείριση της κρίσης που προκαλεί ένα τρομοκρατικό χτύπημα στην ψυχολογία των τουριστών είναι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Οι εικόνες καταστροφής που προβάλλονται στα δελτία ειδήσεων και στα έκτακτα δελτία, σε συνδυασμό με την μεγάλη συχνότητα και με το μέγεθος της καταστροφής της τρομοκρατικής επίθεσης προκαλούν πανικό και σύγχυση στο κοινό, με αποτέλεσμα να μην επιλεγεί η συγκεκριμένη τοποθεσία ως τουριστικός προορισμός. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υπήρξε η μετάδοση των εικόνων από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης παγκοσμίως για το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου στην Νέα Υόρκη το 2001, όπου σε συνδυασμό με την έλλειψη αρμόδιου φορέα για τον τουρισμό και την διαχείριση κρίσεων σε αυτόν τον τομέα, η τουριστική δραστηριότητα σημείωσε σημαντική μείωση. Τα ΜΜΕ σε περιόδους κρίσεων στηρίζονται για πληροφορίες από όλες τις πλευρές, συμπεριλαμβανομένων των τρομοκρατών, των τουριστών και της τουριστικής βιομηχανίας. Η μεγαλύτερη κάλυψη των γεγονότων γίνεται όταν συμβεί η κρίση, αλλά το σημαντικότερο στάδιο για την τουριστική βιομηχανία είναι κατά περίοδο της ανάκαμψης και της αναδόμησης. Τα ΜΜΕ, ανάλογα με το μέγεθος της καταστροφής και την έκταση που λαμβάνουν τα γεγονότα και τη διαρκή κάλυψη αυτών, μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά ή θετικά την έκβαση της κρίσης, είτε να επιταχύνουν είτε να καθυστερήσουν την ανάκαμψη από αυτή. Έτσι προκύπτει η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ των τουριστικών αρχών και των μέσων ενημέρωσης. Είναι σημαντικό, η τουριστική βιομηχανία να παρέχει συνεχώς έγκυρες και ακριβείς πληροφορίες στα μέσα ενημέρωσης κατά τη διάρκεια του πρώτου σοκ, όταν ξεσπάσει η κρίση. Επιπλέον είναι εξίσου σημαντικό να τροφοδοτούνται τα μέσα ενημέρωσης διαρκώς με όλες τις εξελίξεις για τον τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης και τα μέτρα που λαμβάνονται για την καταστολή αυτής, καθώς και για τις προσπάθειες που γίνονται από την τουριστική βιομηχανία για την προσέλκυση τουριστών. Τέλος, τα μέσα ενημέρωσης μπορούν να συμβάλλουν και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των ταξιδιωτών προς τον συγκεκριμένο προορισμό στο στάδιο της ανάκαμψης. Εν

κατακλείδι, η τουριστική βιομηχανία θα πρέπει συνεχώς και ανεξάρτητα από την πιθανότητα εμφάνιση μιας κρίσης να αναπτύσσει μία υγιή επικοινωνία και στρατηγική σε σχέση με τα ΜΜΕ.

3.4. Η ταξιδιωτική οδηγία στο διεθνές περιβάλλον του τουρισμού

3.4.1. Η ταξιδιωτική οδηγία στον τουρισμό

Η ταξιδιωτική οδηγία είναι ένα μέσον πληροφόρησης που υπερβαίνει το επίπεδο της απλής ενημέρωσης (ταξιδιωτική ενημέρωση) για τον τόπο προορισμού όσον αφορά θέματα δασμών, προϋποθέσεις για τη χορήγηση βίζας, πρόσβαση σε προξενική αρχή, καιρικές συνθήκες, κ.λπ. Η ταξιδιωτική οδηγία είναι συνυφασμένη με αρνητικές καταστάσεις που εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους για την ασφάλεια και την υγεία των ταξιδιωτών τόσο στον τόπο προορισμού, όσο και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Η ταξιδιωτική οδηγία εκδίδεται κατά κανόνα από το κράτος και απευθύνεται στους πολίτες του που σκοπεύουν να ταξιδεύσουν προς μια ξένη χώρα ή βρίσκονται ήδη σε αυτή. Η έκδοσή της θεωρείται υποχρέωση του κράτους. Η έκδοση της ταξιδιωτικής οδηγίας δεν αποτελεί όμως προνόμιο μόνο των κρατών. Συχνά ταξιδιωτικές οδηγίες εκδίδονται και από άλλους φορείς. Έτσι εκτός από τις οδηγίες κρατικής προέλευσης, υπάρχουν οι ταξιδιωτικές οδηγίες διακρατικής προέλευσης π.χ. αυτές που εκδίδονται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO) και οι ταξιδιωτικές οδηγίες ιδιωτικής προέλευσης δηλ. αυτές που εκδίδονται από ιδιωτικούς φορείς του τουρισμού π.χ. tour operators, ταξιδιωτικούς οργανισμούς κ.λπ. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Οι ταξιδιωτικές οδηγίες κρατικής προέλευσης ασκούν μεγάλη επιρροή στους πολίτες ως προς τη λήψη αποφάσεων για την πραγματοποίηση ταξιδιού, διότι κατά κανόνα χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της μεγαλύτερης ακρίβειας, της αντικειμενικότητας και της περισκεψής όσον αφορά την έκδοσή τους. Βεβαίως τα Μ.Μ.Ε. κάθε χώρας έχουν την τάση να υπερτονίζουν τον κίνδυνο που εντοπίζουν οι ταξιδιωτικές οδηγίες και με αυτό τον τρόπο να μεγεθύνουν τα εμπόδια που τίθενται ούτως ή άλλως στην τουριστική ανάπτυξη με την έκδοση της ταξιδιωτικής οδηγίας.

Επίσης τα ίδια χαρακτηριστικά ισχύουν και για τις ταξιδιωτικές οδηγίες που εκδίδονται από τους διεθνείς οργανισμούς. Το περιεχόμενο της ταξιδιωτικής οδηγίας είναι δυνατόν να αναφέρεται είτε σε θέματα ασφάλειας είτε σε θέματα υγείας. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

3.4.2. Η διάκριση των ταξιδιωτικών οδηγιών

Το περιεχόμενο της ταξιδιωτικής οδηγίας αντανακλά το επίπεδο κινδύνου που αντιμετωπίζει ο ταξιδιώτης στον τόπο προορισμού όπως αυτός εκτιμάται από την κάθε χώρα. Έτσι οι ταξιδιωτικές οδηγίες δεν παρουσιάζονται με ενιαίο τρόπο. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Η Ιαπωνική κυβέρνηση εκδίδει ταξιδιωτικές οδηγίες που κατηγοριοποιούνται σε τέσσερα επίπεδα, καθώς οι Ιάπωνες ταξιδεύουν σε όλο τον κόσμο, ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την προσωπική τους ασφάλεια και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοι στα θέματα ασφάλειας και υγείας κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Είναι χαρακτηριστικό στοιχείο ότι η έκδοση ταξιδιωτικής οδηγίας επιπέδου 2 απαγορεύει στους ταξιδιωτικούς φορείς να προγραμματίσουν οποιοδήποτε ταξίδι αναψυχής στον προορισμό αυτό. Μια ταξιδιωτική οδηγία επιπέδου 4 σημαίνει ότι παροτρύνει για άμεση αποχώρηση ή αποφυγή εισόδου από τη χώρα. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κατηγοριοποιούν τις ταξιδιωτικές οδηγίες σε τρεις βαθμίδες. Η πρώτη αφορά σε συγκεκριμένες πληροφορίες για όλες τις χώρες του κόσμου (Country Specific Information), όπως την τοποθεσία της Αμερικάνικης πρεσβείας, αν χρειάζεται βίζα, συνθήκες υγείας και περίθαλψης, πληροφορίες για την εγκληματικότητα και την ασφάλεια κλπ. Ουσιαστικά δίνεται μια γενική εικόνα στον επικείμενο ταξιδιώτη για την χώρα που θέλει να επισκεφτεί. Η δεύτερη βαθμίδα εφιστά την προσοχή των ταξιδιωτών (Travel Alert) για βραχυπρόθεσμα γεγονότα που μπορεί να συμβούν στην χώρα που θέλουν να επισκεφτούν για εκείνο το διάστημα, όπως απεργίες, εθνικές εκλογές στις οποίες μπορούν να συμβούν αναταράξεις, έξαρση κάποιου ιού ή ακόμα και η πιθανότητα μιας τρομοκρατικής επίθεσης. Όταν τα βραχυπρόθεσμα αυτά γεγονότα λήξουν τότε ακυρώνεται η οδηγία. Στην τρίτη βαθμίδα βρίσκεται η προειδοποίηση προς του

ταξιδιώτες (Travel Warning) και η προσπάθεια αποτροπής από την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού καθώς αναφέρεται σε χώρες που έχουν εμφύλιο πόλεμο, ασταθής κυβερνήσεις, συνεχόμενη έξαρση βίας ή ακόμη και συχνές τρομοκρατικές επιθέσεις. Αυτού του επιπέδου οι ταξιδιωτικές οδηγίες παραμένουν μέχρι να αλλάξουν τα δεδομένα. Βέβαια ορισμένες από αυτές είναι σε ισχύ για χρόνια.

Το Ηνωμένο Βασίλειο ουσιαστικά εκδίδει δύο κατηγορίες τουριστικών οδηγιών. Η μία είναι αυτή που επισημαίνει και τον μεγαλύτερο βαθμό επικινδυνότητας, συμβουλεύοντας τους τουρίστες να μην ταξιδέψουν καθόλου σε κάποιες χώρες ή μέρη αυτών των χωρών και η δεύτερη συμβουλεύει τους ταξιδιώτες να πάνε σε συγκεκριμένες χώρες ή σε τμήματα αυτών μόνο αν είναι απαραίτητο.

Το τμήμα Εξωτερικών Υποθέσεων και Διεθνούς Εμπορίου του Καναδά χωρίζει και αυτό σε δύο βασικές κατηγορίες τις ταξιδιωτικές οδηγίες. Η πρώτη αναφέρεται ως ταξιδιωτική αναφορά (Travel Report) και δίνει βασικές πληροφορίες για κάθε χώρα σχετικά με την νομοθεσία, τα ήθη και τα έθιμα, τις συνθήκες περιθάλψης και άλλα σημαντικά ζητήματα. Η δεύτερη αναφέρεται ως ταξιδιωτική προειδοποίηση (Travel Warning) και ουσιαστικά συνίσταται στους ταξιδιώτες να μην ταξιδέψουν σε ορισμένες χώρες ή σε περιοχές ορισμένων χωρών. Η επεξήγηση που δίνεται αφορά σε επιπτώσεις στην σωματική ακεραιότητα του τουρίστα και σε πιθανές ακυρώσεις των ταξιδιών. Υπογραμμίζεται ότι η απόφαση για την πραγματοποίηση ταξιδιών, σε χώρες για τις οποίες έχουν εκδοθεί αυτού του είδους οι ταξιδιωτικές οδηγίες, είναι στην ατομική ευθύνη του κάθε τουρίστα.

Όλες σχεδόν οι χώρες που αποτελούν πηγή προέλευσης τουριστών εκδίδουν ταξιδιωτικές οδηγίες προς τους πολίτες τους σε περιπτώσεις επικίνδυνων καταστάσεων στις χώρες προορισμού. Οι χώρες όμως που αποτελούν σημαντική πηγή προέλευσης τουριστών, και ιδίως οι Η.Π.Α., ο Καναδάς, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Αυστραλία, η Γαλλία, η Ιαπωνία, η Ιταλία κ.ά. εκδίδουν συστηματικά ταξιδιωτικές οδηγίες και για την ενημέρωση των πολιτών τους λειτουργούν σχετικές ιστοσελίδες. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Μάλιστα οι ταξιδιωτικές οδηγίες των χωρών που αποτελούν σημαντικές πηγές προέλευσης τουριστών, όπως οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία κ.ά.

συνιστούν σημαντικό σύστημα πληροφόρησης για τον τουρισμό. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Προκύπτει λοιπόν έλλειψη ενότητας ως προς την κατηγοριοποίηση των ταξιδιωτικών οδηγιών από τα σημαντικά κράτη προέλευσης ταξιδιωτών. Με βάση το κριτήριο της επικινδυνότητας οι ταξιδιωτικές οδηγίες θα μπορούσαν να διακριθούν σε απλές συμβουλές, σε δημόσιες ανακοινώσεις ασφάλειας και σε αυστηρές προειδοποιήσεις. Η κωδικοποίηση αυτή θα βοηθούσε στην ενιαία αντιμετώπιση των επικίνδυνων καταστάσεων και των επιπτώσεων στην τουριστική βιομηχανία:

- Οι ταξιδιωτικές οδηγίες που έχουν το χαρακτήρα της απλής συμβουλής απευθύνονται στους ταξιδιώτες για να τους επισημάνουν την επικινδυνότητα του προορισμού ώστε να έχουν τη δυνατότητα να αποφασίσουν με ρεαλιστικό τρόπο την πραγματοποίηση ή όχι του ταξιδιού.
- Οι ταξιδιωτικές οδηγίες που έχουν το χαρακτήρα της δημόσιας ανακοίνωσης ασφάλειας απευθύνονται στους ταξιδιώτες ώστε να λάβουν αυξημένα μέτρα αυτοπροστασίας σε περίπτωση πραγματοποίησης ταξιδιού για ορισμένες δραστηριότητες.
- Οι ταξιδιωτικές οδηγίες που έχουν το χαρακτήρα της αυστηρής προειδοποίησης απευθύνονται στους ταξιδιώτες για να τους αποτρέψουν να πραγματοποιήσουν το ταξίδι σε επικίνδυνους προορισμούς ή να τους προτρέψουν να απομακρυνθούν από τις επικίνδυνες περιοχές όπου βρίσκονται με κάθε δυνατό μέσο. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Η έκδοση των ταξιδιωτικών οδηγιών δεν εξαρτάται μόνο από το κριτήριο της επικινδυνότητας ως προς την ασφάλεια και την υγεία των ταξιδιωτών. Ενίοτε φαίνεται να υπάρχουν και πολιτικά συμφέροντα μεταξύ των χωρών. Συχνά η έκδοση μίας οδηγίας μπορεί ουσιαστικά να αποτελεί «τιμωρία μιας χώρας» για πράξεις της ή παραλείψεις της προς την χώρα που εκδίδει η οδηγία. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί ότι η έκδοση μιας οδηγίας μπορεί να αποτελέσει πολιτικό μέσο εξάλειψης του ανταγωνισμού προς όφελος μιας

ανταγωνίστριας χώρας με όμοιο τουριστικό προϊόν. Καθώς έχει γίνει αντιληπτός ο ρόλος του πολιτικού παράγοντα στην έκδοση των ταξιδιωτικών οδηγιών, διάφοροι φορείς της ταξιδιωτικής βιομηχανίας, δημόσιοι και ιδιωτικοί, παροτρύνουν τους ταξιδιώτες να διασταυρώνουν τις πληροφορίες για την επικινδυνότητα του προορισμού πριν καταλήξουν στη λήψη οποιασδήποτε απόφασης. Επίσης πολλά κράτη έχουν αυτοδεσμευτεί να παρέχουν αντικειμενική πληροφόρηση για τους επικίνδυνους τουριστικούς προορισμούς, ιδίως τα κράτη μέλη της UNWTO που έχουν υπογράψει τη Διακήρυξη της Χάγης για τον Τουρισμό, τη Διακήρυξη της Μανίλας για τον Παγκόσμιο Τουρισμό και τον Παγκόσμιο Κώδικα Ηθικής στον Τουρισμό. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

3.4.3. Συνέπειες, διαχείριση και δεοντολογία για τις ταξιδιωτικές οδηγίες

Οι ταξιδιωτικές οδηγίες έχουν μια τεράστια αρνητική επίπτωση στις τουριστικές και γενικότερα στις ταξιδιωτικές ροές που με τη σειρά τους επηρεάζουν πολλούς άλλους τομείς και κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Αυτό έχει κατ'επανάληψη επισημανθεί, ιδιαίτερα από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, που αντιμετωπίζουν συχνά προβλήματα υγείας και ασφάλειας με αποτέλεσμα να γίνονται αποδέκτες ταξιδιωτικών οδηγιών. Οι επιπτώσεις μιας ταξιδιωτικής οδηγίας επεκτείνονται όχι μόνο στη χώρα υποδοχής αλλά και στη χώρα προέλευσης, διότι πλήττεται το κύκλωμα παραγωγής τουριστικών προϊόντων στην πηγή του. Η έκδοση ταξιδιωτικών οδηγιών αναιρεί στην πράξη το ανεμπόδιστο της τουριστικής μετακίνησης που θεμελιώνουν η Διακήρυξη της Μανίλας για τον Παγκόσμιο Τουρισμό και η Τελική Πράξη της Διάσκεψης του 1975 για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη, ο Κώδικας Δικαιωμάτων του Τουρισμού, η Διακήρυξη της Χάγης για τον Τουρισμό αλλά και ο Κώδικας Ηθικής στον Τουρισμό. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση της έκδοσης ταξιδιωτικών οδηγιών από διάφορους φορείς, κρατικούς και μη, δημόσιους και ιδιωτικούς, διεθνείς οργανισμούς, οργανώσεις κ.ά. κυρίως λόγω της ανησυχίας για την αύξηση των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών. Η πληθώρα, η διαφορετική κατηγοριοποίηση και ο βαθμός έντασης των ταξιδιωτικών οδηγιών οδηγεί σε ασαφείς,

πολύπλοκες και μη εναρμονισμένες πληροφορίες που συχνά προκαλούν σύγχυση στους ταξιδιώτες, παραλύουν την τουριστική βιομηχανία και προκαλούν τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Μάλιστα, όπως επισημαίνει ο APEC το πρόβλημα δεν είναι τόσο η έκδοση των ταξιδιωτικών οδηγιών, όσο η παραμονή τους σε ισχύ και πέραν της επικίνδυνης περιόδου αλλά και ο τρόπος χειρισμού τους από τα Μ.Μ.Ε. που έχουν την τάση να μυθοποιούν την καταστροφή και να δραματοποιούν τη χαοτική κατάσταση που προκαλείται από τέτοιες κρίσεις. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Η διαχείριση της κρίσης που προκαλείται από την έκδοση μιας ταξιδιωτικής οδηγίας προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι αρνητικές επιδράσεις της αποτελεί πρωτίστως αρμοδιότητα του κράτους – αποδέκτη και των φορέων του που ασκούν τουριστική πολιτική. Η διαχείριση της κρίσης πρέπει να γίνει μέσα από προσεκτικά διαμορφωμένο «πλαίσιο διαχείρισης κρίσεων» στο οποίο απαιτείται η σύμπραξη όχι μόνο των δημοσίων αλλά και των ιδιωτικών φορέων του τουρισμού. Είναι επιβεβλημένη η ύπαρξη ειδικής μονάδας αντιμετώπισης κρίσεων, που θα στελεχώνεται με εξειδικευμένο προσωπικό, τεχνικό εξοπλισμό, με δυνατότητα πρόσβασης σε όλα τα επίπεδα πληροφόρησης, χρήση των Μ.Μ.Ε. και φυσικά την απαραίτητη υποδομή. Σημαντική επίσης είναι η συστηματική συνεργασία και ενημέρωση των κρατών που εμπλέκονται με οποιοδήποτε τρόπο στην κρίση ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι αρνητικές επιπτώσεις της ταξιδιωτικής οδηγίας. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Η εμπειρία δείχνει ότι είναι ανάγκη να υπάρξει μεγαλύτερη διεθνής συνεργασία και συντονισμός μεταξύ των φορέων του τουρισμού ώστε να αναπτυχθεί αποτελεσματική αντίδραση στις διεθνείς κρίσεις. Παράλληλα θα πρέπει να υπάρξει διερεύνηση της βάσης και των κινήτρων των ταξιδιωτικών οδηγιών. Έχει μάλιστα προταθεί η δημιουργία ενός συμβουλευτικού μηχανισμού ώστε να εξασφαλισθεί η συνέχιση της τουριστικής δραστηριότητας μετά την πάροδο της επικίνδυνης περιόδου. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προσπαθώντας να καθορίσει ένα πλαίσιο έκδοσης Ταξιδιωτικών Οδηγιών στη Γ.Σ. των μελών του που

πραγματοποιήθηκε στο Dakar της Σενεγάλης το 2005, εκδόθηκε σύσταση σχετική με τις ταξιδιωτικές οδηγίες (UNWTO, 2005).

Σύμφωνα με τη σύσταση η Γ.Σ. αναγνωρίζοντας τη σημασία των ταξιδιωτικών οδηγιών για τις χώρες προέλευσης και τις χώρες υποδοχής τουριστών υιοθέτησε ένα πλαίσιο «*Δεοντολογίας για τις ταξιδιωτικές οδηγίες*» που βασίζεται σε κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά την προετοιμασία, τη γλωσσική διατύπωση και τη δημοσιοποίησή τους καθώς και τη συνεργασία με τη χώρα που αφορούν. Επισημαίνεται προκειμένου να συλλεχθούν πληροφορίες για την έκδοση μιας ταξιδιωτικής οδηγίας, πρέπει να χρησιμοποιούνται όλες οι σχετικές κυβερνητικές και μη-κυβερνητικές πηγές. Επίσης οι ταξιδιωτικές οδηγίες πρέπει να είναι ακριβείς, σχετικές και κατάλληλες και να αποφεύγεται η διαφορούμενη διατύπωσή τους, η προκατάληψη και οι πολιτικές εκτιμήσεις. Πρέπει να είναι συγκεκριμένες όσον αφορά τη γεωγραφική περιοχή του κινδύνου και όσον αφορά τη φύση της απειλής ή του κινδύνου και πρέπει να αναπτύσσονται μέσω μιας αυστηρής και αξιόπιστης διαδικασίας. Μάλιστα γίνεται ενδεικτική αναφορά σε κατηγορίες απειλών και κινδύνων όπως πολιτικές (αποτέλεσμα πολιτικής διαδικασίας), κοινωνικές (αντικοινωνική συμπεριφορά, εγκληματικότητα), σχετικές με τρομοκρατία, περιβαλλοντικές (φυσικές καταστροφές), βιομηχανικές (όπως χημικοί και πυρηνικοί κίνδυνοι), σχετικές με τη δημόσια υγεία (κατάσταση μεταδοτικών ασθενειών και επείγοντα όπως οι επιδημίες) και σχετικές με τα συστήματα μεταφορών. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Είναι απαραίτητο οι πληροφορίες που περιέχονται στις ταξιδιωτικές οδηγίες να δημοσιεύονται σε μια κεντρική, εύκολη στη χρήση και ευρύτατα γνωστή ιστοσελίδα στο διαδίκτυο έτσι ώστε να υπάρχει δυνατότητα συντονισμού του μηνύματος από τους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς. Οι οδηγίες αυτές πρέπει να αναθεωρούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, κατά προτίμηση μέσα σε χρονικό διάστημα 3 μηνών. Οι ταξιδιώτες πριν από την αναχώρησή τους πρέπει να ενθαρρύνονται να συμβουλευονται όλες τις πηγές πληροφόρησης, τόσο κυβερνητικές όσο και μη κυβερνητικές (UNWTO, 2005). (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

Τέλος, στη σύσταση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού επισημαίνεται στα κράτη που επηρεάζονται από την ταξιδιωτική οδηγία να παρέχουν έγκαιρες και

ακριβείς πληροφορίες στις χώρες έκδοσης για τις όποιες αλλαγές στις συνθήκες, μέσα από καθιερωμένα κανάλια επικοινωνίας. Τονίζεται όμως ότι εναπόκειται πάντοτε στην χώρα που έχει εκδώσει την ταξιδιωτική οδηγία να κάνει την δική της αξιολόγηση όσον αφορά την ασφάλεια και την υγεία των πολιτών της. (Μυλωνόπουλος, Μοίρα, 2007:371-388).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΕΥΝΑ

4.1. Εισαγωγή

Προκειμένου να διαπιστωθούν οι επιδράσεις των τρομοκρατικών επιθέσεων στον τουρισμό και στους τουρίστες, διενεργήθηκε έρευνα στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας με θέμα «Τρομοκρατία και Τουρισμός» υπό την επίβλεψη και καθοδήγηση της καθηγήτριας Δρ. Μοίρας Πολυξένης. Η έρευνα διεξήχθη στον διεθνή ελληνικό αερολιμένα Ελευθέριος Βενιζέλος από τις 27/7/2013 έως τη 1/8/2013. Διανεμήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο (Παράρτημα 3), το οποίο περιελάμβανε 22 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Οι ερωτήσεις αφορούσαν στη συχνότητα και στους λόγους για τους οποίους ταξιδεύουν οι ερωτώμενοι, αν επηρεάζονται από αρνητικά γεγονότα όπως τρομοκρατικές επιθέσεις, πόλεμους κλπ, ποιές ηπείρους και ποιά μέσα μεταφοράς θεωρούν περισσότερο ευάλωτα σε τρομοκρατικές επιθέσεις και αν γνωρίζουν τι είναι οι ταξιδιωτική οδηγία.

4.2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Το αντικείμενο της προκείμενης έρευνας είναι κατά πόσο επηρεάζονται οι ταξιδιώτες και γενικότερα η τουριστική βιομηχανία από τις τρομοκρατικές επιθέσεις.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας περιγράφεται αναλυτικά η έννοια του τουρισμού ως κοινωνικό φαινόμενο και η εξέλιξη του καθώς και η έννοια της τρομοκρατίας και τα είδη αυτής. Στη συνέχεια παρατίθενται τέσσερις μελέτες περίπτωσης τρομοκρατικών επιθέσεων σε διάσημους τουριστικούς προορισμούς και ποιες ήταν οι επιπτώσεις των τρομοκρατικών επιθέσεων σε αυτούς τους προορισμούς. Τέλος γίνεται ανάλυση στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων και εξηγείται η έννοια της ταξιδιωτικής οδηγίας. Η δομή του ερωτηματολογίου είναι βασισμένη στο θεωρητικό μέρος της εργασίας που είναι το πρώτο.

4.3. Ερευνητικές Μεθοδολογίες

Πριν από την σύνταξη του ερωτηματολογίου, έγινε βιβλιογραφική έρευνα όπου και βρέθηκαν στοιχεία παλαιότερων ερευνών παρόμοιων με την προκείμενη

Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε δείγμα 100 ατόμων και πιο συγκεκριμένα σε Έλληνες ταξιδιώτες του διεθνούς ελληνικού αερολιμένα Ελευθέριος Βενιζέλος.

Αρχικά διανεμήθηκαν πέντε πιλοτικά ερωτηματολόγια για να εντοπιστούν λάθη και παραλήψεις. Εφόσον εντοπίστηκαν, η μορφή του ερωτηματολογίου άλλαξε δύο φορές από την αρχική του μορφή για να φτάσει στην τελική. Κατά την εκτύπωση του όμως γίνανε κάποια τυπογραφικά λάθη τα οποία διορθώθηκαν χειρόγραφα.

Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε δύο μέρες. Τα ερωτηματολόγια που είναι αριθμημένα από το 1 έως το 59 διανεμήθηκαν την πρώτη μέρα το Σάββατο 27/7/2013 και η ώρα της διανομής ξεκίνησε από τις 14:15 έως και τις 18:56 όπου και διακόπηκε λόγω σύστασης από εργαζόμενο του χώρου, καθώς η διανομή ερωτηματολογίων στον αερολιμένα επιτρέπεται μόνο κατόπιν ειδικής άδειας. Μετά από τηλεφωνική συνομιλία με την κ. Δούλη Παρασκευή, Βοηθό Έρευνας Αγοράς του Τμήματος Επικοινωνίας & Μάρκετινγκ του αερολιμένα, ζητήθηκε η αποστολή δύο ηλεκτρονικών μηνυμάτων που περιείχαν προσωπικές πληροφορίες, πληροφορίες για το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και το θέμα της πτυχιακής εργασίας, καθώς και τον σκοπό της έρευνας και ένα δείγμα του ερωτηματολογίου. Τα μηνύματα εστάλησαν στην κ. Δούλη Παρασκευή και στην κ. Κώτση Μαρία – Πολυξένη, Προϊσταμένη Έρευνας Αγοράς του Τμήματος Επικοινωνίας & Μάρκετινγκ του αερολιμένα. Η ειδική άδεια δόθηκε μέσω επιστολής ηλεκτρονικά (Παράρτημα 4) και περιείχε την ημέρα και τις ώρες που επιτρεπόταν η διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας καθώς και οδηγίες σχετικά με τους χώρους που επιτρέπεται η διανομή ερωτηματολογίων. Η ειδική άδεια δόθηκε την Πέμπτη 1/8/2013 από τις 8:00 έως και τις 15:00. Εκείνη την ημέρα συμπληρώθηκαν από τις 8:40 έως τις 10:55 και τα υπόλοιπα ερωτηματολόγια που είναι αριθμημένα από το 60 έως το 100. Οι εργαζόμενοι του αερολιμένα ήταν πάρα πολύ ευγενικοί, εξυπηρετικοί, απόλυτα συνεργάσιμοι και ευαισθητοποιημένοι στην διεξαγωγή ερευνών. Εκ μέρους της Βοηθού Έρευνας Αγοράς του Τμήματος Επικοινωνίας & Μάρκετινγκ ζητήθηκαν τα αποτελέσματα της προκείμενης έρευνας, για δική τους χρήση, καθώς και ολόκληρο το κείμενο της πτυχιακής εργασίας.

Η διανομή των ερωτηματολογίων έγινε στους εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους του αερολιμένα και προτιμήθηκαν οι ταξιδιώτες που είδη είχαν περάσει τους ελέγχους ασφαλείας, έτσι ώστε να είναι σε πιο χαλαρή ψυχολογική κατάσταση. Παρόλα αυτά η διανομή ήταν δύσκολη καθώς οι περισσότεροι ταξιδιώτες προέρχονταν από άλλα κράτη και οι Έλληνες ταξιδιώτες, στους οποίους και απευθυνόταν οι έρευνα, δεν ήταν ιδιαίτερα δεκτικοί. Οι περισσότεροι πίστευαν ότι πρόκειται για κάποια διαφήμιση εταιρίας κινητής τηλεφωνίας ενώ υπήρχαν πολλοί που δεν έδωσαν την παραμικρή προσοχή. Οι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι ήταν αυτοί που στο παρελθόν είχαν οι ίδιοι διεξάγει κάποια έρευνα, αυτοί που ήταν φοιτητές, ταξιδιώτες που ήταν γονείς φοιτητών και γενικότερα ταξιδιώτες μικρής ηλικίας.

Εφόσον η έρευνα απευθύνεται σε Έλληνες ταξιδιώτες, ανεξαρτήτου φύλου, ηλικίας, οικογενειακής ή επαγγελματικής κατάστασης κλπ, οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου έχουν λογική σειρά, σαφήνεια και κεντρίζουν το ενδιαφέρον.

Οι πρώτες τέσσερις ερωτήσεις αναφέρονται σε δημογραφικά στοιχεία. Οι επόμενες αναφέρονται στη συχνότητα που ταξιδεύουν οι ερωτώμενοι, ποιους προορισμούς επιλέγουν και για ποιους λόγους. Μετά ακολουθούν ερωτήσεις που αναφέρονται σε τρομοκρατικές επιθέσεις και οι οποίες αναλύουν το κυρίως θέμα της έρευνας. Η ένατη ερώτηση είναι η πρώτη ερώτηση που αναφέρεται στο θέμα της έρευνας και καθώς είναι πολύ σημαντική τίθεται ακριβώς μετά τις γενικές ερωτήσεις που εισάγουν το κυρίως θέμα.

Οι ερωτήσεις που απαρτίζουν το ερωτηματολόγιο ανήκουν στην κατηγορία των ερωτήσεων κλειστού τύπου. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις 1, 10, 11, 12, 17, 18, 19, 20 και 21 είναι ερωτήσεις απλής εναλλακτικής. Οι ερωτήσεις 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 14, 15, 16 και 22 ανήκουν στην κατηγορία των πολλαπλών ερωτήσεων ενώ η 8 είναι ερώτηση κλίμακας βαθμολόγησης.

Τέλος, οι ερωτήσεις που συνθέτουν το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο, έχουν και ποσοτικό και ποιοτικό χαρακτήρα.

4.4. Ευρήματα – Αποτελέσματα της έρευνας και Ανάλυση

Ερώτηση 1^η : Φύλο

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Φύλο

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Άνδρας	61	61%
Γυναίκα	39	39%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 5)

Ο αριθμός των ερωτηματολογίων που διανεμήθηκε ήταν 100 ερωτηματολόγια σε Έλληνες ταξιδιώτες στον διεθνή ελληνικό αερολιμένα Ελευθέριος Βενιζέλος. Η δειγματοληψία όμως έγινε ανεξάρτητα του φύλλου των ταξιδιωτών. Σε συνολικό ποσοστό ο αριθμός των ερωτηθέντων διαφέρει κατά είκοσι δύο μονάδες.

Ερώτηση 2^η : Ηλικία

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Ηλικία

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
... - 18 ετών	2	2%
19 - 25 ετών	18	18%
26 - 35 ετών	40	40%
36 - 45 ετών	16	16%
46 - 55 ετών	8	8%
56 - 65 ετών	15	15%
66 - ... ετών	1	1%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 6)

Η δειγματοληψία έγινε και πάλι τυχαία, ανεξαρτήτως ηλικίας των ερωτηθέντων. Στο σύνολο των αποτελεσμάτων το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στις ηλικίες μεταξύ 26 έως και 35 ετών, όπου ήταν και πιο δεκτικές για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Ερώτηση 3^η : Σε ποια από τις παρακάτω ομάδες ανήκετε επαγγελματικά;

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Επαγγελματική Κατάσταση

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Ιδιωτικός υπάλληλος	31	31%
Δημόσιος υπάλληλος	17	17%
Ελεύθερος επαγγελματίας	24	24%
Επιχειρηματίας	4	4%
Άνεργος	4	4%
Φοιτητής	10	10%
Μαθητής	2	2%
Άλλο (συνταξιούχος)	8	8%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 7)

Συνολικά, το μεγαλύτερο ποσοστό στις ομάδες επαγγελμάτων εμφανίζεται στους ιδιωτικούς υπαλλήλους και στη συνέχεια στους ελεύθερους επαγγελματίες. Το μικρότερο ποσοστό συγκεντρώνεται στους μαθητές, στους άνεργους και τους επιχειρηματίες και στη συνέχεια στους φοιτητές.

Ερώτηση 4^η : Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Οικογενειακή Κατάσταση

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Άγαμος	64	64%
Έγγαμος	34	34%
Αριθμός παιδων	30	30%
Άλλο (διαζευγμένος)	2	2%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 8)

Το μεγαλύτερο ποσοστό συνολικά σε αυτή την ερώτηση συγκεντρώνεται στην απάντηση άγαμος. Στην απάντηση έγγαμος μόνο οι 6 από τους 34 δεν δήλωσαν αριθμό παιδων ενώ στην απάντηση άγαμος μόνο δύο ερωτηθέντες έχουν παιδιά.

Ερώτηση 5^η : Πόσο συχνά ταξιδεύετε με αεροπλάνο;

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Πόσο συχνά ταξιδεύετε με αεροπλάνο;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Πρώτη φορά	14	14%
1 φορά το χρόνο	23	23%
2 έως 3 φορές το χρόνο	32	32%
Περισσότερες από 4 φορές το χρόνο	31	31%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 9)

Το μεγαλύτερο ποσοστό συνολικά σε αυτή την ερώτηση συγκεντρώνεται στην απάντηση 2 έως 3 φορές το χρόνο και αμέσως μετά με διαφορά μιας μόλις μονάδας στην απάντηση περισσότερες από 4 φορές το χρόνο. Το μεγαλύτερο δείγμα της έρευνας με ποσοστό 63% ταξίδευε αρκετά συχνά μέσα στο χρόνο.

Ερώτηση 6^η : Σε ποιον από τους παρακάτω προορισμούς ταξιδεύετε;

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Σε ποιον από τους παρακάτω προορισμούς ταξιδεύετε;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Ευρώπη	75	75%
Αμερική	7	7%
Ασία	15	15%
Αφρική	2	2%
Αυστραλία	1	1%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 10)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων με συχνότητα 75 ταξίδευαν στην Ευρώπη εκ των οποίων οι 15 στο εσωτερικό, δηλαδή εντός Ελλάδας. Το μικρότερο ποσοστό συναντάται στην Αυστραλία όπου ταξίδευε μόνο ένα άτομο, στην Αφρική που ταξίδευαν δύο και στην Αμερική που ταξίδευαν 7 άτομα. Συμπερασματικά προτιμήθηκαν κοντινοί προορισμοί, ίσως και λόγω οικονομικής κρίσης.

Ερώτηση 7^η : Για ποιους από τους παρακάτω λόγους επιλέξατε να ταξιδέψετε; (Δυνατότητα επιλογής περισσότερες από μία απαντήσεις).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Για ποιους από τους παρακάτω λόγους επιλέξατε να ταξιδέψετε;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Αναψυχή	57	57%
Επαγγελματικοί λόγοι	33	33%
Επίσκεψη φίλων/συγγενών	34	34%
Επίσκεψη ιστορικών/ θρησκευτικών μνημείων	4	4%
Άλλο	6	6%
Σύνολο	134	100%

(Παράρτημα 11)

Το μεγαλύτερο ποσοστό σε αυτή την ερώτηση συγκεντρώνεται στην απάντηση αναψυχή με συχνότητα 57, ενώ με διαφορά μίας μονάδας ακολουθούν οι απαντήσεις επίσκεψη φίλων/συγγενών και επαγγελματικοί λόγοι. Στην απάντηση άλλο, οι 2 από τους 6 ταξίδευαν για ιατρικούς λόγους, ένας με αθλητική αποστολή, ένας για σπουδές, ένας για επίσκεψη του τόπου καταγωγής του και ένας για να παρευρεθεί σε γάμο. Η συγκεκριμένη ερώτηση είχε δυνατότητα επιλογής περισσότερων από μία απαντήσεις. Έτσι υπήρξε συχνά ο συνδυασμός των απαντήσεων αναψυχή-επαγγελματικοί λόγοι, αναψυχή-επίσκεψη φίλων/συγγενών κλπ. Οι ταξιδιώτες συνδύαζαν τις διακοπές τους με τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις και με την επίσκεψη συγγενών και φίλων.

Ερώτηση 8^η : Δηλώστε το βαθμό σημαντικότητας των παρακάτω προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Δηλώστε τον βαθμό σημαντικότητας των παρακάτω προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής.

	Επιλογές καταλυμάτων	συχνότητα %	Ασφάλεια μέσων μεταφοράς	συχνότητα %	Συνολικό κόστος ταξιδιού	συχνότητα %	Ασφάλεια προορισμού	συχνότητα %	Φεστιβάλ - συνέδρια	συχνότητα %	Δραστηριότητ ες	συχνότητα %	Αξιοθέατα	συχνότητα %
Καθόλου σημαντικός	3	3%	3	3%	2	2%	2	2%	29	29%	13	13%	6	6%
Λιγότερο σημαντικός	12	12%	3	3%	2	2%	7	7%	27	27%	15	15%	11	11%
Σημαντικός	31	31%	17	7%	21	21%	14	14%	17	17%	30	30%	26	26%
Πολύ σημαντικός	32	32%	28	28%	36	36%	28	28%	18	18%	24	24%	32	32%
Πάρα πολύ σημαντικός	22	22%	49	49%	39	39%	49	49%	9	9%	18	18%	25	25%
Σύνολο	100	100%	100	100%	100	100%	100	100%	100	100%	100	100%	100	100%

(Παράρτημα 12)

Επιλογές καταλυμάτων : Το μεγαλύτερο ποσοστό σημαντικότητας για την επιλογή του καταλύματος σε ένα ταξίδι αναψυχής συγκεντρώνετε στην απάντηση πολύ σημαντικό σε συχνότητα 32, ενώ με διαφορά μίας μονάδας ακολουθεί η απάντηση σημαντικό. Στη συνέχεια ακολουθεί η απάντηση πάρα πολύ σημαντικό με συχνότητα 22, ενώ 12 ερωτηθέντες απάντησαν λιγότερο σημαντικό και μόλις 3 καθόλου σημαντικό. Συμπερασματικά, για το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων συνολικά είναι σημαντικός παράγοντας η επιλογή του κατάλληλου καταλύματος για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής.

Ασφάλεια μέσων μεταφοράς : Σε αυτή την κατηγορία το μισό, σχεδόν, ποσοστό των ερωτηθέντων με συχνότητα 49 απάντησε ότι η ασφάλεια των μέσων μεταφοράς αποτελεί πάρα πολύ σημαντική παράμετρο για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής. Ακολουθεί η απάντηση πολύ σημαντικό με ποσοστό 28%, έπεται η απάντηση σημαντικό με ποσοστό 17% και ακολουθούν οι απαντήσεις λιγότερο

σημαντικό και καθόλου σημαντικό με ποσοστό μόλις 3% για την κάθε μία. Άρα οι ταξιδιώτες θεωρούν βασική προϋπόθεση την ασφάλεια τους ως προς την μεταφορά σε έναν τουριστικό προορισμό.

Συνολικό κόστος ταξιδιού : Το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις απαντήσεις πάρα πολύ σημαντικό με συχνότητα 39 και πολύ σημαντικό με συχνότητα 36. Ακολουθούν οι απαντήσεις σημαντικό με συχνότητα 21, λιγότερο σημαντικό με συχνότητα 2 και καθόλου σημαντικό με την ίδια πάλι συχνότητα. Συνολικά το ποσοστό από τις απαντήσεις σημαντικό έως και πάρα πολύ σημαντικό ανέρχεται στο 96% που αυτό δείχνει πόσο επηρεασμένοι είναι οι ταξιδιώτες από την οικονομική κρίση και έτσι επισημαίνεται στην τουριστική βιομηχανία η αναγκαιότητα για δημιουργία περισσότερο οικονομικών ταξιδιωτικών πακέτων και γενικότερο προσφορών.

Ασφάλεια προορισμού : Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων απάντησε πάρα πολύ σημαντικό με συχνότητα 49, εκφράζοντας καθαρά την ανάγκη των ταξιδιωτών για ασφάλεια στον τουριστικό προορισμό της επιλογής τους, για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής. Ακολουθούν οι απαντήσεις πολύ σημαντικό με συχνότητα 28, σημαντικό με συχνότητα 14, λιγότερο σημαντικό με συχνότητα 7 και καθόλου σημαντικό με συχνότητα 2. Σε αυτή την ερώτηση το ποσοστό των ερωτηθέντων συνολικά από την απάντηση σημαντικό έως πάρα πολύ σημαντικό ανέρχεται στο 91%, πέντε μονάδες χαμηλότερα από την παραπάνω ερώτηση που αφορά στην ασφάλεια των μέσων μεταφοράς.

Φεστιβάλ - Συνέδρια : Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτής της ερώτησης συγκεντρώνεται στις απαντήσεις καθόλου σημαντικό με συχνότητα 29 και λιγότερο σημαντικό με συχνότητα 27. Το συνολικό ποσοστό αυτών των 2 απαντήσεων ανέρχεται στο 56%. Δηλαδή για παραπάνω από τους μισούς ερωτηθέντες, τα φεστιβάλ ή τα συνέδρια δεν είναι σημαντική προϋπόθεση ενός ταξιδιού αναψυχής. Ίσως, λοιπόν, αυτές οι δύο προϋποθέσεις να αφορούν σε ένα πιο εξειδικευμένο κοινό. Ακολουθούν οι απαντήσεις σημαντικό με ποσοστό 17%, πολύ σημαντικό με ποσοστό 18% και πάρα πολύ σημαντικό με ποσοστό 9%.

Δραστηριότητες : Σε αυτή την κατηγορία οι περισσότεροι ερωτηθέντες έχουν επιλέξει την απάντηση σημαντικό με ποσοστό 30%. Ακολουθούν οι απαντήσεις πολύ σημαντικό με ποσοστό 24% και πάρα πολύ σημαντικό με ποσοστό 18%. Οι

απαντήσεις με την μικρότερη συχνότητα είναι το λιγότερο σημαντικό με ποσοστό 15% και καθόλου σημαντικό με ποσοστό 13%. Το θετικό και ενθαρρυντικό στοιχείο για την τουριστική βιομηχανία και την προοπτική περαιτέρω εξέλιξη της είναι το γεγονός ότι αθροιστικά το ποσοστό των απαντήσεων σημαντικό έως και πάρα πολύ σημαντικό ανέρχεται στο 72%. Δηλαδή, οι 72 από τους 100 ερωτηθέντες ενδιαφέρονται για τις δραστηριότητες που θα κάνουν σε ένα ταξίδι. Το πεδίο του μαζικού τουρισμού αρχίζει και συρρικνώνεται. Συνεπώς, λοιπόν, υπάρχει χώρος να αναπτυχθούν διάφορες μορφές τουρισμού καθώς υπάρχει ανταπόκριση από τους ταξιδιώτες, οι οποίοι δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο θα περάσουν το χρόνο τους σε ένα ταξίδι αναψυχής.

Αξιοθέατα : Το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στην απάντηση πολύ σημαντικό με συχνότητα 32. Ακολουθούν οι απαντήσεις σημαντικό με συχνότητα 26 και πάρα πολύ σημαντικό με συχνότητα 25. Οι απαντήσεις με το μικρότερο ποσοστό είναι καθόλου σημαντικό με συχνότητα 6 και λιγότερο σημαντικό με συχνότητα 11. Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι τουρίστες, όταν πραγματοποιούν ένα ταξίδι αναψυχής ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τον πολιτισμό του τόπου που επισκέπτονται. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα μεταξύ των απαντήσεων σημαντικό έως και πάρα πολύ σημαντικό, όπου αθροιστικά το ποσοστό των απαντήσεων αυτών φτάνει στο 83%.

Ερώτηση 9^η : Για ποιους από τους παρακάτω λόγους δεν θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε μία χώρα του εξωτερικού; (δυνατότητα επιλογής περισσότερες από μία απαντήσεις).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Για ποιους από τους παρακάτω λόγους δεν θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε μία χώρα του εξωτερικού;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Πολιτική-οικονομική αστάθεια	29	29%
Πόλεμοι-εξεγέρσεις	85	85%
Επιδημίες-αρρώστιες	77	77%
Ατυχήματα σε μέσα μεταφοράς	18	18%
Φυσικές καταστροφές	36	36%
Τρομοκρατικές επιθέσεις	62	62%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 13)

Το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στην απάντηση πόλεμοι – εξεγέρσεις με συχνότητα 85. Ακολουθούν οι απαντήσεις επιδημίες – αρρώστιες με συχνότητα 77 και τρομοκρατικές επιθέσεις με συχνότητα 62. Διαπιστώνεται ότι οι ταξιδιώτες φοβούνται περισσότερο να ταξιδέψουν σε χώρες όπου επικρατούν πόλεμοι ή εξεγέρσεις παρά σε χώρες όπου υπάρχουν επιδημίες σε έξαρση ή άλλες επικίνδυνες μεταδοτικές ασθένειες. Προφορικά σχολίασαν ότι τέτοιες αναταραχές σε μια χώρα προκαλεί φόβο και αβεβαιότητα στους επισκέπτες καθώς μπορεί άμεσα να απειληθεί η σωματική τους ακεραιότητα. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες που δεν επέλεξαν την απάντηση επιδημίες - αρρώστιες σχολίασαν προφορικά ότι είναι ένας παράγοντας που μπορεί να καταπολεμηθεί με την χρήση εμβολίου ή κάποιου φαρμάκου. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες που δεν επέλεξαν την απάντηση τρομοκρατικές επιθέσεις σχολίασαν προφορικά ότι μία τρομοκρατική ενέργεια συμβαίνει τυχαία, κανείς δεν γνωρίζει πότε θα συμβεί και έτσι δεν υπάρχει λόγος να αποκλειστεί κάποια περιοχή από τουριστικό προορισμό. Η απάντηση ατυχήματα σε μέσα μεταφοράς είναι αυτή με τη μικρότερη συχνότητα η οποία είναι 18. Έπονται οι απαντήσεις πολιτική – οικονομική αστάθεια με συχνότητα 29 και φυσικές καταστροφές με συχνότητα 36.

Ερώτηση 10^η : Έχετε ταξιδέψει ποτέ σε έναν τουριστικό προορισμό οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Έχετε ταξιδέψει ποτέ σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	55	55%
ΟΧΙ	45	45%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 14)

Σε αυτή την ερώτηση το 55% των ταξιδιωτών απάντησε ότι έχει ταξιδέψει σε χώρα η οποία στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα , ενώ το 45% δεν έχει ταξιδέψει σε χώρα που στο παρελθόν υπήρξε στόχος τρομοκρατικής επίθεσης. Η απόκλιση μεταξύ των δύο απαντήσεων είναι μικρή. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν, 11 και 12, αποτελούν επερωτήσεις της ερώτησης 10.

Ερώτηση 11^η : Αν ΝΑΙ είχατε τον φόβο μήπως συμβεί ακόμη μία τρομοκρατική ενέργεια κατά τη διάρκεια διαμονή σας σε αυτόν τον προορισμό;

ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Αν ΝΑΙ είχατε τον φόβο μήπως συμβεί ακόμη μία τρομοκρατική ενέργεια κατά τη διάρκεια διαμονή σας σε αυτόν τον προορισμό;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	20	37%
ΟΧΙ	35	63%
Σύνολο	55	100%

(Παράρτημα 15)

Σε αυτή την ερώτηση έχουν απαντήσει μόνο όσοι ταξιδιώτες απάντησαν θετικά στην ερώτηση 10. Από αυτούς, λοιπόν, το 63% απαντά πως δεν είχε τον φόβο μιας ακόμα τρομοκρατικής ενέργειας κατά την διάρκεια της διαμονής του στον προορισμό που είχε επισκεφτεί και που στο παρελθόν είχε δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα. Πολύ ενθαρρυντικό ποσοστό, καθώς δείχνει ότι για το 63% των ταξιδιωτών μία τρομοκρατική ενέργεια που έχει συμβεί στο παρελθόν σε μία χώρα, όχι μόνο δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για να επισκεφτεί αυτή τη χώρα, αλλά και δεν

αισθάνεται τον φόβο της τρομοκρατικής απειλής κατά την διάρκεια της διαμονής τους εκεί. Παρόλα αυτά, το 37% των ερωτηθέντων αισθανόταν τον φόβο της τρομοκρατικής απειλής κατά την διάρκεια της διαμονής του σε μια χώρα, η οποία στο παρελθόν είχε δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα. Ποσοστό αρκετά υπολογίσιμο για το μέγεθος του. Αυτό είναι το ποσοστό των ανθρώπων στο οποίο πρέπει να στοχεύει η διαχείριση κρίσεων.

Ερώτηση 12^η : Αν ΟΧΙ θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. Αν ΟΧΙ θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	30	67%
ΟΧΙ	15	33%
Σύνολο	45	100%

(Παράρτημα 16)

Σε αυτή την ερώτηση έχουν απαντήσει μόνο όσοι ταξιδιώτες απάντησαν αρνητικά στην ερώτηση 10. Το 67% των ερωτηθέντων απαντά ότι θα επέλεγε να ταξιδέψει σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα. Ποσοστό εξίσου ενθαρρυντικό με εκείνο της προηγούμενης ερώτησης και σχεδόν ισόποσο, που απάντησε ότι ενώ βρισκόταν σε τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν είχε δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα, δεν είχε το φόβο μιας ακόμη τρομοκρατικής ενέργειας. Αντίθετα, το 33% απαντά ότι δεν θα επέλεγε να ταξιδέψει σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα. Ποσοστό σχεδόν όμοιο με αυτό της προηγούμενης ερώτησης που είχε τον φόβο της τρομοκρατικής απειλής κατά τη διάρκεια διαμονής του σε προορισμό ο οποίος είχε δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα.

Ερώτηση 13^η : Μετά από πόσο χρονικό διάστημα μιας τρομοκρατικής ενέργειας πιστεύετε ότι είναι ασφαλές να επισκεφτεί κανείς τον προορισμό αυτό;

ΠΙΝΑΚΑΣ 13. Μετά από πόσο χρονικό διάστημα μιας τρομοκρατικής ενέργειας πιστεύετε ότι είναι ασφαλές να επισκεφτεί κανείς τον προορισμό αυτό;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
0 – 1 μήνα	29	29%
2 – 3 μήνες	13	13%
4 – 6 μήνες	8	8%
7 – 12 μήνες	10	10%
Περισσότερο από 1 χρόνο	40	40%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 17)

Σε αυτή την ερώτηση το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, με συχνότητα 40, απάντησε πως ένας προορισμός ο οποίος έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα, είναι ασφαλής ένα χρόνο μετά την τρομοκρατική ενέργεια, για να τον επισκεφτεί κανείς. Το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό, με συχνότητα 29 απάντησε πως από τον πρώτο μήνα που έχει γίνει μία τρομοκρατική επίθεση είναι ασφαλής ο προορισμός. Ακολουθούν οι απαντήσεις 2 – 3 μήνες με συχνότητα 13, 7 – 12 μήνες με συχνότητα 10 και 4 – 6 μήνες με συχνότητα 8. Συνολικά, το 60% των ερωτηθέντων απαντά ότι είναι ασφαλές να ταξιδέψει κανείς σε έναν προορισμό που έχει δεχτεί τρομοκρατική επίθεση σε λιγότερο από ένα χρόνο.

Ερώτηση 14^η : Ποιες από τις παρακάτω ηπείρους θεωρείτε περισσότερο ανασφαλείς σε τρομοκρατικές επιθέσεις;

ΠΙΝΑΚΑΣ 14. Ποιες από τις παρακάτω ηπείρους θεωρείτε περισσότερο ανασφαλείς σε τρομοκρατικές επιθέσεις;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Ευρώπη	19	19%
Αμερική	42	42%
Ασία	21	21%
Αφρική	16	16%
Αυστραλία	2	2%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 18)

Η ήπειρος που θεωρείται πιο ανασφαλής σε τρομοκρατικές επιθέσεις, με βάση τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, είναι η Αμερική, με ποσοστό 42%. Ακολουθεί η Ασία με ποσοστό 21%, η Ευρώπη με 19%, η Αφρική με 16% και τέλος η Αυστραλία με 2%. Συγκεκριμένα για την Αυστραλία, και οι 2 ερωτηθέντες την επέλεξαν επειδή δεν έχει γίνει εκεί κάποια τρομοκρατική επίθεση μέχρι τώρα. Οι περισσότεροι που επέλεξαν την Αμερική, φάνηκαν να ήταν πολύ επηρεασμένοι από την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη το 2001, καθώς το σχολίαζαν ενώ συμπλήρωναν αυτή την ερώτηση.

Ερώτηση 15^η : Ποιες από τις παρακάτω κατηγορίες θεωρείτε ότι γίνονται συχνότερα στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων;

ΠΙΝΑΚΑΣ 15. Ποιες από τις παρακάτω κατηγορίες θεωρείτε ότι γίνονται συχνότερα στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Χώροι εστίασης	7	7%
Χώροι αναψυχής	11	11%
Μέσα μεταφοράς	77	77%
Άλλο	5	5%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 19)

Το μεγαλύτερο ποσοστό, με συχνότητα 77, συγκεντρώνεται στην απάντηση μέσα μεταφοράς, όπου και θεωρούνται οι στόχοι τρομοκρατικών ενεργειών με τη μεγαλύτερη συχνότητα. Ακολουθούν οι απαντήσεις: χώροι αναψυχής με συχνότητα 11, χώροι εστίασης με συχνότητα 7 και η απάντηση άλλο με συχνότητα 5. Για την απάντηση άλλο, οι εναλλακτικές απαντήσεις που δόθηκαν ήταν: τα κτήρια των πολυεθνικών και άλλων κολοσσών του εμπορίου με συχνότητα 1, οι χώροι συνάθροισης με πολιτικό χαρακτήρα με συχνότητα 1, τα κρατικά – πολιτικά κτήρια με συχνότητα 1, τα αξιοθέατα και τα σημαντικά κτήρια με συχνότητα 1 και οι χώροι όπου μαζεύεται πολύς κόσμος με συχνότητα 1.

Ερώτηση 16^η : Ποιο από τα παρακάτω μέσα μεταφοράς θεωρείτε περισσότερο ευάλωτο σε τρομοκρατικές επιθέσεις;

ΠΙΝΑΚΑΣ 16. Ποιο από τα παρακάτω μέσα μεταφοράς θεωρείτε περισσότερο ευάλωτο σε τρομοκρατικές επιθέσεις;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Αεροπλάνο	41	41%
Πλοίο	4	4%
Σιδηρόδρομος	31	31%
Λεωφορείο	24	24%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 20)

Το αεροπλάνο θεωρείται το πιο ευάλωτο σε τρομοκρατικές επιθέσεις μέσο μεταφοράς με ποσοστό 41%. Παρ' ότι στο αεροπλάνο γίνονται οι πιο εξονυχιστικοί έλεγχοι, οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι αυτό το μέσο μεταφοράς μπορεί να γίνει πιο εύκολα στόχος μιας τρομοκρατικής ενέργειας. Ακολουθούν ο σιδηρόδρομος με ποσοστό 31%, το λεωφορείο με ποσοστό 24% και τέλος το πλοίο με ποσοστό 4%.

Ερώτηση 17^η : Γνωρίζετε τι είναι η ταξιδιωτική οδηγία;

ΠΙΝΑΚΑΣ 17. Γνωρίζετε τι είναι η ταξιδιωτική οδηγία;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	57	57%
ΟΧΙ	43	43%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 21)

Από τους ερωτηθέντες, το 57% γνωρίζει τι είναι η ταξιδιωτική οδηγία ενώ το 43% δεν γνωρίζει την έννοια αυτή. Το ποσοστό των ταξιδιωτών που δεν γνωρίζει τι είναι η ταξιδιωτική οδηγία είναι αρκετά μεγάλο καθώς από τους 100 ταξιδιώτες μόνο οι 15 θα πραγματοποιούσαν πτήση εσωτερικού.

Ερώτηση 18^η : Συμβουλευέστε τις ταξιδιωτικές οδηγίες πριν πραγματοποιήσετε ένα ταξίδι;

ΠΙΝΑΚΑΣ 18. Συμβουλευέστε τις ταξιδιωτικές οδηγίες πριν πραγματοποιήσετε ένα ταξίδι;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	33	58%
ΟΧΙ	24	42%
Σύνολο	57	100%

(Παράρτημα 22)

Η προκείμενη ερώτηση αποτελεί τμήμα της ερώτησης 17 και το δείγμα που εξετάζεται αφορά σε αυτούς που γνωρίζουν την έννοια της ταξιδιωτικής οδηγίας. Έτσι το 57% των ερωτηθέντων αποτελεί το 100% για την ερώτηση 18. Έτσι, από τους 57 ταξιδιώτες, οι 33 συμβουλευονται τις ταξιδιωτικές οδηγίες πριν πραγματοποιήσουν ένα ταξίδι και αυτοί αντιστοιχούν στο 58%. Οι υπόλοιποι ταξιδιώτες, με ποσοστό 42%, δεν συμβουλευονται τις ταξιδιωτικές οδηγίες.

Ερώτηση 19^η : Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από μία ταξιδιωτική οδηγία;

ΠΙΝΑΚΑΣ 19. Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από μία ταξιδιωτική οδηγία;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	7	21%
ΟΧΙ	26	79%
Σύνολο	33	100%

(Παράρτημα 23)

Η προκείμενη ερώτηση αποτελεί τμήμα της ερώτησης 18 και το δείγμα που εξετάζεται αφορά σε αυτούς που συμβουλεύονται τις ταξιδιωτικές οδηγίες πριν πραγματοποιήσουν ένα ταξίδι. Έτσι, το 33% των ερωτηθέντων αποτελεί το 100% για την ερώτηση 19. Έτσι από τους 33 ταξιδιώτες, μόλις οι 7 έχουν αναβάλλει κάποιο ταξίδι επηρεασμένοι από μία ταξιδιωτική οδηγία και αυτοί αντιστοιχούν στο 21%. Οι υπόλοιποι ταξιδιώτες, με ποσοστό 79%, δεν έχουν αναβάλλει κάποιο ταξίδι εξαιτίας μιας ταξιδιωτικής οδηγίας.

Ερώτηση 20^η : Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;

ΠΙΝΑΚΑΣ 20. Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	19	19%
ΟΧΙ	81	81%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 24)

Οι ερωτηθέντες που έχουν αναβάλλει κάποιο ταξίδι επηρεασμένοι από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αντιστοιχούν στο 19%, ενώ το υπόλοιπο 81% δεν έχει επηρεαστεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να αναβάλλει κάποιο ταξίδι.

Ερώτηση 21^η : Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ πρέπει να προβάλουν εικόνες από ένα τρομοκρατικό χτύπημα;

ΠΙΝΑΚΑΣ 21. Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ πρέπει να προβάλουν εικόνες από ένα τρομοκρατικό χτύπημα;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
ΝΑΙ	77	77%
ΟΧΙ	23	23%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 25)

Το 77% των ερωτηθέντων απάντησε ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης πρέπει να προβάλουν εικόνες από ένα τρομοκρατικό χτύπημα. Οι περισσότεροι από αυτούς υποστήριξαν ότι πρέπει να προβάλλονται τέτοιες εικόνες, για να γνωρίζει ο κόσμος τι συμβαίνει. Το υπόλοιπο 23% που απάντησε αρνητικά σε αυτή την ερώτηση υποστήριξε ότι δεν πρέπει να προβάλλονται οι τρομοκρατικές επιθέσεις, για να μην επιτυγχάνεται ο σκοπός των τρομοκρατών, ο οποίος είναι να προκαλέσουν τον φόβο, προβαλλόμενοι σε Μέσα Ενημέρωσης.

Ερώτηση 22^η : Ποια από τα παρακάτω είδη τρομοκρατίας πιστεύετε ότι μπορεί να πλήξει περισσότερο την τουριστική βιομηχανία μίας χώρας όταν αυτή γίνεται στόχος;

ΠΙΝΑΚΑΣ 22. Ποια από τα παρακάτω είδη τρομοκρατίας πιστεύετε ότι μπορεί να πλήξει περισσότερο την τουριστική βιομηχανία μίας χώρας όταν αυτή γίνεται στόχος;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ %
Τρομοκρατία που έχει θρησκευτικό υπόβαθρο	40	40%
Τρομοκρατία που έχει πολιτικό υπόβαθρο	32	32%
Τρομοκρατία που έχει κοινωνικό υπόβαθρο	24	24%
Τρομοκρατία που στοχεύει σε συγκεκριμένους οργανισμούς	4	4%
Σύνολο	100	100%

(Παράρτημα 26)

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες, με ποσοστό 40%, πιστεύουν ότι η τρομοκρατία που έχει θρησκευτικό υπόβαθρο μπορεί να πλήξει περισσότερο την τουριστική βιομηχανία μιας χώρας όταν αυτή γίνεται στόχος. Το 32% υποστηρίζει ότι η τρομοκρατία που έχει πολιτικό υπόβαθρο είναι αυτή που θα πλήξει περισσότερο την τουριστική βιομηχανία μιας χώρας ενώ το 24% επιλέγει την τρομοκρατία που έχει κοινωνικό υπόβαθρο. Μόλις το 4% επιλέγει την τρομοκρατία που στοχεύει σε συγκεκριμένους οργανισμούς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βάση της ανάλυσης των στατιστικών δεδομένων της έρευνας και της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, συμπεραίνεται ότι η τρομοκρατία είναι μια παράμετρος που επηρεάζει τους τουρίστες και την τουριστική ανάπτυξη, όχι όμως σε βαθμό που να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την μετακίνηση των ταξιδιωτών σε προορισμούς που στο παρελθόν υπήρξαν στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων.

Οι προϋποθέσεις που είχαν την περισσότερη συχνότητα απαντήσεων στην έρευνα στην μεγαλύτερη βαθμίδα σημαντικότητας (πάρα πολύ σημαντικό), για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής, είναι η ασφάλεια των μέσων μεταφοράς και η ασφάλεια του προορισμού, με ποσοστό 49% η κάθε μία. Η επόμενη προϋπόθεση που συγκεντρώνει τις περισσότερες απαντήσεις στην μεγαλύτερη βαθμίδα σημαντικότητας είναι το συνολικό κόστος ταξιδιού με ποσοστό 39% ενώ η επιλογή του κατάλληλου καταλύματος συγκεντρώνει τις περισσότερες απαντήσεις στην τέταρτη βαθμίδα σημαντικότητας (πολύ σημαντικό) με ποσοστό 32%. Αν αυτές οι τέσσερις συνιστώσες (ασφάλεια μέσων μεταφοράς, ασφάλεια προορισμού, συνολικό κόστος ταξιδιού, επιλογή καταλυμάτων) προσαρμοστούν στην πυραμίδα του Maslow για τις ανθρώπινες ανάγκες και κατ' επέκταση για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού (Παράρτημα 2), τότε καταλαμβάνουν τις δύο πρώτες θέσεις και ανήκουν στις προϋποθέσεις. Οι υπόλοιπες συνιστώσες που έπονται είναι: φεστιβάλ – συνέδρια με μεγαλύτερη συχνότητα απαντήσεων στην πρώτη βαθμίδα (καθόλου σημαντικό) και ποσοστό 29%, δραστηριότητες με μεγαλύτερη συχνότητα απαντήσεων στην τρίτη βαθμίδα (σημαντικό) και ποσοστό 30% και αξιοθέατα με μεγαλύτερη συχνότητα απαντήσεων στην τέταρτη βαθμίδα (πολύ σημαντικό) και ποσοστό 32%. Αν και αυτές οι τρεις συνιστώσες προσαρμοστούν στον πίνακα του Maslow για τις ανθρώπινες ανάγκες και κατ' επέκταση για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, τότε καταλαμβάνουν τις τρεις τελευταίες θέσεις στην πυραμίδα και ανήκουν στους στόχους. Βάση των αποτελεσμάτων της έρευνας, επιβεβαιώνεται το μοντέλο της πυραμίδας του Maslow για την πραγματοποίηση των ταξιδιών και το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η ασφάλεια δεν αποτελεί απλά μια προϋπόθεση, αλλά την βασικότερη προϋπόθεση όλων και αυτής της στέγασης. Επιπλέον, επιβεβαιώνεται στην έρευνα ότι για την ανάπτυξη του τουρισμού χρειάζεται ένα περιβάλλον σταθερότητας και ασφάλειας. Έτσι, η τρομοκρατία χρησιμοποιώντας την βία και τον φόβο ως μέσα για να επιτύχει τους σκοπούς της, επηρεάζει άμεσα τον τουρισμό.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας όμως, προκύπτει ότι ο φόβος για πόλεμους ή εξεγέρσεις, με ποσοστό 85% και ο φόβος έξαρσης επιδημιών ή αρρωστιών, με ποσοστό 77% σε μία χώρα, αποτελούν πρωταρχικούς παράγοντες αποτροπής πραγματοποίησης ενός ταξιδιού αναψυχής για τους τουρίστες. Ο φόβος για τρομοκρατικές επιθέσεις βρίσκεται στην τρίτη θέση των απαντήσεων με ποσοστό 62%. Παρόλα αυτά, το 55% των ερωτηθέντων απάντησε ότι έχει ταξιδέψει σε χώρα που στο παρελθόν έχει γίνει στόχος τρομοκρατικών επιθέσεων. Από αυτούς μόνο το 37% του δείγματος είχε τον φόβο μιας ακόμη τρομοκρατικής ενέργειας κατά την παραμονή του στην χώρα αυτή. Από τους υπόλοιπους ταξιδιώτες που απάντησαν πως ποτέ δεν έχουν ταξιδέψει σε μία χώρα που έχει γίνει στόχος τρομοκρατικών επιθέσεων στο παρελθόν, το 67% απαντά ότι θα επισκεπτόταν μια τέτοια χώρα. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις δεν αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για την πραγματοποίηση ταξιδιών αναψυχής. Οι δύο στους τρεις επισκέπτες δεν επηρεάστηκαν από την τρομοκρατική απειλή και έτσι δεν είχαν τον φόβο κατά την διαμονή τους στην αντίστοιχη χώρα, ενώ πάλι δύο στους τρεις θα επέλεγαν να ταξιδέψουν σε προορισμό που στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα.

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας το 40% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι ένας προορισμός που έχει γίνει στόχος τρομοκρατικής επίθεσης, είναι ασφαλής για να τον επισκεφτεί κανείς σε περισσότερο από ένα χρόνο μετά το συμβάν.

Στην περίπτωση της Νέας Υόρκης, χρειάστηκε να περάσουν τρία χρόνια μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, για να ανακάμψει η τουριστική δραστηριότητα. Το 2001, όπου και συνέβη η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους, ο αριθμός των διεθνών τουριστών ανερχόταν στους 5,7 εκατομμύρια, ενώ τις δύο επόμενες χρονιές ο αριθμός μειώθηκε, σημειώνοντας 5,1 εκατομμύρια το 2002 και 4,81 εκατομμύρια το 2003. Το 2004, τρία χρόνια μετά το τρομοκρατικό χτύπημα, ο αριθμός των διεθνών τουριστών την περιοχή έφτασε τους 6,2 εκατομμύρια, ξεπερνώντας τα δύο προηγούμενα έτη μετά το συμβάν και πλησιάζοντας σε αριθμό το προηγούμενο έτος πριν από αυτό. Η έλλειψη μιας κυβερνητικής υπηρεσίας για τον τουρισμό, ο τρόπος που έγινε η τρομοκρατική επίθεση και ο αριθμός των θυμάτων σε συνδυασμό με την υπερβολική προβολή των οπτικοακουστικών υλικών από τα ΜΜΕ, είναι τα αίτια της δραματικής μείωσης της τουριστικής δραστηριότητας για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα.

Στην περίπτωση του Μπαλί, χρειάστηκε να περάσουν δύο χρόνια μετά την επίθεση της 12^{ης} Οκτωβρίου για να ανακάμψει η τουριστική δραστηριότητα στην περιοχή. Το 2002, όπου συνέβη η επίθεση στο νυχτερινό κέντρο, οι αφίξεις των ξένων τουριστών στην περιοχή ήταν 798.687. Το 2003, ένα χρόνο μετά, οι αφίξεις των ξένων τουριστών στην περιοχή ήταν 495.231, ενώ το 2004 ο αριθμός αυξήθηκε στους 766.136. Μάλιστα, την χρονιά του 2005 ο αριθμός των αφίξεων των ξένων τουριστών έφτασε τους 847.427, ξεπερνώντας σε αριθμό και τις χρονιές πριν το τρομοκρατικό χτύπημα. Σε αυτό βοήθησε πολύ η διαφημιστική καμπάνια 'Back to Bali' το 2003, που ξεκίνησε με στόχο την ανάκτηση της εμπιστοσύνης των τουριστών και την βελτίωση της ασφάλειας στον τουρισμό.

Για το 29% των ερωτηθέντων ένας προορισμός είναι ασφαλής για να τον επισκεφτεί κανείς από το πρώτο μήνα που θα έχει γίνει μία τρομοκρατική ενέργεια στον προορισμό αυτό. Συνολικά, το 60% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι ένας τέτοιος προορισμός είναι ασφαλής για να τον επισκεφτεί κάποιος σε λιγότερο από ένα χρόνο από τη στιγμή που θα έχει γίνει στόχος μίας τρομοκρατικής επίθεσης.

Παράδειγμα για την συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί η Μαδρίτη, η οποία στις 11 Μαρτίου του 2005 είχε γίνει στόχος τρομοκρατικής ενέργειας. Την ίδια χρονιά οι διεθνείς επισκέπτες στην Ισπανία έφτασαν τους 52,5 εκατομμύρια, ενώ μία χρονιά μετά τις επιθέσεις, το έτος 2006, οι διεθνείς επισκέπτες ξεπέρασαν σε αριθμό κάθε προηγούμενο φτάνοντας στους 55,6 εκατομμύρια. Η άμεση ανταπόκριση των αστυνομικών αρχών, η καταδίκη των τρομοκρατικών επιθέσεων από τους πολίτες της χώρας σε μορφή διαμαρτυρίας μια μέρα μετά το γεγονός, η άμεση αποκατάσταση της κυκλοφορίας του σιδηρόδρομου και η εμφάνιση προσώπων παγκόσμιου κύρους στις δημόσιες κηδείες των θυμάτων, συντέλεσαν τους λόγους για τους οποίους η τουριστική βιομηχανία της Ισπανίας έμεινε ανεπηρέαστη.

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης επηρεάζουν αρκετά τους τουρίστες και γενικότερα την τουριστική δραστηριότητα. Στην προκείμενη έρευνα, το 77% των ερωτηθέντων θεωρεί πως τα ΜΜΕ πρέπει να προβάλλουν εικόνες από ένα τρομοκρατικό χτύπημα. Οι περισσότεροι ταξιδιώτες που επέλεξαν αυτή την απάντηση δήλωσαν προφορικά ότι ο κόσμος πρέπει να γνωρίζει τι συμβαίνει παγκοσμίως και ότι οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι ενήμεροι για το μέγεθος των επιπτώσεων μίας τρομοκρατικής επίθεσης στον προορισμό που πρόκειται να επισκεφτούν. Οι υπόλοιποι

ερωτηθέντες, με ποσοστό 23% θεωρούν ότι τα ΜΜΕ δεν πρέπει να προβάλλουν εικόνες από ένα τρομοκρατικό χτύπημα, καθώς, όπως είπαν χαρακτηριστικά πολλοί από αυτούς, με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται ο σκοπός των τρομοκρατών.

Τα αποτελέσματα της 14^{ης} ερώτησης της έρευνας, αποτελούν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πόσο πολύ τα ΜΜΕ επηρεάζουν το κοινό. Στην ερώτηση, λοιπόν, που αναφέρεται στις ηπείρους που οι ταξιδιώτες θεωρούν περισσότερο ανασφαλείς σε τρομοκρατικές επιθέσεις, τη μεγαλύτερη συχνότητα απαντήσεων την συγκεντρώνει η Αμερική με ποσοστό 42%. Οι πλειοψηφία των ερωτηθέντων που επέλεξε την Αμερική ως απάντηση, ανέφερε έντονα την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη, το πόσο σοκαριστικές ήταν οι εικόνες της τρομοκρατικής επίθεσης, τον τεράστιο αριθμό των θυμάτων και τις εικόνες αυτών πριν την πτώση των κτηρίων, την συχνότητα και την χρονική διάρκεια με την οποία προβάλλονταν οι εικόνες αυτές από τα ΜΜΕ. Η επόμενη ήπειρος με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση απαντήσεων είναι η Ασία με ποσοστό 21%, ενώ η Ευρώπη βρίσκεται στην τρίτη θέση με ποσοστό 19%. Επιπλέον, το 19% των ερωτηθέντων έχει αναβάλλει στο παρελθόν προγραμματισμένο ταξίδι, εξαιτίας των ΜΜΕ. Δηλαδή σχεδόν ο ένας στους πέντε ταξιδιώτες δεν πραγματοποιεί κάποιο ταξίδι, επηρεασμένος από τις προβολές των ΜΜΕ.

Τα μέσα μαζικής μεταφοράς γίνονται συχνότερα στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων, σύμφωνα με την έρευνα, με ποσοστό 77%. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες που επέλεξαν αυτή την απάντηση, ανέφεραν προφορικά τις επιθέσεις στην Νέα Υόρκη την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001, στη Μαδρίτη την 11^η Μαρτίου του 2004 και στο Λονδίνο την 7^η Ιουλίου του 2005 και τόνιζαν τον μεγάλο αριθμό των θυμάτων. Ενδιαφέρον προκαλούν οι ανοικτές απαντήσεις που δόθηκαν σε αυτή την ερώτηση και που αναφέρουν ως πιθανότερους στόχους τα κτήρια των πολυεθνικών και άλλων κολοσσών του εμπορίου, τους χώρους συνάθροισης με πολιτικό χαρακτήρα, τα κρατικά – πολιτικά κτήρια, τα αξιοθέατα και τα σημαντικά κτήρια και οι χώροι όπου μαζεύεται πολύς κόσμος. Ουσιαστικά, μοιάζουν να περιγράφουν κτήρια όπως το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου και χώρους που μαζεύεται πολύς κόσμος όπως τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Οι απαντήσεις συνολικά σε αυτή την ερώτηση αντικατοπτρίζουν την επιρροή των ΜΜΕ στο κοινό, καθώς οι πιο πρόσφατες περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων είναι αυτών της Νέας Υόρκης, της Μαδρίτης και του Λονδίνου, στις οποίες τα μέσα μεταφοράς ήταν είτε στόχοι, είτε το μέσον για τους στόχους. Για όλες αυτές

τις περιπτώσεις, τα ΜΜΕ προέβαλλαν εικόνες των επιθέσεων και αναφέρθηκαν σε αυτές με μεγάλη συχνότητα.

Εκτός των ΜΜΕ, άλλοι παράγοντες που φαίνονται να επηρεάζουν τους ταξιδιώτες είναι ο προορισμός που στοχοποιείται, ο τρόπος που γίνεται μία τρομοκρατική επίθεση, το μέγεθος των καταστροφών που προκαλεί και ο αριθμός των θυμάτων. Αυτό συμπεραίνεται από τα αποτελέσματα της 16^{ης} ερώτησης της έρευνας, η οποία αναφέρεται στα μέσα μεταφοράς, και πιο συγκεκριμένα, ποιο από αυτά είναι περισσότερο ευάλωτο σε τρομοκρατικές επιθέσεις.

Ενώ το αεροπλάνο είναι το μέσο μεταφοράς στο οποίο γίνονται οι πιο αυστηροί και οι περισσότεροι έλεγχοι, είναι όμως και το μέσο που θεωρείται περισσότερο ευάλωτο σε τρομοκρατικές επιθέσεις, με ποσοστό 41%. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες που επέλεξαν την απάντηση αυτή αναφέρθηκαν πάλι στην επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Η συγκεκριμένη τρομοκρατική επίθεση είχε στόχο κτήρια παγκόσμιου κύρους, όπως τους Δίδυμους Πύργους του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου και το Πεντάγωνο στην Ουάσινγκτον. Ο τρόπος με τον οποίο έγιναν οι τρομοκρατικές επιθέσεις ήταν πρωτοφανής, το μέγεθος των καταστροφών ήταν τεράστιο και ο αριθμός των θυμάτων ήταν ο μεγαλύτερος που έχει σημειωθεί ποτέ, περίπου στους 2.950 νεκρούς. Οπότε το αεροπλάνο, επειδή χρησιμοποιήθηκε ως όπλο μαζικής καταστροφής στην μεγαλύτερη και πιο πολύνεκρη τρομοκρατική επίθεση που έχει γίνει έως σήμερα, στιγματίστηκε και ως το πιο ανασφαλές μέσο μεταφοράς για τρομοκρατικές ενέργειες.

Αντίθετα, ο σιδηρόδρομος, το λεωφορείο και το πλοίο που στην πραγματικότητα είναι περισσότερο ανασφαλή μέσα μεταφοράς καθώς μπορεί ο καθένας να επιβιβαστεί σε αυτά ανεξέλεγκτα, συγκεντρώνουν μικρότερα ποσοστά από το αεροπλάνο. Ο σιδηρόδρομος βρίσκεται στη δεύτερη θέση με ποσοστό 31%, το λεωφορείο στην τρίτη θέση με ποσοστό 24% και το πλοίο στην τελευταία με ποσοστό 4%. Ο σιδηρόδρομος πιθανόν να βρίσκεται στην δεύτερη θέση επειδή στις επιθέσεις που έγιναν στην Μαδρίτη ο αριθμός των θυμάτων ήταν μεγάλος, περίπου 190 νεκροί και επειδή στις επιθέσεις που έγιναν στο Λονδίνο οι νεκροί ήταν 52 και τραυματίστηκαν σχεδόν 700 άνθρωποι.

Ένα ακόμη συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι ταξιδιωτικές οδηγίες που εκδίδονται από τα εκάστοτε κράτη δεν φαίνεται να επηρεάζουν τους τουρίστες και την

τουριστική δραστηριότητα σε βαθμό που να γίνονται ανασταλτικός παράγοντας για την πραγματοποίηση ταξιδιών.

Αρχικά, το 43% , δηλαδή σχεδόν ένας στους δύο ταξιδιώτες, δεν γνωρίζει τον όρο ταξιδιωτική οδηγία και συνεπώς ούτε το περιεχόμενο αυτής. Από το υπόλοιπο 57% που γνωρίζει τι είναι οι ταξιδιωτικές οδηγίες, μόνο το 58% τις συμβουλευέται πριν πραγματοποιήσει ένα ταξίδι. Από το 58% που τις συμβουλευέται, μόνο το 21% έχει αναβάλει ένα προγραμματισμένο ταξίδι. Το ποσοστό των ατόμων που έχει αναβάλει ένα ταξίδι εξαιτίας μιας τουριστικής οδηγίας είναι σχεδόν ισάξιο με το ποσοστό των ατόμων που έχει αναβάλλει ένα ταξίδι επηρεασμένο από τα ΜΜΕ. Δηλαδή η επιρροή που ασκούν τα ΜΜΕ στους τουρίστες, τα οποία δεν μεταδίδουν πάντα έγκυρες ειδήσεις, είναι σχεδόν ισάξια με την επιρροή που ασκούν οι ταξιδιωτικές οδηγίες, οι οποίες εκδίδονται επίσημα από τα εκάστοτε κράτη. Αυτό επιβεβαιώνει την δύναμη που έχουν τα ΜΜΕ στην επιλογή μετάβασης ή όχι σε τουριστικούς προορισμούς από τους ταξιδιώτες.

Βάση της έρευνας, το είδος της τρομοκρατίας που φαίνεται να επηρεάζει περισσότερο τους τουρίστες είναι αυτή που έχει θρησκευτικό υπόβαθρο με ποσοστό απαντήσεων 40%. Για ακόμα μια φορά οι περισσότεροι ερωτηθέντες που επέλεξαν αυτή την απάντηση αναφέρθηκαν στην επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη και στην τρομοκρατική οργάνωση Αλ Κάιντα η οποία είχε αναλάβει την ευθύνη της επίθεσης. Αυτό δείχνει πόσο πολύ είχαν επηρεαστεί από αυτή την τρομοκρατική επίθεση.

Εν κατακλείδι, ο τουρισμός είναι ένα φαινόμενο το οποίο δεν μπορεί να αναπτυχθεί ανεπηρέαστα από το φαινόμενο της τρομοκρατίας, καθώς ο φόβος μιας τρομοκρατικής επίθεσης λειτουργεί αρνητικά στην ψυχολογία των τουριστών και κατ' επέκταση στην πραγματοποίηση ταξιδιών αναψυχής. Παρόλα αυτά, οι ταξιδιώτες επιλέγουν προορισμούς που στο παρελθόν έχουν γίνει στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων ή προορισμούς που είναι ανασφαλείς σε τρομοκρατικές ενέργειες. Επιπλέον, σε μερικές περιπτώσεις στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι ο αριθμός αφίξεων των τουριστών ,σε προορισμούς που έχουν δεχτεί ένα τρομοκρατικό χτύπημα, μετά από κάποιο χρονικό διάστημα έχει αυξηθεί ξεπερνώντας και τον αριθμό των αφίξεων πριν από το τρομοκρατικό χτύπημα. Συμπερασματικά, ο χρόνος που χρειάζεται για να ανακάμψει η τουριστική δραστηριότητα σε μία τέτοια περίπτωση, εξαρτάται τον τρόπο διαχείρισης αυτής της κρίσης και κατά πόσο άμεση θα είναι.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Καθώς ο τουρισμός είναι παγκόσμιο φαινόμενο και αφορά όλες τις χώρες, για να αναπτυχθεί χρειάζεται ένα ασφαλές διεθνές περιβάλλον. Έτσι, θα πρέπει να εξαλειφτεί ο φόβος της τρομοκρατικής απειλής. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί μόνο εάν θα υπήρξε παγκόσμια ειρήνη, σενάριο ουτοπικό. Με τα δεδομένα που υπάρχουν παγκοσμίως, λοιπόν, και με τον τρόπο που έχουν δομηθεί οι σημερινές κοινωνίες θα μπορούσαν να γίνουν κάποιες κινήσεις, ώστε να περιοριστεί ο φόβος της τρομοκρατικής απειλής και οι συνέπειές της να είναι περισσότερο ελεγχόμενες. Τα σημεία στα οποία πρέπει να δοθεί περισσότερη προσοχή είναι τα εξής:

- ✚ Καθώς το φαινόμενα του τουρισμού και της τρομοκρατίας είναι σχετικά καινούρια, το επιστημονικό πεδίο που σχετίζετε με αυτά είναι ακόμα μικρό. Θα πρέπει, επομένως, να γίνει περαιτέρω έρευνα στο πως αλληλεπιδρούν μεταξύ τους τα φαινόμενα αυτά, έτσι ώστε να υπάρχει ένα εμπειριστατωμένο θεωρητικό υπόβαθρο για όσους δραστηριοποιούνται στην τουριστική βιομηχανία και αναγκαστούν να διαχειριστούν καταστάσεις, όπως μια τρομοκρατική απειλή.
- ✚ Σε χώρες όπου υπάρχει τουριστική δραστηριότητα και δεν υφίστανται αντίστοιχοι οργανισμοί ελέγχου και συντονισμού, θα πρέπει να συσταθούν κρατικοί οργανισμοί που να σχετίζονται αποκλειστικά με τον τουρισμό. Σε χώρες όπου ήδη υπάρχουν τέτοιοι οργανισμοί, θα πρέπει συνεχώς να εκσυγχρονίζονται και να ψάχνουν νέες μεθόδους διαχείρισης της τουριστικής βιομηχανίας.
- ✚ Επειδή, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, ο τουρισμός αφορά ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα, θα πρέπει όλα τα κράτη παγκοσμίως να καταδικάζουν τις τρομοκρατικές επιθέσεις και να βοηθούν με όποια μέσα μπορούν τις χώρες που έχουν γίνει στόχοι τρομοκρατικών ενεργειών. Ασχέτως των πολιτικών, οικονομικών ή άλλων διαφορών που μπορεί να έχουν.
- ✚ Κάθε κράτος θα πρέπει να έχει ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσης που να αφορά στην τρομοκρατία και στο πώς αυτή θα επηρεάσει την τουριστική βιομηχανία. Το σχέδιο διαχείρισης κρίσης δεν θα αφορά μόνο στην αντιμετώπιση μιας τρομοκρατικής επίθεσης από την στιγμή που θα συμβεί και έπειτα, αλλά και

στην πρόληψη του φαινομένου αυτού. Αυτό θα πρέπει να συμβεί και σε παγκόσμια κλίμακα, δηλαδή να υπάρχει και ένα κοινό σχέδιο πρόληψης και αντιμετώπισης της τρομοκρατίας στο οποίο να εμπλέκονται όλα τα κράτη και να έρχονται σε αμοιβαία συνεννόηση και επικοινωνία. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις θα πρέπει να αντιμετωπίζονται άμεσα.

- ✚ Οι εργαζόμενοι στον τουριστικό τομέα θα πρέπει συνεχώς να ενημερώνονται για τέτοιου είδους κρίσεις και για τον τρόπο αντιμετώπισής τους. Επιπλέον, θεμιτό θα ήταν οι εργαζόμενοι να είναι καταρτισμένοι στον τουριστικό τομέα.
- ✚ Οι χώροι τουριστικού ενδιαφέροντος, όπως τα ιστορικά μνημεία, τα μουσεία και γενικότερα οι χώροι όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός συγκέντρωσης τουριστών, θα πρέπει να φυλάσσονται καλύτερα. Αυτό φυσικά ισχύει και για τα μέσα μεταφοράς είτε αφορούν σε διεθνείς ταξιδιώτες, είτε σε εγχώριους.
- ✚ Τα ΜΜΕ θα πρέπει να λαμβάνουν οδηγίες για τις ειδήσεις που θα προβάλλουν, σε περίπτωση τρομοκρατικής επίθεσης, από τους οργανισμούς που είναι υπεύθυνοι για τον τουρισμό. Δεν θα πρέπει να προβάλλουν σχετικό οπτικοακουστικό υλικό και δεν θα πρέπει να αναλύουν συνεχώς και εκτεταμένα την επίθεση, έτσι ώστε να επηρεαστούν όσο το δυνατόν λιγότερο οι τουρίστες και φυσικά όλοι οι υπόλοιποι.
- ✚ Οι ταξιδιωτικές οδηγίες των διάφορων κρατών, όπως έχει ήδη επισημανθεί από Μυλωνόπουλο και Μοίρα, θα πρέπει να έχουν μία ενότητα ως προς την κατηγοριοποίησή τους. Οι τρεις βασικές κατηγοριοποιήσεις των ταξιδιωτικών οδηγιών που έχουν προταθεί από τους προαναφερθέντες είναι: εκείνες με χαρακτήρα απλής συμβουλής, εκείνες με χαρακτήρα δημόσιας ανακοίνωσης ασφάλειας και εκείνες με χαρακτήρα αυστηρής προειδοποίησης. Οι ταξιδιωτικές οδηγίες δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για ανταγωνιστικούς σκοπούς, αλλά ούτε και για πολιτικές, οικονομικές ή άλλες αντιπαλότητες μεταξύ των χωρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη

1. Μοίρα – Μυλωνοπούλου, Π. (2000). *Τουριστική Γεωγραφία Ασία*, Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.
2. Μοίρα – Μυλωνοπούλου, Π. (2001). *Τουριστική Γεωγραφία Αφρική – Αμερική – Ωκεανία*, Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.
3. Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. (2004). Η παράμετρος της τρομοκρατίας στο διεθνές περιβάλλον του τουρισμού. *Επιστημονική Επετηρίδα Εφαρμοσμένης Έρευνας*, Τ.Ε.Ι. Πειραιά, Vol. IX, No 1, σελ. 121 – 140.
4. Μοίρα, Π. (2005). *Τουριστική Γεωγραφία της Ελλάδας*, Interbooks, Αθήνα.
5. Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. (2007). *Η Τεχνική της Συγγραφής της Εργασίας στον Τουρισμό – Σεμινάριο Τελειοφοίτων – Πτυχιακή Εργασία*, Interbooks, Αθήνα.
6. Μυλωνόπουλος, Δ. (2003). Η τρομοκρατική απειλή στην αερομεταφορά ως παράγων ανάσχεσης της τουριστικής ανάπτυξης. *Τουριστική Επιστημονική Επιθεώρηση*, Οκτώβριος, τ.1. σελ. 103 – 112.
7. Μυλωνόπουλος, Δ. & Μοίρα, Π. (2005). *Θαλάσσιος Τουρισμός*, Interbooks, Αθήνα.
8. Μυλωνόπουλος, Δ. & Μοίρα, Π. (2007). Η ταξιδιωτική οδηγία στο διεθνές περιβάλλον του τουρισμού. *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, τόμος 12, τεύχος 4, Μάρτιος – Απρίλιος, σελ. 371 – 388.
9. Ηγουμενάκης, Γ. (2000). *Τουρισμός & Ανάπτυξη*, Interbooks, Αθήνα.
10. Λύτρας, Π. (1993). *Τουριστική Ψυχολογία*. (Β' έκδοση). Interbooks, Αθήνα.
11. Λύτρας, Π. (199). *Κοινωνιολογία του Τουρισμού*. (Β' έκδοση). Interbooks, Αθήνα.
12. Βαρβαρέσος, Σ. (2000). *Τουρισμός, Οικονομικές προσεγγίσεις*. (Β' έκδοση). Προπομπός, Αθήνα.
13. Τσάρτας, Π. (1996). *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Εξάντας, Αθήνα.
14. Κοκκώσης, Χ & Τσάρτας, Π. (2001). *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Τουρισμός και Αναψυχή*, Κριτική, Αθήνα.

15. Μπόση, Μ. (2000). *Περί του ορισμού της Τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα.
16. Παπαδάτου, Α. (1987). *Η τρομοκρατία*, ΑΝΤ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή.
17. Χρήστου, Ε. (1999). *Έρευνα Τουριστικής Αγοράς*, Interbooks, Αθήνα.
18. Παπαστάμου, Σ. & Προδρομίτης, Γ. (2009). *Περί Τρομοκρατίας Ψυχο-λόγος*, Πεδίο, Αθήνα.
19. Καφφές, Γ. (2010). *Κοινωνιολογία της Τρομοκρατίας. Hostis – inimicus – εχθρός*, Παπαζήση, Αθήνα.
20. Glaesser, D. (2006). *Crisis Management in the Tourism Industry*, Butterworth – Heinemann, Elsevier, London.
21. Rapoport, D. (2006). *Terrorism. Critical concepts in political science. Volume I. The First or Anarchist Wave*, Routledge, London – New York.
22. Rapoport, D. (2006). *Terrorism. Critical concepts in political science. Volume II. The Second or Anti - Colonial Wave*, Routledge, London – New York.
23. Rapoport, D. (2006). *Terrorism. Critical concepts in political science. Volume III. The Third or New Left Wave*, Routledge, London – New York.
24. Rapoport, D. (2006). *Terrorism. Critical concepts in political science. Volume IV. The Fourth or Religious Wave*, Routledge, London – New York.
25. Alexander, Y. & Foxman, A. (1989). *The Annual on Terrorism 1987*, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands.
26. Gearty, C. (1996). *Terrorism. The International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology*, Dartmouth, Great Britain.

Διαδικτυακή

27. Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. (2012). Η διαχείριση των διατροφικών αναγκών των τουριστών από την τουριστική βιομηχανία. Η παράμετρος της θρησκείας, *e-Journal of Science and Technology (e-JST)*, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, τόμος 7, τεύχος 2, σελ. 33-47. Ανακτήθηκε την 14 Απριλίου 2014, από http://e-jst.teiath.gr/issue_25/Moira_25.pdf.
28. Glaeser, E. & Shapira, J. (2001). *Cities and Warfare: The Impact of Terrorism on Urban Form*, NBEP Working Paper 8696, National Bureau of Economic Research. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.159.4579&rep=rep1&type=pdf>

29. O' Connor, N., Stafford, M. & Gallagher, G. (2008). *A Chronological Review of the Tourism Industry's Reactions to Terrorist Attacks, Using Bali (2002), London (2005), Madrid (2004) and New York (2001) as Case Studies*, EuroCHRIE Conference, The Emirates Academy, Dubai, United Arab Emirates. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από <http://pc.parnu.ee/~htooman/EuroChrie/Welcome%20to%20EuroCHRIE%20Dubai%202008/papers/A%20chronological%20review%20of%20the%20tourism%20industry.pdf>
30. Sandler, T. (2003). *Collective Action and Transnational Tourism*, pp 779 – 802, Blackwell Publishing Ltd, UK – USA. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9701.00548/abstract>
31. Mistilis, N. & Sheldon, P. (2005). *Knowledge Management for Tourism Crises and Disasters*, Managing Risk and Crisis for Sustainable Tourism: Research and Innovation, University of West Indies Kingston, Jamaica. Ανακτήθηκε την 2 Μαρτίου 2011, από http://wwwdocs.fce.unsw.edu.au/marketing/Mistilis05_2.pdf
32. Blake, A. & Sinclair, T. (2003). *Managing Tourism Shocks: CGE Analysis of September 11*, University of Nottingham, UK. Ανακτήθηκε την 2 Απριλίου 2011, από <http://fama2.us.es:8080/turismo/turismonet1/economia%20del%20turismo/economia%20del%20turismo/managing%20tourism%20shocks%2011%20september%20crisis.pdf>
33. Giacomelli, A. (2006). *Modeling International Tourism Demand*, Second International Conference on Tourism Economics, Palma de Mallorca. Ανακτήθηκε την 1 Απριλίου 2011, από <http://www.andreagiacomelli.org/Pubblicazioni/Andrea%20Giacomelli%20-%20Modelling%20International%20Tourism%20Demand.pdf>
34. Evans, N. & Elphick, S. (2005). *Models of Crisis Management: an Evaluation of their Value for Strategic Planning in the International Travel Industry*, Int. J. Tourism Res. 7, pp 135-150, Wiley InterScience. Ανακτήθηκε την 2 Απριλίου 2011, από http://download.clib.psu.ac.th/datawebclib/e_resource/trial_database/WileyInterScienceCD/pdf/JTR/JTR_1.pdf
35. Prieto Rodriguez, J., Gabriel Rodriguez, J., Salas, R. & Suarez Pandiello, J. (2009). *Quantifying fear: The social impact of terrorism*, Journal of Policy Modeling, Elsevier Inc. Ανακτήθηκε την 2 Απριλίου του 2011, από http://scholar.google.com/scholar_url?hl=el&q=http://www.researchgate.net/publication/222680410_Quantifying_fear_The_social_impact_of_terrorism/file/9fcfd50a39c9958ddf.pdf&sa=X&scisig=AAGBfm0vOn6rdVV39afzel6jgtFWqvtLCA&oi=scholar

36. Drakos, K. & Kutan, Ali M. (2001). *Regional Effect of Terrorism on Tourism: Evidence from Three Mediterranean Countries*, ZEI Working Paper, No. B26-2001, Center for European Integration Studies. Ανακτήθηκε την 2 Απριλίου 2011, από <http://econstor.eu/bitstream/10419/39497/1/341292923.pdf>
37. Feichtinger, G., Hartl, R.F., Kort, P.M. & Novak, A.J. (2001). *Terrorism Control in the Tourism Industry*, Journal of Optimization Theory and Applications: Vol. 108, No. 2, pp 283-296, February 2001, Plenum Publishing Corporation. Ανακτήθηκε την 2 Απριλίου 2011, από <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=14559>
38. Neumayer, E. (2003). *The Impact of Political Violence on Tourism. Dynamic Cross-National Estimation*, Geography, Conflict and Cooperation – European Conference on Political Research, Edinburgh March 2003, Journal of Conflict Resolution, Vol. 48, No. 2, pp 259-281, April 2004, Sage Publications. Ανακτήθηκε την 1 Απριλίου 2011, από <http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/whosWho/profiles/neumayer/pdf/Article%20in%20Journal%20of%20Conflict%20Resolution%20%28Tourism%29.pdf>
39. Araña, J. & León, C. (2008). *The Impact of Terrorism on Tourism Demand*, Annals of Tourism Research, Vol. 35, No. 2, pp 299-315, Elsevier, Great Britain. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160738307001120>
40. Sönmez, S. (1998). *Tourism, Terrorism and Political Instability*, Annals of Tourism Research, Vol. 25, No. 2, pp 416 – 456, Elsevier Science Ltd, Great Britain. Ανακτήθηκε την 2 Απριλίου 2011, από http://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/S_Sonmez_Tourism_1998.pdf
41. Smyth, R., Nielsen, I. & Mishra, V. (2006). *“I’ve been to Bali too” (And I will be going back): Are terrorist shocks to Bali’s tourist arrivals permanent or transitory?*, Discussion Paper 24, Monash University. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από <http://www.buseco.monash.edu.au/units/dru/papers/working-papers-06/2406-bali.pdf>
42. Al-Hamarneh, A. & Steiner, C. (2004). *Islamic Tourism: Rethink the Strategies of Tourism Development in the Arab World after September 11, 2001*, Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East, Vol. 24, No. 1, pp 173-182, Duke University Press. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από <http://cssaame.dukejournals.org/content/24/1/175.full.pdf>
43. Morag, N. (2006). *Te Economic and Social Effects of Intensive Terrorism: Israel 2000-2004*, Middle East Review of International Affairs, Vol. 10, No. 3, pp 120-141, September 2006. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από http://scholar.google.com/scholar_url?hl=el&q=http://www.dtic.mil/cgi-

bin/GetTRDoc%3FAD%3DADA484124&sa=X&scisig=AAGBfm2QYnuqUkYcogzFuEx5H0jbcpq55A&oi=scholarr

44. Kuto, B. & Groves, J. (2004). *The Effect of Terrorism: Evaluating Kenya's Tourism Crisis*, e-Review of Tourism Research (eRTR), University of Missouri Columbia, Vol.2, No. 4, pp 48-88. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από http://ertr.tamu.edu/files/2012/09/245_a-2-4-4.pdf
45. Albuquerque, K. & McElroy, J. (1999). *Tourism and Crime in the Caribbean*, Annals of Tourism Research, Vol. 26, No. 4, pp 968-984, Elsevier Science Ltd, Great Britain. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από http://www.popcenter.org/problems/crimes_against_tourists/PDFs/deAlbuquerque_McElroy_1999.pdf
46. Sandler, T. & Enders, W. (2002). *An Economic Perspective on Transnational Terrorism*, European Journal of Political Economy, Vol. 20, Issue 2, pp 301-316, February 2002, Elsevier. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011, από <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.58.5983&rep=rep1&type=pdf>
47. Raby, G. (2003). *THE COSTS OF TERRORISM and the Benefits of Cooperating to Combat Terrorism*, APEC Region (STAR) Conference, 24 February 2003, Department of Foreign Affairs and Trade, Economic Analytical Unit. Ανακτήθηκε την 28 Φεβρουαρίου 2011), από http://www.dfat.gov.au/publications/costs_terrorism/costs_of_terrorism.pdf
48. <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%AF>, ανακτήθηκε την 2 Ιουνίου 2012.
49. <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%BF%CE%BD%CE%B4%CE%AF%CE%BD%CE%BF#.CE.91.CE.BE.CE.B9.CE.BF.CE.B8.CE.AD.CE.B1.CF.84.CE.B1>, ανακτήθηκε την 2 Ιουνίου 2012.
50. <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7>, ανακτήθηκε την 2 Ιουνίου 2012.
51. http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AD%CE%B1_%CE%A5%CF%8C%CF%81%CE%BA%CE%B7, ανακτήθηκε την 2 Ιουνίου 2012.
52. Mirror.co.uk (2009). "Lockerbie: Britain's worst terrorist attack", *Mirror*, 21 Αυγούστου. Ανακτήθηκε την 18 Απριλίου 2012, από <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/lockerbie-britains-worst-terrorist-attack-413932#.UuPIGfvQCt9>
53. Mirror.co.uk (2011). "Prince William and Kate Middleton Royal Wedding: Ring of steel to keep couple safe", *Mirror*, 4 Απριλίου. Ανακτήθηκε την 2 Ιουνίου 2012, από <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/prince-william-and-kate-middleton-royal-177572#.UuPJ1fvQCt8>

54. <http://travel.state.gov/content/travel/english.html> , ανακτήθηκε την 5 Ιουνίου 2012.
55. <http://www.international.gc.ca/international/index.aspx?lang=eng>, ανακτήθηκε την 5 Ιουνίου 2012.
56. <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice> , ανακτήθηκε την 5 Ιουνίου 2012.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

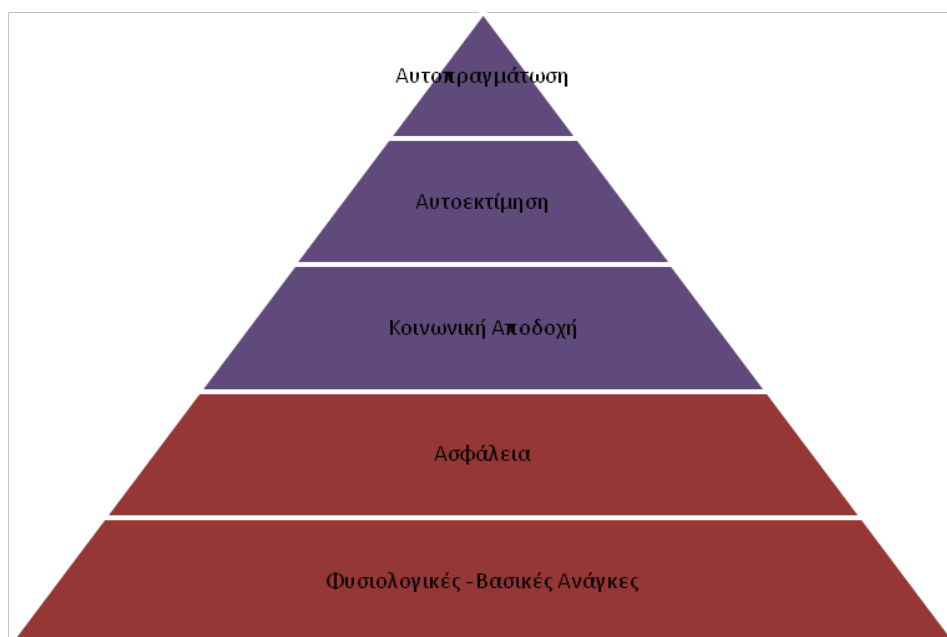
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Πυραμίδα του Maslow

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Πυραμίδα του Maslow προσαρμοσμένη στις ανάγκες για την πραγματοποίηση ταξιδιών. (ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ/ ΣΤΟΧΟΙ)

- α) αναψυχή
- β) επαγγελματικοί λόγοι
- γ) επίσκεψη συγγενών/φίλων
- δ) επίσκεψη ιστορικών/θρησκευτικών μνημείων
- γ) άλλο(εξηγήστε.....)

8. Δηλώστε τον βαθμό σημαντικότητας των παρακάτω προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού αναψυχής, σημειώνοντας με X, όπου:

1= Καθόλου σημαντικός, 2= Λιγότερα σημαντικός, 3= Σημαντικός, 4 =Πολύ σημαντικός, 5= Πάρα πολύ σημαντικός

	1	2	3	4	5
επιλογές καταλυμάτων					
ασφάλεια μέσων μεταφοράς					
συνολικό κόστος ταξιδιού					
Ασφάλεια προορισμού					
φεστιβάλ - συνέδρια					
δραστηριότητες					
αξιοθέατα					

9. Για ποιους από τους παρακάτω λόγους δεν θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε μία χώρα του εξωτερικού; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

- α) πολιτική – οικονομική αστάθεια
- β) πόλεμοι – εξεγέρσεις
- γ) επιδημίες – αρρώστιες
- δ) ατυχήματα σε μέσα μεταφοράς
- ε) φυσικές καταστροφές
- στ) τρομοκρατικές επιθέσεις
- ζ) άλλο (εξηγήστε.....)

10. Έχετε ταξιδέψει ποτέ σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;

α)ΝΑΙ β)ΟΧΙ

11. Αν ΝΑΙ είχατε τον φόβο μήπως συμβεί ακόμη μια τρομοκρατική ενέργεια κατά την διάρκεια διαμονής σας σε αυτόν τον προορισμό;

α)ΝΑΙ β)ΟΧΙ

12. Αν ΟΧΙ θα επιλέγατε να ταξιδέψετε σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στο παρελθόν έχει δεχτεί τρομοκρατικό χτύπημα;

α)ΝΑΙ β)ΟΧΙ

13. Μετά από πόσο χρονικό διάστημα μιας τρομοκρατικής ενέργειας πιστεύετε ότι είναι ασφαλές να επισκεφτεί κανείς τον προορισμό αυτό;

α) 0 - 1 μήνα

β) 2 - 3 μήνες

γ) 4 - 6 μήνες

δ) 7- 12 μήνες

ε) περισσότερο από 1 χρόνο

14. Ποιες από τις παρακάτω ηπείρους θεωρείτε περισσότερο ανασφαλείς για τρομοκρατικές επιθέσεις;

α) Ευρώπη

δ) Αφρική

β) Αμερική

ε) Αυστραλία

γ) Ασία

15. Ποιες από τις παρακάτω κατηγορίες θεωρείτε ότι γίνονται συχνότερα στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων;

α) χώροι εστίασης (ξενοδοχεία, εστιατόρια....)

β) χώροι αναψυχής (κέντρα διασκέδασης, κινηματογράφος...)

γ) μέσα μεταφοράς

δ) άλλο (εξηγήστε.....)

16. Ποιο από τα παρακάτω μέσα μεταφοράς θεωρείτε περισσότερο ευάλωτο σε τρομοκρατικές επιθέσεις;

α) αεροπλάνο

γ) σιδηρόδρομος

β) πλοίο

δ) λεωφορείο

17. Γνωρίζετε τι είναι η ταξιδιωτική οδηγία;

α)ΝΑΙ (συνεχίστε στην ερώτηση 18)

β)ΟΧΙ (συνεχίστε στην ερώτηση 20)

18. Συμβουλευέστε τις ταξιδιωτικές οδηγίες πριν πραγματοποιήσετε ένα ταξίδι;

α)ΝΑΙ (συνεχίστε στην ερώτηση 19)

β)ΟΧΙ (συνεχίστε στην ερώτηση 20)

19. Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από μία ταξιδιωτική οδηγία;

α)ΝΑΙ β)ΟΧΙ

20. Έχετε αναβάλει ποτέ ένα ταξίδι επηρεαζόμενος/η από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;

α)ΝΑΙ β)ΟΧΙ

21. Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ πρέπει να προβάλλουν εικόνες από ένα τρομοκρατικό χτύπημα;

α)ΝΑΙ β)ΟΧΙ

22. Ποια από τα παρακάτω είδη τρομοκρατίας πιστεύετε ότι μπορεί να πλήξει περισσότερο την τουριστική βιομηχανία μιας χώρας όταν αυτή γίνεται στόχος;

α) τρομοκρατία που έχει θρησκευτικό υπόβαθρο

β) τρομοκρατία που έχει πολιτικό υπόβαθρο

γ) τρομοκρατία που έχει κοινωνικό υπόβαθρο

γ) τρομοκρατία που στοχεύει συγκεκριμένους οργανισμούς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Επιστολή χορήγησης άδειας για την διεξαγωγή έρευνας στους χώρους του αεροδρομίου.

Προς κάθε ενδιαφερόμενο

Σπότα, 31 Ιουλίου 2013

Επιτρέπουμε στην κα. Τεαργία Βόκα, φοιτήτρια στο τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Πειραιά, να διεξάγει συνεντεύξεις στο Επίπεδο των Αναχωρήσεων, στην Περιοχή Ελεύθερης Πρόσβασης του αεροδρομίου, την Πέμπτη 01/08/2013, από τις 08:00-16:00.

Ο σκοπός των συνεντεύξεων είναι η συλλογή 100 ερωτηματολογίων στο πλαίσιο πτυχιακής εργασίας με θέμα "Τουρισμός και Τρομοκρατία".

Για οποιαδήποτε διευκρίνιση παρακαλώ επικοινωνήστε με την κα. Μαριόλα Κώτσι, Προϊστάμενη Έρευνας Αγοράς, στο τηλέφωνο 210 3537179.

Με εκτίμηση,

Ευδωκία Παπαδοπούλου
Διευθύντρια Επικοινωνίας & Μάρκετινγκ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΕΡΟΛΙΜΕΝΑΙΣ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε.

190 19 Σπότα

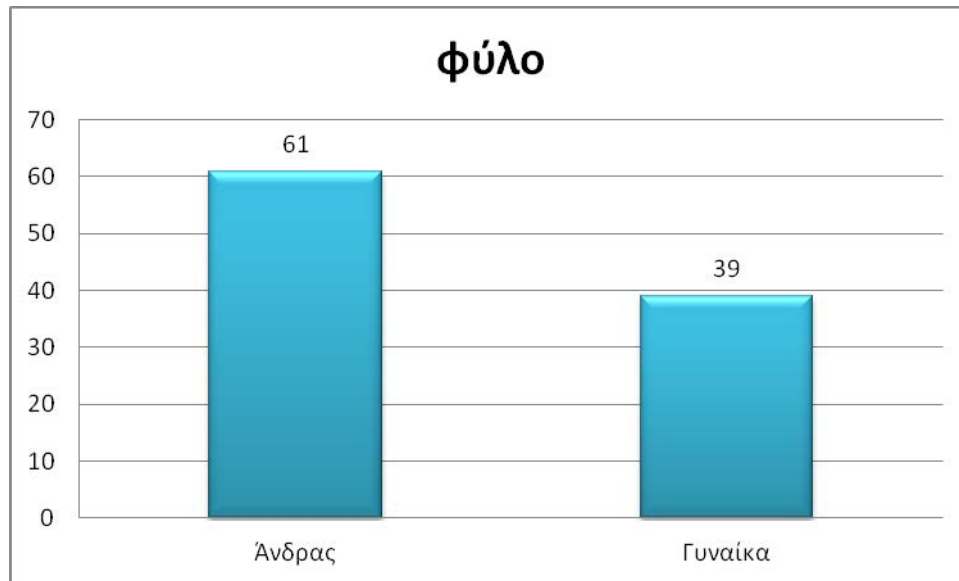
Τηλ : 210 3537000, Φακ : 210 3530001

www.aia.gr

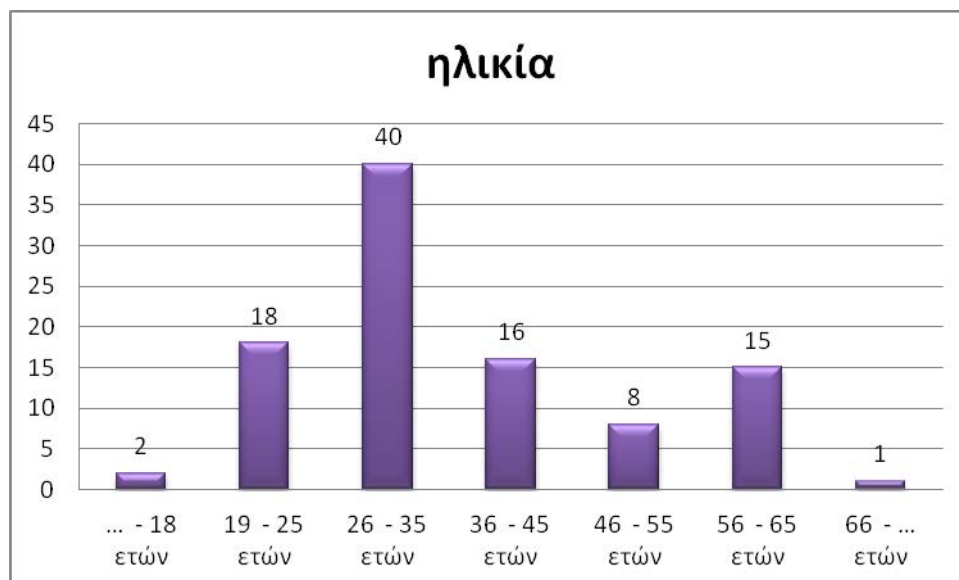
Αρ. Π.Α.Ε. 35923/04/5/96/60

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

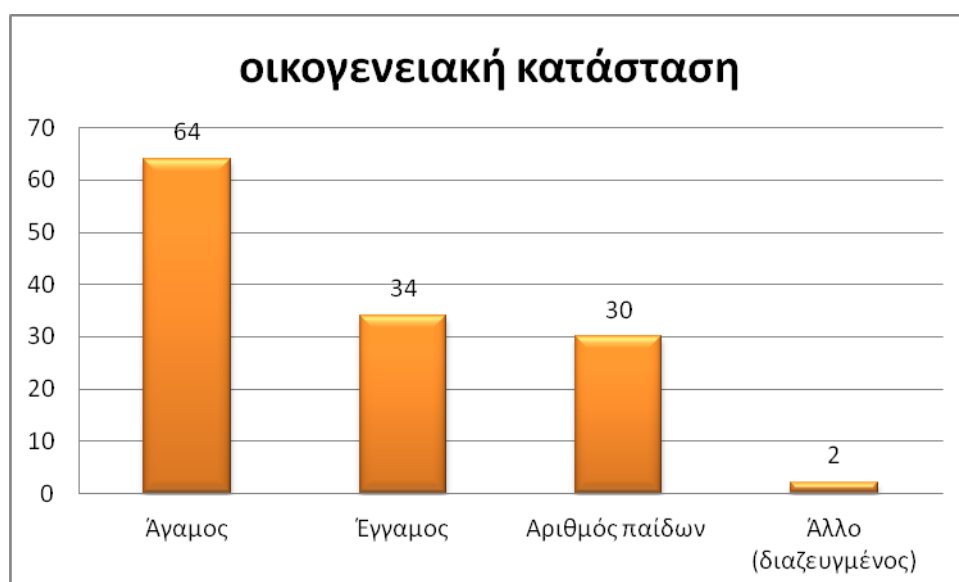
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

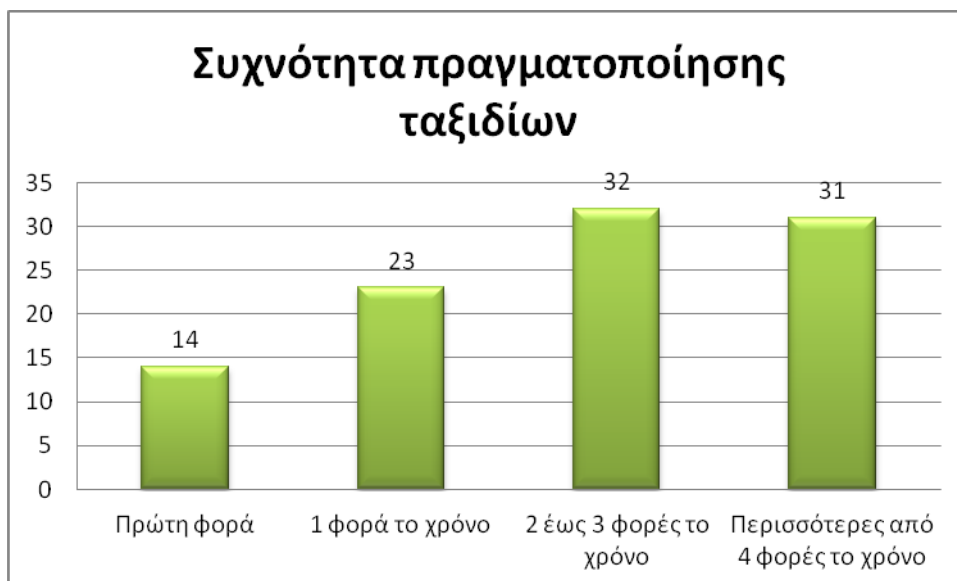
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7

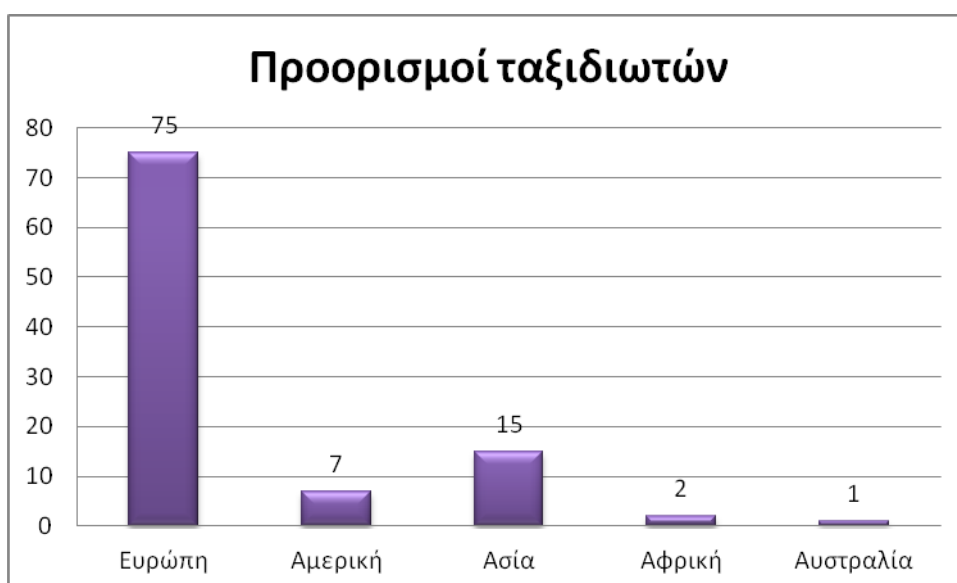
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8

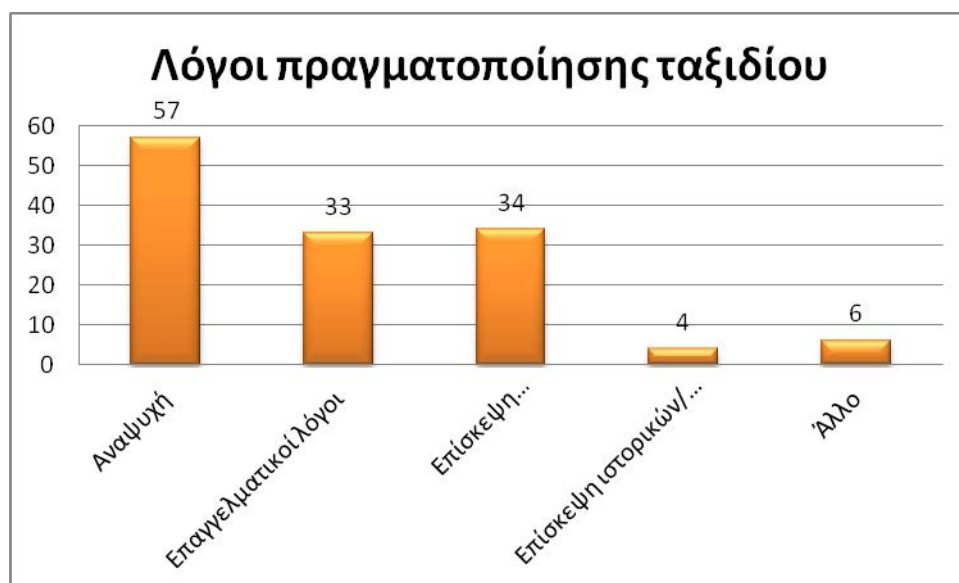
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 9

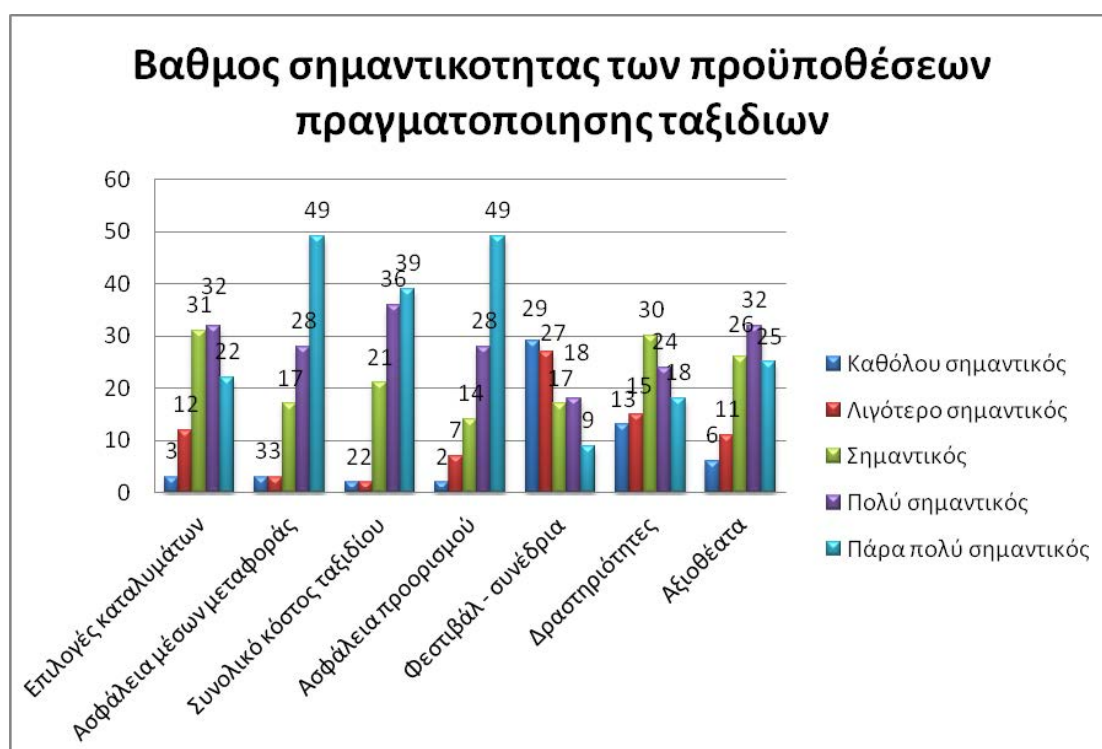
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 11

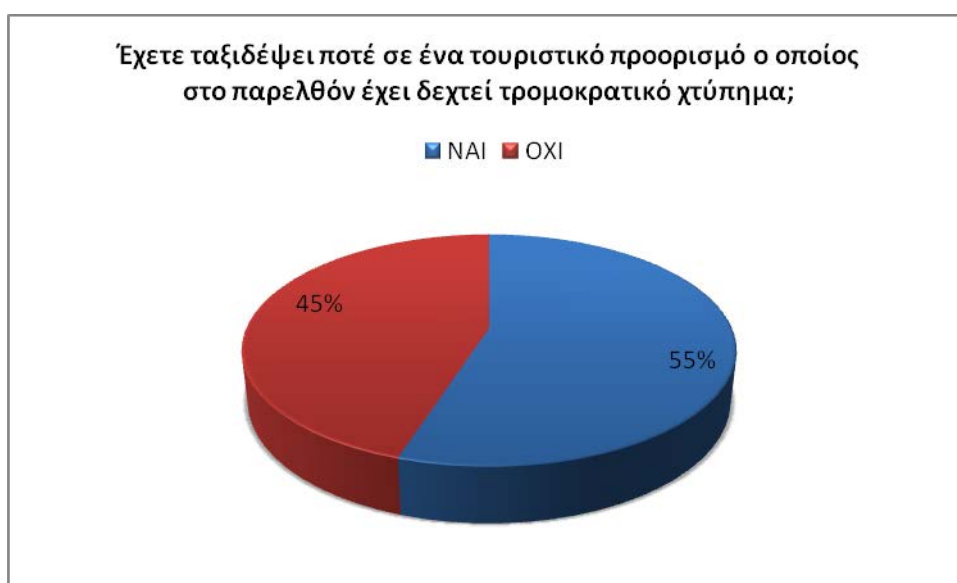
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12

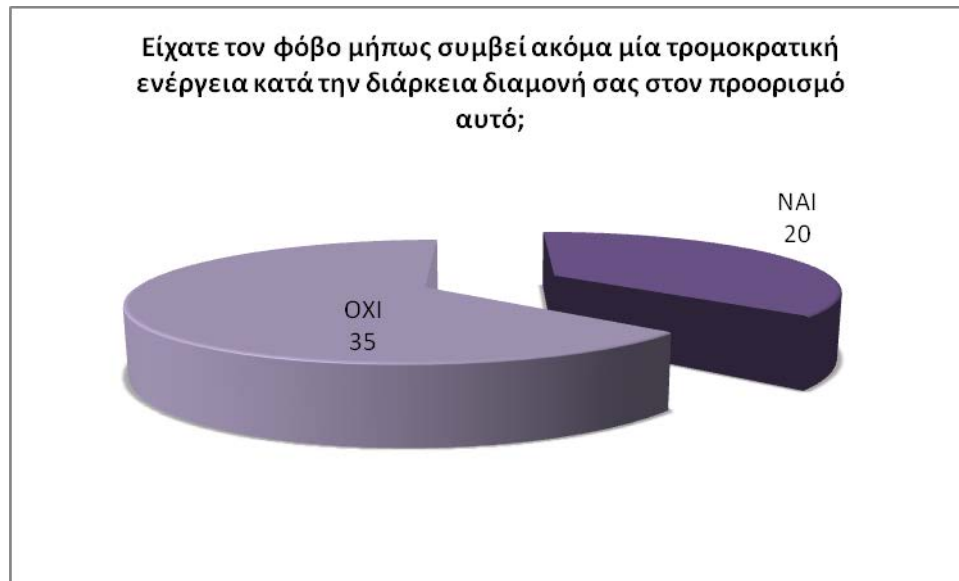
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 13

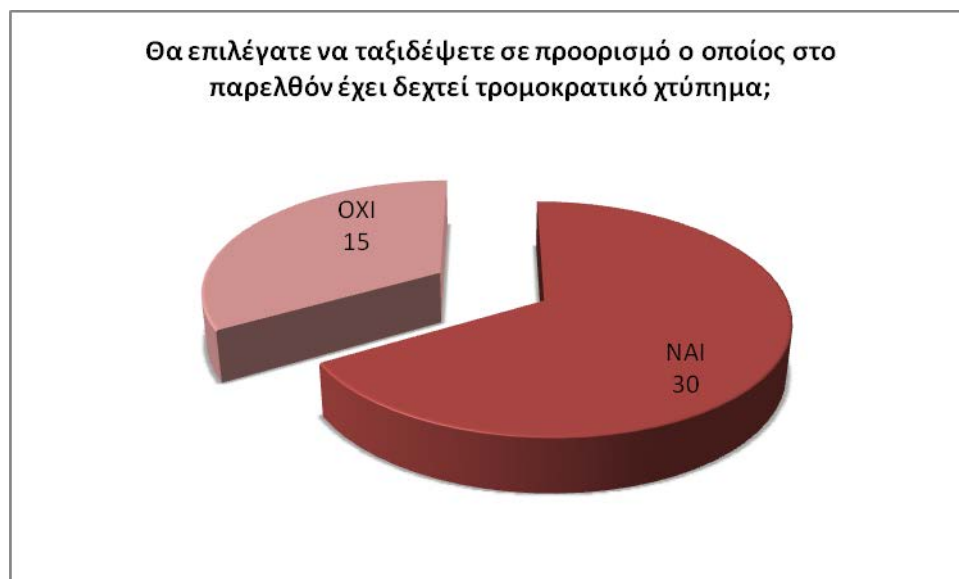
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 14

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 15

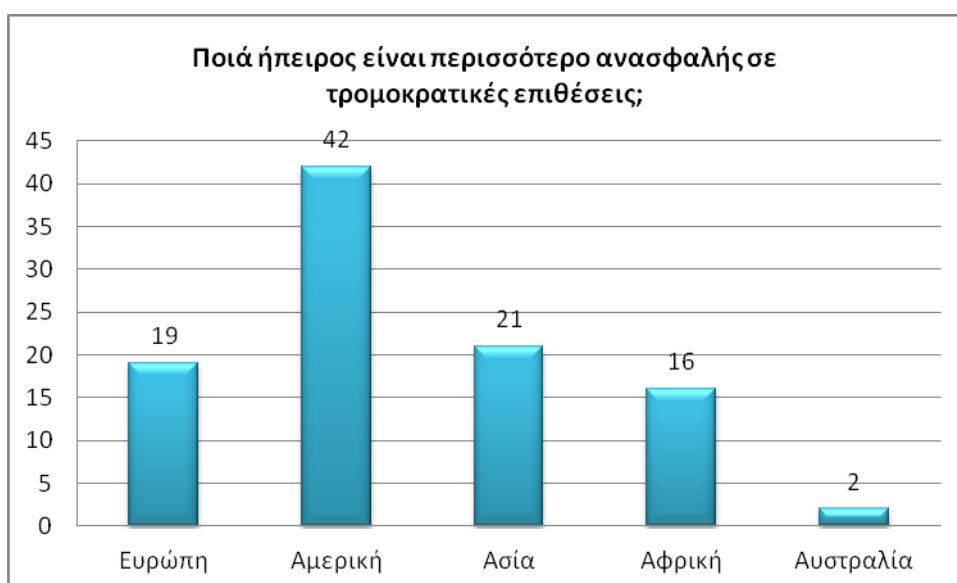
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 17

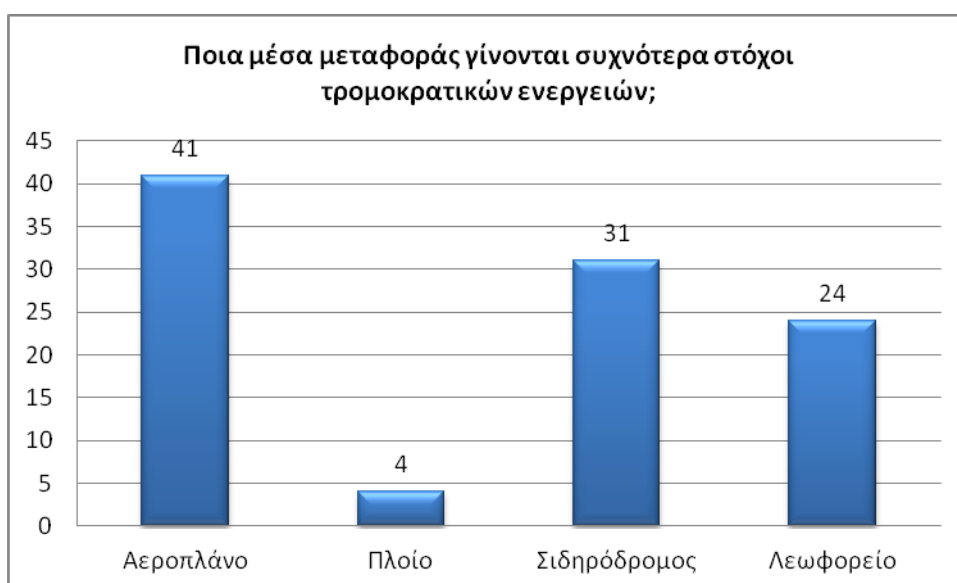
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 18

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 19

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 20

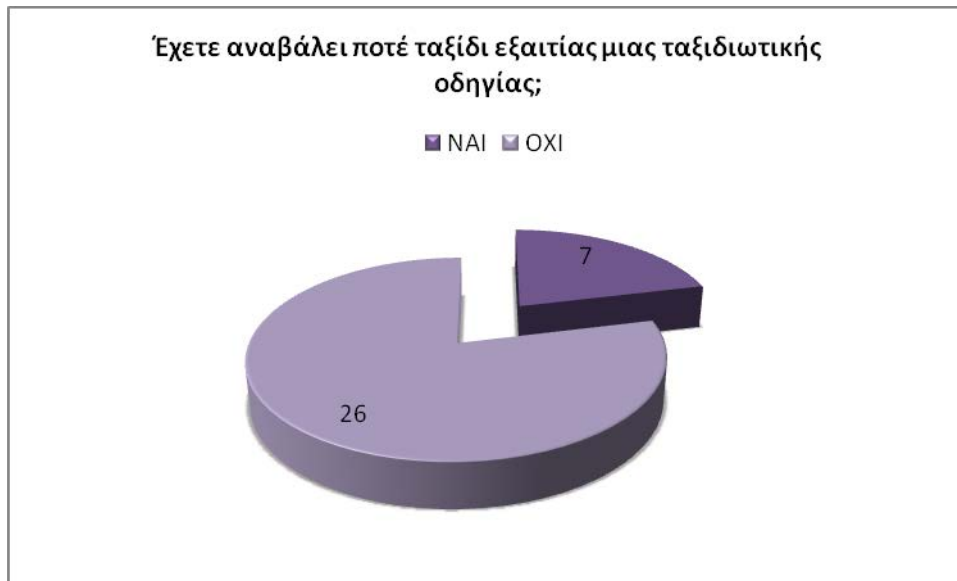
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 21

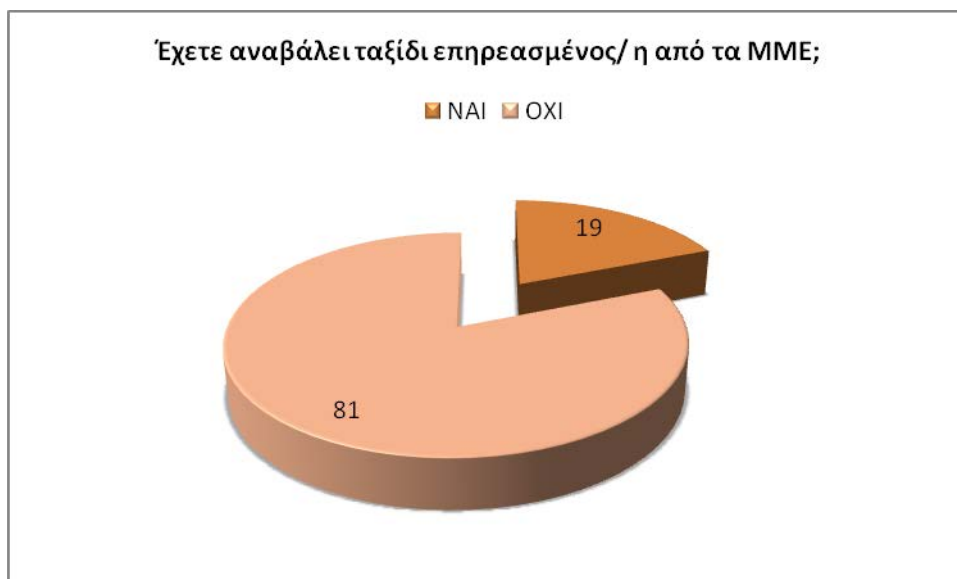
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 22

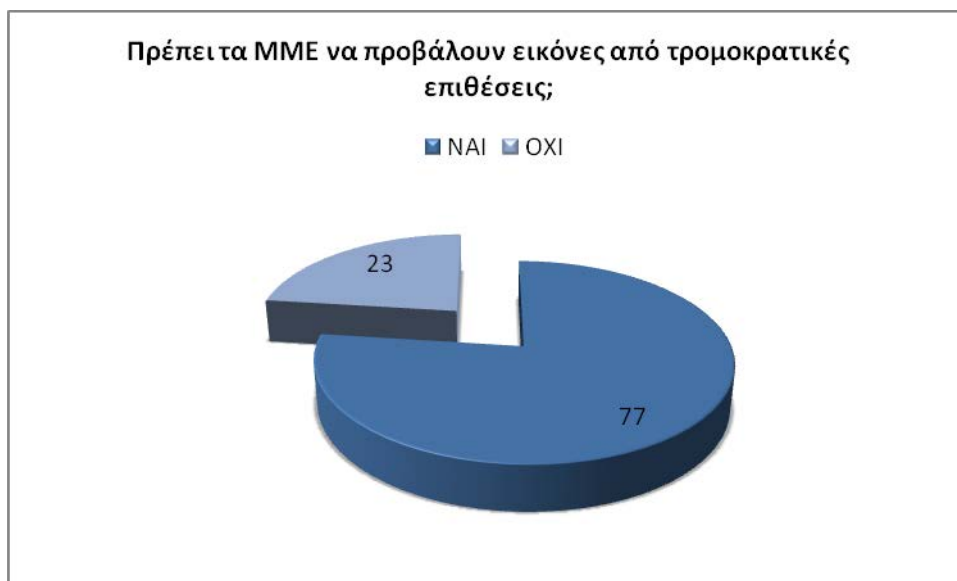
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 23

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 24

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 25

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 26

